

**T.C.
MUSTAFA KEMAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANA BİLİM DALI**

**DEMOKRASİ, EKONOMİK ÖZGÜRLÜK VE
EKONOMİK BÜYÜME İLİŞKİSİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Hazırlayan
Sefa ERKUŞ**

**Tez Danışmanı
Doç. Dr. Cemil Serhat AKIN**

Hatay-2016

ONAY

SEFA ERKUŞ tarafından hazırlanan “**DEMOKRASİ, EKONOMİK ÖZGÜRLÜK VE EKONOMİK BÜYÜME İLİŞKİSİ**” adlı bu çalışma jüri tarafından lisansüstü öğretim yönetmeliğinin ilgili maddelerine göre değerlendirilip oybirliği / oyçokluğu ile **İKTİSAT ANA BİLİM DALINDA YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

19/ 07 /2016

Jüri Üyeleri	İmza
Doç. Dr. Cemil Serhat AKIN (Tez Danışmanı - Başkan)	
Prof. Dr. Ali ACARAVCI (Üye)	
Yrd. Doç. Dr. Kayahan TÜM (Üye)	

Sefa ERKUŞ Tarafından Hazırlanan “**Demokrasi, Ekonomik Özgürlük ve Ekonomik Büyüme İlişkisi**” adlı tez çalışmasının yukarıda imzaları bulunan jüri üyelerince kabul edildiğini **onaylarım.**

[Prof. Dr. Ali ACARAVCI]

Enstitü Müdürü

Abim Mehmet ERKUŞ' un anısına,

ÖNSÖZ

14 yaşında Bilim Teknik dergisinin tanıttığı kitaplardan bir tanesi bir yönü ile ilgimi çekmişti. Bu kitap ülkeler, bölgeler ve toplumlar arasındaki kalkınma farklılıklarının sebebini ele alıyordu. Jared Diamond' un (2013) Pulitzer ödülü alan “Tüfek, Mikrop ve Çelik” adlı kitabı ile insan toplulukları arasındaki farklılıkları; biyoloji, jeoloji arkeoloji ve coğrafya gibi bilim dalları aracılığı ile açıklamaya çalışmaktadır. Kitap, Papua Yeni Gine’li zeki bir yerli siyasetçi Yali’nin, Jared Diamond’ a sorduğu can alıcı bir soru ile başlıyordu;

“Neden siz beyazların bu kadar çok kargosu var, bunları Yeni Gine’ye neden getirdiniz ve biz siyahların kendi kargosu neden bu kadar az?” (Diamond, 2013:3)

Gerçekten de bazı ülkeler çok zengin iken diğerleri neden sefalet içerisinde yaşamaktadır? Uluslararası Para Fonu’na (IMF) göre satın alma gücü paritesi (SGP) ile kişi başı milli geliri en yüksek insanlar Katar’da yaşamaktadır. 2015 yılında bir Katar vatandaşının geliri 143,788 dolar iken Merkezi Afrika Cumhuriyeti vatandaşının geliri ise, sadece 597 dolardır. Bu iki ayrı ülkenin vatandaşı arasındaki gelir farkı neredeyse 241 kattır. Bu iki insan arasındaki gelir uçurumunun sebebi nedir? Çalışmada temel alınan “yeni kurumsal iktisat” yaklaşımı gelir farklılıklarında ülkelerin sahip olduğu kurum ve kurallardaki farklılıkların etkili olduğunu öne sürmektedir. Bu çalışmada Yali’ nin Diamond’ a sorduğu soruya coğrafya yaklaşımına alternatif olarak gelir düzeyinde farklılıklara, ekonomik ve politik kurumlar çerçevesinden bakılmaktadır.

Bu çalışmayı hazırlamamda bana yardımcı olan ve motive eden, akademik desteğini benden esirgemeyen başta danışman hocam Doç. Dr. Cemil Serhat AKIN’ a, ayrıca Prof. Dr. Ali ACARAVCI’ ya, Doç. Dr. Ünal ARSLAN’ a, Yrd. Doç. Dr. Hüseyin KARAMELİKLİ’ ye, Yrd. Doç. Dr. Gürsu G. GÜRSAKAL’ a, Yrd. Doç. Dr. Sanem Yamak ATEŞ’ e, Arş. Gör. Esra SİNCER’ e ve Emre BARUTÇU ile Karabük Üniversitesi İ.İ.B.F’ deki araştırma görevlisi arkadaşlarıma teşekkür ederim.

Bu yüksek lisans tezi M. K. Ü. Bap Koordinatörlüğü tarafından 13800 numaralı proje kapsamında desteklenmiştir.

Sefa ERKUŞ

DEMOKRASİ, EKONOMİK ÖZGÜRLÜK VE EKONOMİK BÜYÜME İLİŞKİSİ

Sefa ERKUŞ

İktisat Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2016

Danışman: Doç. Dr. Cemil Serhat AKIN

ÖZET

Neoklasik iktisat okulu az gelişmiş ülkelerin gelişmiş ülkeler ile aynı ekonomik politikalarını uygulayarak gelişmiş ülkeler seviyesine ulaşabileceğini iddia etmektedir. İkinci Dünya Savaşı sonrasında az gelişmiş ülkeler üzerine yapılan bazı çalışmalar ise, neoklasik politikalar uygulayan az gelişmiş ülkeler ile gelişmiş ülkeler arasındaki gelir farklılıklarının kapanmak yerine daha da arttığını göstermiştir. Yeni kurumsal iktisat anlayışı ülkeler arasındaki gelir farklılıklarının temelinde kurum ve kuralların etkin olduğunu iddia etmektedir. Bu yaklaşıma göre ülkelerin sahip olduğu ekonomik ve politik kurumlar, ülkelerin ekonomik performansı üzerindeki en etkili faktörlerdir. Literatürde ekonomik özgürlüklerin ekonomik büyüme üzerine olan pozitif etkileri konusunda büyük ölçüde uzlaşılmış olmasına rağmen demokrasinin etkisi halen tartışılmaktadır.

Bu çalışmada ekonomik özgürlüklerin ve demokrasi düzeyinin ekonomik büyüme ve gelir farklılığı üzerindeki etkisini analiz etmek amacıyla verilerine ulaşılabilen 24 ülkenin 1996-2011 yılları arasındaki verileri kullanılarak dengeli panel veri seti oluşturulmuş sonraki aşamada değişkenler arasındaki uzun dönemli ve nedensellik ilişkileri incelenmiştir. Çalışma sonucuna göre ekonomik özgürlükler, ekonomik performansı olumlu etkileyen bir faktördür. Demokrasi düzeyinde, politik özgürlüklerde ve sivil özgürlüklerde ilerleme ise, gelir üzerinde negatif etkiye sahiptir. Ayrıca Panel VECM nedensellik analizine göre ekonomik özgürlük ve demokrasi değişkeninden gelire doğru ve gelirden de kurumsal göstergelere doğru istatistiki olarak anlamlı nedensellik ilişkisine rastlanmamıştır.

ANAHTAR KELİMELELER

Kurumsal İktisat, Ekonomik Özgürlük, Demokrasi, Ekonomik Büyüme, Panel Veri Analizi

**DEMOCRACY, ECONOMIC FREEDOM AND ECONOMIC GROWTH
RELATIONSHIP**

Sefa ERKUŞ

Economics Department, Master's Thesis, 2016

Supervisor: Assoc. Dr. Cemil Serhat AKIN

ABSTRACT

The neoclassical economics school argues that less developed countries could reach to the level of developed countries if they imply same economic policies of developed countries. After The Second World War, some studies especially on less developed countries showed that the differences between developed countries and less developed which used neoclassical policies countries increased rather than decreased. The new institutional economics approach asserts that the main determinants of income differences are institutions and rules. According to the approach economic and political institutions are the most effective factors on countries' economic performance. In the literature though there is a compromise on the positive effects of economic freedom on economic growth, the effect of democracy is still in debate.

In order to analysis the effects of economic freedom and democracy on economic growth and income differences, in this study a balanced panel dataset is established using 24 upper middle income countries' data covering the period from 1996 to 2011. In the next stage the long run and causal relations are investigated. According to the results of the study, economic freedom has a positive effect on economic performance. If an improvement in the level of democracy, political freedoms and civil liberties has a negative effect on income. Also the results of Panel VECM causality test show that there are no statistically meaningful causality relations from economic freedom and democracy variables to income and from income to institutional indicators.

KEY WORDS

Institutional Economics, Economic Freedom, Democracy, Economic Growth, Panel Data Analysis

İÇİNDEKİLER

ÖZET	I
ABSTRACT	II
TABLolar LİSTESİ	VI
ŞEKİLLER LİSTESİ	VI
EKLER LİSTESİ	VII
KISALTMALAR LİSTESİ	VIII

GİRİŞ	1
--------------	----------

BİRİNCİ BÖLÜM

DEMOKRASİ VE EKONOMİK ÖZGÜRLÜK	4
---------------------------------------	----------

1.1. DEMOKRASİ.....	4
1.1.1. Demokrasinin Tanımı	4
1.1.1.1. Halk Kimlerden Oluşur?	5
1.1.1.2. Halkın İktidara Katılımı ve Yönetilmesi.....	6
1.1.1.3. Halkın İktidarının Sınırları	8
1.1.2. Demokrasi Modelleri ve Modellerin Sınıflandırılması	9
1.1.2.1. Temsil Edilme Şekline Göre Demokrasi Modelleri	10
1.1.2.1.1. Doğrudan demokrasi.....	10
1.1.2.1.2. Temsili demokrasi	10
1.1.2.1.3. Yarı doğrudan – Yarı temsili demokrasi.....	11
1.1.2.2. İrade Üstünlüğüne Göre Demokrasi Modelleri	11
1.1.2.2.1. Çoğunluk Demokrasisi	11
1.1.2.2.2. Çoğulcu (Oydaşmacı) Demokrasi	12
1.1.2.3. Uygulamada Demokrasi Modelleri.....	12
1.1.2.3.1. Parlamenter Demokrasi.....	12
1.1.2.3.2. Başkanlık Demokrasisi	12
1.1.2.4. İdeolojilere Göre Demokrasi Modelleri	13
1.1.2.4.1. Liberal Demokrasi	13
1.1.2.4.2. Marksist Demokrasi.....	19
1.1.2.4.3. Sosyal Demokrasi	20
1.1.3. Demokrasinin Ölçülmesi	21
1.1.3.1. Vanhanen Endeksi	22

1.1.3.2.	Polity IV Endeksi.....	23
1.1.3.3.	Bollen Endeksi.....	23
1.1.3.4.	Freedom House Endeksi	24
1.1.3.5.	Demokratik Hesap Verilebilirlik Endeksi	25
1.1.4.	Demokrasinin Ekonomi Politigi.....	26
1.2.	EKONOMİK ÖZGÜRLÜK.....	31
1.2.1.	Ekonomik Özgürlükler ve Kurumların Gelişimi.....	31
1.2.2.	Hukukun Üstünlüğü.....	34
1.2.2.1.	Mülkiyet Hakları.....	35
1.2.2.2.	Yolsuzluktan Korunma	36
1.2.3.	Sınırlı Devlet	38
1.2.3.1.	Mali Özgürlük	38
1.2.3.2.	Kamu Harcamaları.....	39
1.2.4.	Düzenleyici Kuralların Verimliliği	40
1.2.4.1.	İş Kurma Özgürlüğü	40
1.2.4.2.	Emek Özgürlüğü.....	41
1.2.4.3.	Parasal Özgürlük.....	42
1.2.5.	Piyasaların Açık Olması	42
1.2.5.1.	Ticaret Özgürlüğü.....	43
1.2.5.2.	Yatırım Özgürlüğü.....	43
1.2.5.3.	Finansal Özgürlük.....	44
1.2.6.	Ekonomik Özgürlüğü Ölçen Endeksler	44
1.2.6.1.	Ekonomik Özgürlüğün Endeksi (EFI)	45
1.2.6.2.	Dünya Ekonomik Özgürlük Endeksi (EFW)	45

İKİNCİ BÖLÜM

DEMOKRASİ, EKONOMİK ÖZGÜRLÜK VE EKONOMİK BÜYÜME

İLİŞKİSİ İLE İLGİLİ LİTERATÜR

48

2.1.	Demokrasi ve Ekonomik Büyüme İlişkisi.....	47
2.2.	Ekonomik Özgürlük ve Ekonomik Büyüme İlişkisi	55

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AMPIRİK UYGULAMA

63

3.1. Veri Seti ve Model	62
3.1.1. Model.....	63
3.1.2. Bağımlı Değişken	63
3.1.3. Kontrol Değişkenleri	64
3.1.4. Demokrasi ve Ekonomik Özgürlük Değişkenleri	64
3.1.5. Ampirik Model.....	66
3.2. Yöntem	66
3.2.1. Panel Birim Kök Testleri	67
3.2.1.1. Levin, Lin ve Chu (LLC) Panel Birim Kök Testi	67
3.2.1.2. Im, Pesaran ve Shin (IPS) Panel Birim Kök Testi.....	68
3.2.1.3. Maddala ve Wu Panel Birim Kök Testi.....	68
3.2.1.4. Choi Panel Birim Kök Testi	69
3.2.2. Panel Eşbütünleşme Testleri	69
3.2.2.1. Pedroni Panel Eş-bütünleşme Testi	70
3.2.2.2. Kao Panel Eş-bütünleşme Testi.....	71
3.2.3. Panel Eş-bütünleşme Katsayı Tahmincileri	72
3.2.3.1. Panel FMOLS Katsayı Tahmincisi	72
3.2.3.2. Panel DOLS Katsayı Tahmincisi.....	73
3.2.4. Panel VECM Nedensellik Testi	73
3.3. Ampirik Çalışmada Elde Edilen Bulgular ve Bulguların Değerlendirilmesi .74	
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	80
KAYNAKÇA.....	83
EKLER.....	94

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1 - Demokrasi Modelleri	10
Tablo 2 - Politik Demokrasinin Derecesi.....	22
Tablo 3 - Polity IV Endeks Puanlaması ve Sınıflandırması.....	23
Tablo 4 - Freedom House Endeks Puanlaması ve Sınıflandırması.....	25
Tablo 5 - EFI Endeksi Başlıca Alanlar ve Bileşenleri	45
Tablo 6 - EFW Endeksi Başlıca Alanlar ve Bileşenleri.....	46
Tablo 7 - Demokrasi - Ekonomik Büyüme Literatür Özeti	54
Tablo 8 - Ekonomik Özgürlük - Ekonomik Büyüme Literatür Özeti.....	61
Tablo 9 - Çalışmada Kullanılan Ülkeler ve Kişi Başına Düşen GSYH.....	63
Tablo 10 - Değişkenler, Açıklamalar ve Kaynaklar	65

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1 - 1972-2015 Freedom House Özgürlük Değişimi.....	17
--	----

EKLER LİSTESİ

Ek 1 - Birim Kök Testlerinin Sonuçları (Sabitli)	94
Ek 2 - Birim Kök Testlerinin Sonuçları (Sabit +Trend)	95
Ek 3 - Pedroni Eş-bütünleşme Testi Sonuçları (Sabitli ve Sabit +Trend)	96
Ek 4 - Kao Eşbütünleşme Test Sonuçları (Sabitli)	97
Ek 5 - Panel FMOLS Katsayı Tahmin Sonuçları	98
Ek 6 - Panel DOLS Katsayı Tahmin Sonuçları	99
Ek 7 - Panel VECM Nedensellik Testi Sonuçları.....	100
Ek 8 - Değişkenler ve Kaynakları.....	100
Ek 9 - Korelasyon Matrisi	101
Ek 10 - Tanımlayıcı İstatistikler	101

KISAL TMLAR LİSTESİ

AGÜ	Az gelişmiş ülkeler
CL	Sivil Hürriyetler Değişkeni
DEM	Freedom House Özgürlük Değişkeni
EFI	Index of Economic Freedom (Ekonomik Özgürlüğün Endeksi)
EFW	Economic Freedom of The World (Dünyanın Ekonomik Özgürlüğü)
EKK	En Küçük Kareler Tekniği
FIW	Freedom in The World (Dünyada Özgürlük Endeksi)
FMOLS	Full Modified Ordinary Least Squares (Tam Modifiye EKK)
GDPC	Kişi Başı Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla Değişkeni
GFCF	Kişi Başı Gayri Safi Sabit Sermaye Formasyonu Değişkeni
GSMH	Gayri Safi Milli Hâsıla
GSYH	Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla
HC	Kişi Başı Beşeri Sermaye Vekil Değişkeni
ICRG	International Country Risk Guide (Uluslararası Ülke Risk Rehberi)
IPS	Im, Peseran ve Shin Birim Kök Testi
M.Ö.	Milattan Önce
OPEN	Dış Ticaret Açıklığı Değişkeni
PDOLS	Panel Dynamic OLS (Panel Dinamik EKK)
PR	Politik Özgürlükler Değişkeni
SGP	Satın Alma Gücü Paritesi
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
VECM	Vector Error Correction Model (Hata Düzeltme Modeli)

GİRİŞ

İktisadi araştırmalarda uzun süredir cevap aranan sorulardan bir tanesi neden bazı ülkelerin, diğer ülkelerden daha az gelişmiş olduğu ile ilgilidir. Günümüzde gelişmişlik düzeyinin kişi başı gelir ile ölçüldüğü çalışmalar çerçevesinde bu soru gelir farklılığı şeklinde de karşımıza çıkmaktadır. Kapitalizmin erken dönemlerinde sanayileşmiş Batı ve Orta Avrupa ülkeleri ile kapitalist sanayileşme sürecine geç başlayan ülkeler arasında zaman içerisinde gelir farklılığı (kısmen kalkınma farklılığı)¹, ülkelerin kendi arasında az gelişmiş, gelişen ve gelişmiş ülkeler olarak ayrılmasına sebep olmaktadır. 1929 Büyük Ekonomi Buhranına kadar Dünyada hâkim olan neoklasik iktisat okulunun kalkınma yaklaşımına göre az gelişmiş ülkeler (AGÜ) , gelişmiş ülkeler ile benzer ekonomik aşamalardan geçerek yüksek gelir seviyesine erişebilmektedir. Rostow (1959) çalışmasında AGÜ' nün gelişmiş ülkeler seviyesine ulaşması için geçirmesi gereken beş aşamayı ortaya koymaktadır. Bu öneriye rağmen özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrasındaki dönemde AGÜ ekonomileri üzerine artan sayıda çalışma sonucuna göre az gelişmiş ile gelişmiş ülkeler arasındaki gelir farklılıkların, zaman içerisinde kapanmak yerine giderek açıldığı ortaya konmuştur. Bu bağlamda neoklasik iktisadi büyüme reçetesinin AGÜ'ler için gelişmiş ülkeler ile benzer sonuçlar üretmediği konusunda iktisadi çerçevede yeni bir tartışma başlamıştır. Ayrıca literatürde ekonomik kalkınma ve ekonomik büyüme farklı çıktılara sahip süreçler olarak ifade edilmekte ve neoklasik reçetelerin kalkınma üzerine olan etkileri de farklılaşmaktadır.

“Günümüzde, kapitalizmin kendi içsel dinamiğiyle gelişen bir sistem olarak “büyüme” sinden bahsedildiği halde, az gelişmiş ülkelerin (AGÜ) “kalkınması konu edilmektedir. “Büyüme” bir iktisadi sistemin kendi içsel dinamiği ile iktisadi (Marx ve Schumpeter 'in teorilerinde, aynı zamanda toplumsal-kültürel) yapıda, nicelik ve nitelik itibarıyla yığımlı değişme ve gelişme yaratılabilmesi demektir. “Kalkınma” ise, toplumdaki içsel güçlerin kendiliğinden işleyişinin bu değişmeyi ve gelişmeyi sağlayamaması dolayısı ile bilinçle bunlara müdahale etmek, nicelik ve nitelik açısından işleyişini değiştirmek, toplumsal ve iktisadi piyasanın kendiliğinden gerçekleştireceğinden farklı bir nitelik vermek anlamında kullanılır (Kazgan, 2014:263)”

Neoklasik iktisadi büyüme modellerinde faktör birikimi sağlayan farklılıklar farklı büyüme oranlarının temelinde yatan sebep olarak gösterilmektedir. Solow'a

¹ Neoklasik iktisadi yaklaşım ülkelerin kalkınma düzeyini ölçerken kişi başı GSYH düzeyi olarak ele almaktadır. Bazı iktisatçılar ise, sadece kişi başı gelirin kalkınma göstergesi olarak kullanılmasının eksik ve hatalı olduğunu iddia etmektedir. Buna rağmen diğer kalkınma göstergelerinin kısıtlı olması, GSYH kadar nesnel ölçülememesi ve ulaşılabilir olmaması göz önünde bulundurulmaktadır.

(1956) göre ülkeler arasındaki tasarruf oranlarındaki farklılıklar, sermaye birikimini etkilemekte dolayısı ile düşük veya yüksek büyüme oranlarına sebep olmaktadır. Neoklasik iktisadi büyüme modelleri piyasaları iyi organize olmuş, mülkiyet haklarının iyi korunduğu ve tam rekabet şartlarının sağlandığı varsayımı üzerinden hareket etmektedir. Romer (1990), Aghion ve Howitt (1992) ise, teknoloji ve bilginin içsel değişkenler olarak iktisadi büyümeyi etkilediğini ve büyümeyi sağladıklarını ortaya koymaktadır. İçsel büyüme modellerinde de piyasaların niteliği, neoklasik iktisadi büyüme ile benzer şekilde tanımlanmaktadır. North ve Thomas (1973:2) ise, iktisadi büyüme modellerinde belirtilen teknolojik gelişme, fiziksel sermaye birikimi ve beşeri sermayenin, gelir düzeyinde farklılıklara sebep olan iktisadi büyümenin belirleyicisi değil, “iktisadi büyümenin ta kendisi” olduğunu iddia etmiştir. Az gelişmiş ve gelişmiş ülkeler arasındaki gelir farklılıklarını ve ekonomik büyümeyi açıklamak üzere ortaya atılan üç farklı yaklaşım bulunmaktadır. Bunlar; coğrafya yaklaşımı, kültür yaklaşımı ve kurumsal iktisat yaklaşımıdır (Johnson, Acemoglu ve Robinson, 2006). Kültür yaklaşımı, ülkelerin sahip olduğu örf, adet, gelenek ve din gibi faktörlerin etkin olduğunu öne sürmektedir. Weber (2010) “Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhu” kitabında, Batı’nın diğer bölgelerden daha yüksek gelir ve refah düzeyine ulaşmasında etkili olan “rasyonel düşüncenin” oluşmasında Protestan mezhebinin etkili olduğunu bu durumda Batı’nın yükselişinde temel rol aldığı iddia etmektedir. Coğrafya yaklaşımında ise, ülkelerin farklı düzeyde gelişmiş olmasının temelinde ülkelerin bulunduğu coğrafyaların farklı olmasının etkili olduğunu öne sürmektedir. Diamond (2013) Güney Amerika ile Avrasya arasındaki gelişme farkının kökeninde iki bölgenin coğrafi konumu sebebi ile oluşan gıda üretiminde farklılık olduğunu iddia etmiştir. Yeni kurumsal iktisat yaklaşımına göre ise, gelir düzeyinde meydana gelen farklılıkların asıl nedeni ülkelerin sahip olduğu kurumlar ve kurallar arasındaki farklılıklardır. Kurumlar, iktisadi ajanlar arasındaki etkileşimleri oluşturan kısıtlamalar ve teşviklerin bütünü ifade etmektedir (Artan ve Hayaloğlu, 2013:33)

Çalışmamızın kapsamı içerisinde yer aldığı yeni kurumsal iktisat yaklaşımına göre; ülkeler arasında kişi başı gelir farklılığına sebep olan temel faktör, ülkelerin sahip olduğu kurumsal altyapı farklılıklarıdır. Bu doğrultuda çalışmanın amacı öncelikle politik kurumlar olarak demokrasi ve ekonomik özgürlüklerin, teoride yer alan çalışmalarla kişi başı geliri nasıl etkilediklerinin belirlenmesi gerçekleştirilmekte ve ampirik analiz ile Dünya Bankası tarafından “üst orta gelir (upper middle income)”

olarak sınıflandırılan ülkeler üzerine etkisinin olup olmadığının ortaya konması, etkisi var ise, etkinin yönü ve derecesi belirlenmektedir. Bu yolla ekonomik ve politik kurumların, gelir farklılaşmasında ve uzun dönem büyüme üzerinde etkin rol oynadığına ilişkin “yeni kurumsal iktisat yaklaşımının” değerlendirilmesi hedeflenmektedir.

Çalışmada araştırılan konular, tarih içerisindeki değişimleri de içeren şekilde teorik ve kliometrik yöntemler ile ele alınmaktadır. Bu doğrultuda öncelikle ekonomik kurumlar “*ekonominin liberalliği*” ve politik kurumlar “*liberal demokrasi*” olarak tarihsel süreçte ele alınmakta ve kavramların iktisadi boyutu değerlendirilmektedir. Daha sonra iktisadi yazında yer alan çalışmaların bir özeti verilmektedir. Ampirik kısımda ise, içsel büyüme modelleri çerçevesinde oluşturulan büyüme modeline eklenen politik ve ekonomik kurumsal faktörlerin, kişi başı gelir üzerindeki etkileri ve etkinin yönü incelenmektedir. Bu doğrultuda 24 ülkeye ait kişi başı milli gelir, kişi başı gayri safi sabit sermaye, kişi başı beşeri sermaye harcaması, ekonomik özgürlük ve demokrasi düzeyleri ile kurulan dengeli panel veri seti, panel veri analiz modelleri yardımı ile test edilmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

DEMOKRASİ ve EKONOMİK ÖZGÜRLÜK

Bu bölümde demokrasi ve ekonomik özgürlük kavramları, kavramların ortaya çıkışı ve tarihsel gelişimi ortaya konulduktan sonra kavramların sınıflandırılmaları, ölçümleri ve kavramlar ile ilgili tartışmalar detaylı şekilde ele alınmaktadır.

1.1. DEMOKRASİ

Bu başlık altında ilk olarak demokrasi altında yönetimin tanımı yapılmakta ve kavramın tarih içerisindeki gelişim süreci ortaya konulmaktadır. Sonraki aşamada ise, modern anlamda demokrasi ve antik demokrasi arasındaki farklar ortaya konularak modern demokrasi ile ilgili arayışlar incelenmektedir. Önemli görülen demokrasi modelleri tanımlanmakta ve çeşitli sınıflandırmalar yapılmaktadır. Bu tezin konusu olan liberal demokrasi modeli ise, diğerlerine göre daha ayrıntılı olarak ele alınmaktadır.

1.1.1. Demokrasinin Tanımı

Demokrasi, tarihi kökeni eski çağlara kadar uzanan bir kavramdır. Demokrasi kelimesi etimolojik olarak incelendiğinde Antik Yunan'ın site devletlerinde halk anlamına gelen “*demos*” ve iktidar, güç anlamına gelen “*kratos*” kelimelerinin birleşmesi ile “*demokratia*” kelimesi türemiştir. Bu kelime günümüze ise, demokrasi kelimesi olarak gelmiştir (Heywood, 2007b:52). “*Demos*” ve “*kratos*” sözcüğünün birleşmesi ile oluşan demokrasi kelimesi, kısaca “halkın iktidarı” anlamına gelmektedir (Tunç, 2008).

Antik Yunan'daki düşünürler “*demos*” kelimesini “fakirler” veya “çoğunluk” anlamında kullanmış ve bu kelime mülksüzler ile politik anlamda dezavantajlıları nitelemiştir. Platon ve Aristoteles gibi eski çağ Yunan filozoflarının gözünde “demokrasi” uzak durulması gereken bir sistemi ifade etmektedir (Ashford, 2011:21).

Demokrasinin ilk örneği sayılan Antik Yunan site devletlerinde nüfusun sadece küçük bir bölümü siyasal haklara sahip olmuştur. M.Ö. 4. yüzyılda, demokrasi yönetiminin geçerli olduğu zamanlarda Atina nüfusunun 300 bin ile 400 bin arasında olduğu tahmin edilmekte ve bu rakamın içerisinde köleler, Atina vatandaşları ve dışarıdan gelen yabancıların da olduğu düşünülmektedir. Toplam nüfusun 100 bin

kadarının Atina vatandaşı olduğu, bu vatandaşlardan ise, sadece 30 bin vatandaşın oy verme hakkına sahip yetişkin erkek olduğu tahmin edilmektedir. Atina site devletinde oy kullanma hakkı, sadece yirmi yaş üzeri erkek vatandaşlar ile sınırlandırılmış, kadınlara ve kölelere oy hakkı tanınmamıştır (Uygun, 2003:53-55).

Antik Yunanlılar bize “demokrasi” kelimesini miras bırakmalarına rağmen, kelime yalın anlamı ile demokrasinin günümüzdeki işleyişi hakkında bir fikir vermemektedir (Birch,2007:109). Demokrasinin tarihsel süreci ele alındığında, toplumların gelişme düzeyine bağlı olarak demokrasi kavramına çeşitli anlamlar yüklenmeye başlandığı ve farklı uygulamalar altında hayata geçtiği görülmektedir (Tunç, 2008:1116).

Günümüzdeki demokrasi, modern demokrasi olarak tanımlandığında bu kavram ile “Liberal demokrasi” ve bu demokrasi modelinin uygulamaları işaret edilmektedir. Liberal demokrasi tanımı ve özellikleri tezin ilerideki bölümlerinde anlatılmak üzere genel hatlarını 19. Yüzyılda almış bir demokrasi modelidir. Bu demokrasi modeli de ortaya çıktığı ilk zamanlarda, oy verme hakkının çoğunlukla erkek vatandaşlara verildiği, vatandaşların özgür ve rekabetçi seçim ortamında temsilcilerini seçtiği, temsilcilerin ise, temsilciler hükümeti oluşturduğu sistemi ifade etmek için kullanılmaktadır (Birch, 2007:110). Bugünkü demokrasi ve daha spesifik olarak liberal demokrasinin beşiği olduğu öne sürülen Batı Avrupa ve Amerika’daki demokrasi ile yönetimlerin ilk dönemlerinde kadınlara oy verme hakkı tanınmamıştır. Kadınlara parlamento seçimlerinde ilk defa tam olarak oy kullanma hakkı 1893 yılında Yeni Zelanda tarafından verilmiştir (Ramirez, Soysal ve Shanahan, 1997:737).

Demokrasi ve siyaset teorileri üzerine çalışmalar yapan uzmanlar liberal demokrasiyi tanımlarken kavramın miladı olarak, Amerikan İç Savaşı sırasında Abraham Lincoln’ün verdiği Gettysburg Söylevi’ni almaktadırlar. Lincoln söylevinde demokrasiyi; “*halkın, halk tarafından, halk için yönetimi*” şeklinde tanımlamıştır. Heywood (2007b:54)’a göre modern demokrasi modelleri, bu kırılma noktasından itibaren, temel olarak üç soruya cevap aramaktadır. Bu sorular;

- Halk kimlerden oluşturmaktadır?
- Halk, hangi anlamda ülkeyi yönetecektir?
- Halk iktidarındaki yönetimin sınırları nelerdir?

1.1.1.1. Halk Kimlerden Oluşur?

Demokrasi kelimesinde “demos” halk anlamına gelmesine, halk kelimesinin

ise, günümüzde ülke sınırları içerisinde yaşayan herkesi kapsamına rağmen Antik Yunan site devletlerinde iktidar, yani “kratos” olma hakkı, sınırlı bir zümreye tanınmıştır. Demokrasi tarihi boyunca demokratik sistemlerin, siyasi hayata katılım hakkını değişik oranlarda sınırlandırdığı görülmektedir (Heywood, 2007a:97). Örnek olarak 19. yüzyılın başlarında bir yönetim modeli olarak demokrasi Kuzey Amerika’da şimdiki ABD’de eyaletten eyalete hızla yayılmıştır. Buna rağmen kadınlara genel oy hakkının tanınması 1920 yılına kadar beklemiştir. Fransa’da ise, erkeklere geniş kapsamlı oy hakkının 1848 yılında tanınmasına rağmen halkın çoğunluğunun oy kullandığı seçim ile kurulan parlamenter hükümet, ancak 1871 yılında kurulmuştur. Fransa’da kadınlarının tam anlamı ile oy hakkına sahip olabilmesi ise, 1944 yılını bulmaktadır. İngiltere’de ilk parlamenter hükümet 1688’te kurulmasına rağmen, erkeklerin çoğuna oy hakkı 1867 yılına kadar verilmemiştir. Kadınlara oy hakkının tanınması ise, yirminci yüzyılın ilk 20 yılında gerçekleşmiştir. Bu yüzden modern anlamında demokrasinin Dünya tarihi için yeni bir olgu olduğu varsayılmaktadır (Birch, 2007:110).

Liberal demokrasinin temel özelliklerinden bir tanesi siyasi olarak eşitliktir. Politik gücün olabildiğince geniş ve eşit bir şekilde, halka dağılması gerekmektedir. Her ne kadar Antik Yunan’da siyasi haklara sadece halkın bir kısmı sahip olmuş olsa da, günümüzde “halk” birbirine kolektif çıkarlarla bağlı, birbiri ile bütünleşmiş bir yapı nitelendirilmektedir. Ashford’a (2011:26) göre “halk” ,“çoğunluğu” ifade etmektedir. Bu durumda çoğunluk iradesinin, azınlık iradesi üstünde tahakkümü söz konusu olabilmektedir. Böyle bir demokrasi ise halkın iradesi veya halkın iktidarı yerine; “çoğunluğun tiranlığı” (tranny of majority) haline dönüşebilme riski taşımaktadır.

1.1.1.2. Halkın İktidara Katılımı ve Yönetilmesi

Demokrasi ile ilgili cevap aranan sorulardan bir diğeri ise, halkın iktidar gücünü nasıl kullanacağıdır. Politik sürece katılan Yunanlılar, gündemdeki konular üzerine doğrudan oy kullanma hakkına sahip olmuş ve bu “doğrudan demokrasi” olarak adlandırılmıştır (Birch, 2007:109). Doğrudan demokrasi, halkın iktidarı daima elinde bulundurması ve sürekli olarak siyasi hayata katılmasını sağlamaktadır.

Günümüzde ise, demokratik diye nitelendirilen ülkelerde, halkın iktidara katılımı “temsili” veya “dolaylı” olarak sağlanmaktadır. İktidara katılımın bu türüne ise “temsili demokrasi” denilmektedir. Halkın yönetime katılımı belirli süreler içinde

oy vermek ile sınırlandırılmıştır. Halkın, kendi adına karar verecek kişileri seçmesi nedeni yüzünden temsili, iktidarı kendi eliyle kullanamaması sebebi ile de dolaylı demokrasi şeklidir (Heywood, 2007a:100). Temsili demokrasi, iktidarın büyük ölçüde sınırlandırılmasına sebep olmaktadır. Böyle bir sistemin sürekli denetimi gerekmektedir (Sartori, 1996:303).

Demokrasi üzerine tartışmalardan bir diğeri halkın, iktidara nasıl katılabileceği ile ilgilidir. Halk, kendi hayatını etkileyen kararlar üzerinde söz söyleme hakkına sahiptir. Siyasi güce sahip olan halkın, iktidara hangi açıdan ortak olacağı ve kararların üzerinde söz sahibi olacağı konusunda çeşitli yaklaşımlar mevcuttur. Antik Yunan'da siyasi haklara sahip olan vatandaşlar kendilerini etkileyen kararlar üzerinde doğrudan oy kullanma hakkına sahiptir. Atina halkında oy verme hakkına sahip nüfusun, toplam nüfus içindeki payının düşük olması "doğrudan demokrasi" olarak nitelendirilen model için elverişli ortam sağlamaktadır. Hızla artan ve yedi milyara yaklaşan dünya nüfusu söz konusu olduğunda ise, doğrudan demokrasi modelinin dezavantaj yaratabilmektedir. Günümüz demokrasilerinde çoğunlukla uygulanan iktidara katılım şekli ise, "temsili demokrasi" olarak adlandırılmaktadır. Bu demokrasi türünde halk siyasi gücünü doğrudan kullanmak yerine oy hakkı ile onun yerine kullanması için bir temsilciye devretmektedir. Vatandaşlar bu sayede kendi hayatını etkileyen kararlar üzerine doğrudan karar almak yerine, bu konuda karar alması için temsilciler seçmektedir (Ashford, 2011:24-41).

Halkın iktidara nasıl katılacağı sorusuna cevap verildikten sonraki süreç sınırları çizilmiş ve politik güce sahip olan halkın iktidarının, halkı nasıl yöneteceği ile ilgilidir. Bu konu hakkında temel görüşler "halk tarafından veya halkın katılımıyla yönetim" ve "halk için yönetim" olarak ikiye ayrılmaktadır. Eğer halk ile ilgili bütün kararlar demokratik yoldan toplu halde alınır ise, özgürlüklerin ortadan kalkma ihtimali vardır. Demokratik yollar ile yönetime gelmiş olan Benito Mussolini ve Adolph Hitler gibi totaliter yöneticilerin altında işleyen demokrasilerde, demokrasi vasıtası ile özgürlüğün ortadan kalktığı dönemler bu duruma örnek olarak gösterilebilmektedir. Seçim ile başa gelmiş bu yöneticiler, "halk için yönetim" ilkesi ile halk için en iyi olanın, sadece lider tarafından gerçekleştirilebileceğini iddia etmişlerdir. Bu tarzda demokrasilere "totaliter demokrasi" denilmektedir (Heywood, 2007a:99). Özgürlüğün ortadan kalkma ihtimalinden dolayı liberal demokrasiler, sınırlı bir yönetimi savunmaktadırlar. Bu sınırlar ise, güçler ayrılığı ilkesi ile yönetim gücünün bölündüğü, kurumlar arasında bir denge ve kontrol mekanizmasının

yaratıldığı, devlet ile bireyler arasındaki ilişkileri belirleyen bir beyanname veya yazılı bir metin “anayasa” ile oluşturulabilmektedir (Heywood, 2007a:62).

1.1.1.3. Halkın İktidarının Sınırları

Demokrasi tartışmalarında sıkça tartışılan diğer bir konu “halkın iktidarının” sınırlarının belirlenmesi üzerinedir. Antik Yunan’daki gibi demokrasilerde, halkın iktidarı, kendisini ilgilendiren her konu üzerinde karar alma yetkisine sahiptir. Bu demokrasilerde siyasi katılım süreçleri, sosyal hayatın bir parçası olarak görülmektedir. Burada alınan kararlar sadece siyasi olmaktan öte ekonomik de olabilmektedir. Antik Yunan’da halk, bütün hayatını araştırma yaparak, tartışmalara katılarak veya ülke ile ilgili kararlar için oy vermek ile geçirmek zorunda kalmaktadır (Ashford, 2011:23). Atina demokrasisinde de siyasete katılım oranı çok yüksek olmuş ve yoğun siyasi katılım, toplumsal yaşamın kendisine zarar verecek boyuta ulaşmıştır. Demokrasiye katılım, ekonominin gerilemesine sebep olmuş, ekonomik gerilemeye de demokrasi ile siyasal bir çözüm bulunmaya çalışılmıştır. Ekonominin, siyasal katılım ile düzenlenmeye çalışması ise, kaynakların kamulaştırılması gereksinimini doğurmuştur (Sartori, 1996:305).

“Bu durumda antik çağın demokrasisinin varlığı ile yoksul arasında sınıf mücadelesi içinde yok olması kaçınılmazdı; çünkü bu demokrasi homo oeconomicus’un aleyhine siyasal bir hayvan ortaya çıkarmıştır.” (Sartori, 1996:305)

Günümüz demokrasilerinin çoğunu temsil eden liberal demokrasilerde ise, halkın iktidara katılımı temsili veya dolaylı demokrasi ile sağlanmaktadır. Liberal demokrasi uygulamada melez nitelikler taşımaktadır. Temel anlamda ise iki unsurun üzerine inşa edilmiş bir sistemdir. Liberal demokrasi, “liberal” tanımı ile sınırlı bir iktidar veya yönetimi, demokrasi kısmı ile de halkın iktidarına duyduğu bağlılığı yansıtmaktadır. Liberal demokrasinin belirgin özelliklerinden bir tanesi, halkın yönetiminin sınırını belirlemesidir. Halk, kendi adına karar verecek temsilcileri seçerek sürekli siyasi arenanın içinde olmaktan kurtulmaktadır. Liberal demokrasinin bu özellikleri, iktisadi hayatın piyasa örgütlenmesiyle, farklı grupların çıkar çatışmalarıyla, bazen anayasa korumasıyla, içsel ve dışsal müdahaleler ile tesis edilmektedir (Heywood, 2007b:53). John Stuart Mill (2012) 1859 yılında yayınladığı “Özgürlük Üstüne (On Liberty)” adlı eserinde liberal demokrasinin çıkış noktası ile ilgili olarak, arzulanan şeyin, yönetenlerin; halk ile eşit hale gelmeleri yani fayda ve isteklerinin, halkın fayda ve isteklerini yansıtması isteği olduğunu ifade etmiştir.

Mill'e göre ulusun, kendi fayda ve isteklerine karşı korunmasına gerek yoktur. Bu yüzden dikkat edilmesi gereken husus, halkın çoğunluğunun veya politik sürecin üzerinde etkin olanların istekleridir. Çoğunluk olanlar veya politik arenada etkili olanlar kendilerinden olmayanlara zulmedebilir. Bunun önlenmesi için iktidarın bireyler üzerindeki güçleri sınırlanmalı ve iktidar, topluma karşı hesap verebilmelidir.

1.1.2. Demokrasi Modelleri ve Modellerin Sınıflandırılması

Demokrasi kelimesi daha önce tanımlandığı gibi salt anlamı ile halkın iktidarı anlamına gelmektedir. Tarih içerisinde çeşitli düşünceler ile beraber ele alındığında ise, klasik demokrasi modelinden farklı anlamlar içermeye başlamıştır. Bu yüzden demokrasi modelleri, demokrasi kelimesinin önüne gelen kelimeler ile yeni anlamlar içermektedir. Örneğin; demokrasinin ilk örneği olan Atina demokrasisi, halkın iktidara katılım şekli sebebiyle “doğrudan demokrasi”, öncü model olmasından dolayı “Klasik demokrasi”, halkın iktidarının her türlü karar alma yeteneği sayesinde “Radikal demokrasi” olarak tanımlanmaktadır. Demokrasi modellerinin bu kadar fazla sayıda olması tarih içerisinde demokrasinin uygulanma şekilleri ve öncelik verdiği alanlar itibari ile oluşmaktadır. Halkın iktidara katılım şekli ve halkın iktidarının sınırları, demokrasi modellerinin farklılaşmasında temel rol oynamaktadır (Sartori, 1996; Schmidt, 2002).

Demokrasi kelimesi ile ilgili düşünceler zaman içerisinde birçok ideoloji ve fikrin birleşmesi ile çeşitlilik kazanmıştır. Hem Kıta Avrupası hem diğer ülkelerde demokrasi ile yönetilen ülkelerdeki yönetim, egemenlik hakkının kullanılma şekli ve ideolojilerin demokrasi ile etkileşimi farklı sonuçlar doğurmuştur. Örneğin; liberal düşünce akımlarının güçlenip Dünyaya yayıldığı ülkelerden biri olan İngiltere’de monarşinin devam ediyor olması demokrasi ve yönetim şekilleri ile ilgili kafalarda soru işaretleri doğurmaktadır. Bu farklılıklar kavramlara indirildiğinde ise, olay daha somut bir hal almaktadır. Egemenlik ilkesine göre İngiltere’de yönetim şekli mutlak monarşi, yönetim organlarının yapısı ile kuvvetler ayrılığı ilkesine dayanan parlamenter sisteme dayanmaktadır. Yöneten ve yönetilen ilişkisini açıklayan siyasal rejim temel alındığında ise, İngiltere’de liberal demokrasi geçerlidir. Devlet ise, merkezi yönetim anlayışı olan “üniter devlet” yapısına sahiptir. Amerika örneğinde ise, ideolojiler ve fikirler çerçevesinde başka bir yapı meydana gelmiştir. Egemenlik hakkının ulusa verildiği cumhuriyet ile yönetilen ABD’de, yönetim organları arasındaki ilişki itibari ile başkanlık sistemi, yürürlüktedir. Siyasal rejim olarak ele

alındığında ise, İngiltere gibi liberal demokrasi hüküm sürmektedir. Devlet ise âdemi merkeziyete daha yakın olan federal devlet yapısına sahiptir (Schmidt, 2002).

Demokrasinin tanımı başlığı altında belirtildiği üzere cevap aranan üç soruya verilen farklı cevaplara göre literatüre giren birçok farklı demokrasi modeli bulunmaktadır. Tablo 1’de literatüre girmiş olan çeşitli demokrasi modelleri verilmektedir. Çalışmanın devamında demokrasi ile ilgili çalışmalarda en sık karşılaşılan modeller, sınıflandırılmakta ve detaylıca incelenmektedir.

Tablo 1 - Demokrasi Modelleri

Klasik Demokrasi	Militan Demokrasi	Halk Demokrasisi	Demarşi
Radikal Demokrasi	Koruyucu Demokrasi	Elektronik Demokrasi	E-demokrasi
Seçim Demokrasisi	Plebisitçi Demokrasi	Tarafsız Demokrasi	Sosyokrasi
İlliberal Demokrasi	Westminister Demokrasi	Endüstriyel Demokrasi	Elit Demokrasi
Eleştirel Demokrasi	Bütünlükçü Demokrasi	Kalkınmacı Demokrasi	Poliarşi
Muhafazakâr Demokrasi	Düşük Yoğunluklu Demokrasi	Ortaklaşmacı Demokrasi	Yarışmacı Demokrasi

1.1.2.1. Temsil Edilme Şekline Göre Demokrasi Modelleri

Demokrasilerde halkın iktidara nasıl katılacağı sorusuna verilen cevaplar, demokrasilerin temsil edilme şekillerine göre farklılık göstermesine sebep olmaktadır. Başlıca modeller doğrudan demokrasi, temsili demokrasi ve yarı temsili demokrasi olarak ifade edilmektedir.

1.1.2.1.1. Doğrudan demokrasi

Halkın egemenlik gücünü bizzat, arada herhangi bir aracı olmadan doğrudan kullanmasına doğrudan demokrasi denmektedir. Jean Jacques Rousseau’nun toplum sözleşmesi doktrini, egemenlik hakkının devredilemez olduğunu iddia etmektedir. Saf demokrasi olarak nitelenen bu demokrasi türü, Atina site devletleri gibi günümüz dünyasında ufak sayılabilecek yönetimler için uygun görünmekle beraber yedi milyara ulaşan dünya nüfusu, halkın doğrudan katılımı konusunda sıkıntılı bir süreç yaratmaktadır. Buna rağmen günümüzde İsviçre’de birkaç kantonda kararlar, doğrudan demokrasi ile alınmaktadır (Tunç, 2008:1117).

1.1.2.1.2. Temsili demokrasi

Halka ait olan egemenlik hakkının yine halkın seçtiği temsilciler vasıtası ile kullanıldığı demokrasi türüne “temsili demokrasi” denilmektedir. Temsili

demokraside, düzenli yapılan seçimler ile egemenlik hakkı, halkın kendi seçtiği adaylara devredilmektedir (Tunç, 2008:1118).

1.1.2.1.3. Yarı doğrudan – Yarı temsili demokrasi

Yarı temsili demokrasi türünde egemenlik hakkı, temsilciler ve halkın arasında paylaştırılmaktadır. Egemenlik hakkının halkın seçtiği temsilcilere devredilmesinden ötürü “temsili demokrasi” ile benzer özellik göstermekte; referandum gibi halkın demokrasiye aracısız şekilde katılması ile de “doğrudan demokrasiye” benzemektedir. Halk doğrudan yasama işlerinin içerisinde olmasa da politik grev, referandum ve dilekçe verme hakkı gibi kanallar ile yasal düzenlemeler üzerinde söz sahibi olabilmektedir (Çiçek, 1999:27).

1.1.2.2. İrade Üstünlüğüne Göre Demokrasi Modelleri

Modern olarak tanımlanan demokrasilerde kararlar genellikle halkın veya halkın seçtiği temsilcilerin çoğunluğunun iradesi ile alınmaktadır. Buna rağmen referandum gibi durumlarda veya salt çoğunluk ile alınan kararlarda halkın iradesinin bir bölümünün göz ardı edilmesine yol açmaktadır. Halk iradesinin ne kadarının alınan kararlar üzerinde etkin olduğu basit olarak çoğunlukçu demokrasi veya çoğulcu demokrasi olarak ifade edilmektedir (Tunç, 2008).

1.1.2.2.1. Çoğunluk Demokrasisi

Modelin özü, siyasal karar alma mekanizmasında, çoğunluğa sahip olanların iradesinin, üstün olmasına dayalıdır. Halkın iktidar hakkını devrettiği hükümetin kimin çıkarına hizmet edeceği sorusuna, çoğunluğu oluşturanlar diye cevap vermektedir. Çoğunluk kavramı temel anlamda toplam oyların yüzde ellisi + 1 oy ile sağlanmaktadır. Çoğunlukçu demokrasilerde, demokratik yönetim idealine daha fazla yaklaşılmasına rağmen modern anlamda demokrasi için azınlık haklarına da saygı duyulmalıdır. Bu yüzden azınlıkları da etkileyen durumlarda kararlar, nitelikli çoğunluk yani 3’te 2 veya 4’te 3 gibi oranlar ile alınmalıdır (Uygun, 2003:198-199). Çoğunlukçu demokrasi, istikrarlı hükümetlerin iktidarda olmasını sağlarken, seçmenlerin politikalar oluşturulurken yönetime etki yapabilmesine imkân tanımaktadır. Çoğunlukçu demokrasilerin bir diğer avantajı ise, toplum için düşük maliyetli olmasıdır. Ancak çoğunlukçu demokrasi, iktidar dönemleri boyunca çoğunluğa çok geniş takdir etme yetkisi tanıdığından iktidarın kötüye kullanılması ihtimalini de beraberinde getirmektedir. Çoğunluğun tiranlığı olan bu süreçte

azınlıkların haklarının göz ardı edilme ihtimali mevcuttur (Göztepe, 2010:142-145).

1.1.2.2.2. Çoğulcu (Oydaşmacı) Demokrasi

Oydaşmacı demokrasi, çoğunlukçu demokrasiye göre azınlık görüşlerinin iktidara daha fazla katılabilmesi için çoğunluk yerine çoğulculuğu savunan demokrasi modelidir. Çoğulcu (oydaşmacı) demokrasi, hem çoğunluğun hem azınlığın iktidarı paylaşma konusunda şansı olması gerektiğini iddia etmektedir. Schmidt'e göre (2002:231-245) siyaset bilimci A. Lijphart, irade üstünlüğüne göre demokrasi modellerinden oydaşmacı demokrasi (concensus democracy) modelinin özelliklerini şu şekilde sıralamaktadır:

- Yürütmenin tek elde toplanmadığı ve çok partili bir koalisyon hükümetinin varlığı,
- Kuvvetler ayrılığı ilkesinin göreceli olarak etkin olması,
- İki meclisin işlediği ve halkın yönetime bu iki meclis vasıtası ile katılabilmesi.
- Federal yönetim veya güçlü bir yerel yönetimin varlığıdır.

1.1.2.3. Uygulamada Demokrasi Modelleri

Demokrasilerde, kuvvetler ayrılığının sert veya yumuşak uygulanmasına göre farklılıklar mevcuttur. Başkanlık sisteminin geçerli olduğu demokrasilerde yürütme doğrudan halk tarafından, parlamenter demokrasilerde ise, halkın seçtiği temsilciler tarafından sağlanmaktadır.

1.1.2.3.1. Parlamenter Demokrasi

Parlamentonun yasama sırasında, devlet bütçesinin kontrol edilmesi sürecinde, hükümetlerin seçilmesi ve yine gerek görüldüğünde hükümetlerin düşürülmesinde etkili olduğu uygulamada değişiklik gösteren demokrasi modelidir. Bu modelde parlamentonun hükümete karşı güveni modelde esas teşkil ederken, parlamentodaki çoğunluk güvensizlik duyduğu zaman hükümeti düşürme yetkisine sahiptir. Parlamenter demokratik sistemde kuvvetler ayrılığı mevcuttur. Çifte yürütmenin olduğu bir parlamenter sistemde şansölye veya başbakan gibi hükümete başkanlık eden biri var iken ayrıca cumhurbaşkanı gibi devlete başkanlık eden birisi de bulunmaktadır (Schmidt, 2002:209-211).

1.1.2.3.2. Başkanlık Demokrasisi

Başkanlık tipi demokraside, hükümet ve parlamento birbiri ile ilişkili olsa da görece bağımsız hareket etmektedir. Parlamentoda muhalefet üyeleri çoğunlukta olsa veya başkanın görevi kötüye kullandığını düşünse bile hükümeti görevden alamamaktadır. Saf başkanlık sistemlerinde ise, hükümet başkanlığı ve devlet başkanlığı görevi tek kişide toplanmaktadır (Schmidt, 2002:209-211).

1.1.2.4. İdeolojilere Göre Demokrasi Modelleri

Bu bölümde dünya siyaset tarihine yön veren ekonomik temellere sahip ideolojilerin demokrasi modelleri incelenmektedir. İdeolojiler ekonomik temeller üzerine inşa edilmiş olduğundan, söz konusu modellerin ekonomik hayata yönelik çözümlenmeleri de analiz edilmektedir. Çalışmada demokrasi olarak “liberal demokrasi” temel alındığından dolayı diğer demokrasi modellerine göre daha geniş şekilde analiz edilmektedir.

1.1.2.4.1. Liberal Demokrasi

Liberal kelimesi etimolojik olarak incelendiğinde, kelimenin Latince “özgür” anlamına gelen “*liber*” kelimesinden türediği görülmektedir. Ayrıca kelime, bir düşünce akımı olarak İngiltere’de ki politik süreç içerisinde ulusal olmayan politikaları nitelemek için kullanılmıştır. 17. Yüzyıl düşünürü olan Thomas Hobbes’a göre devletin olmadığı durumda, bencil ve iktidar arayışında olan bireyler, doğa durumunda sürekli savaş halindedir. Böyle bir durumda rasyonel bireyler, egemen bir yönetim oluşturmak için bir uzlaşmaya yani “toplumsal sözleşmeye” varırlar (Heywood, 2007b:59-61). Hobbes, İngiltere’de kargaşanın hüküm sürdüğü, iç savaşın yaşandığı bir dönemde ülkeyi gözlemlemiştir. Otorite boşluğundan kaynaklanan yönetim boşluğunu ve boşluğun sebep olduğu ortamı, insanların sürekli savaş halinde olduğu bir doğa durumu olarak düşünmüştür. Bu şartlar altında en kötü yönetim şekli bile doğa durumundan daha iyi olmalıdır. Hobbes, toplumsal sözleşme ile oluşturulacak yegâne yönetim şeklinin mutlak monarşi olduğunu “Leviathan” adlı eserinde gerekçelendirmiştir. John Locke ise, fikirlerini mutlak monarşi karşıtı iddialara dayanak olarak kullanmıştır. Liberal düşünürlerin önde gelen temsilcilerinden John Locke (2013) 1689 yılında yayınladığı “Hükümet Üzerine İkinci İnceleme” adlı eserinde üç temel haktan bahsetmektedir. Bunlar; yaşama, özgürlük ve mülkiyet” haklarıdır. Locke’a göre devlet ile vatandaşlar arasındaki ilişki toplumsal sözleşme sınırlıdır. Bu sınır, vatandaşların doğal haklarının korunması ile sınırlı “minimal” bir

yönetim ile sağlanmaktadır.

19. Yüzyıl liberal düşünürleri olan Adam Smith, David Ricardo ve John Stuart Mill de büyük ölçüde doğal haklar felsefesinden etkilenmişlerdir. Adam Smith'e göre politika dışı yaşam ile politik karar verme süreçlerinin birbirinden bağımsız düzenlenmesi gereklidir. Adam Smith'in "The Wealth of Nations" kitabı ile beraber ekonomide "liberty of trade" ve "liberty of exportation" (Smith, 2007:473) kavramını kullanarak, iktisadi hayatta liberal kelimesini kullanan ilk düşünür olmuştur.

19. yüzyıla kadar demokrasi "eşitlik", liberal kelimesi ise "özgürlük" ve "hürriyet" gibi kavramları nitelendiren iki farklı kavramdır. Birbirlerine şüpheli olarak yaklaşan bu iki kavram, dönemin getirdiği hızlı ekonomik ve politik değişimler sonucunda liberal demokrasi modeli altında birleştirilmiştir. Özgürlüğün zarar görebileceği demokratik eşitlik sosyalizm, bir nevi "demokratik despotizm" olarak nitelendirilirken, özgürlük ve eşitliğin uyumlu birlikteliği "liberal demokrasi" olarak nitelendirilmeye başlanmıştır (Sartori, 1996:403). Günümüzde bir rejimi demokratik olarak nitelendirmek için o rejimin bireylerin ve azınlıkların haklarını koruması, diğer bir ifade ile vatandaşlarının hak ve özgürlüklerini garanti etmesi gerekmektedir. Garanti edilen bu hakların bir anayasada yer alması ve devletin de hukukun üstünlüğüne uymak üzere sınırlandırılması gereklidir. Bu şekli ile bilinen demokrasi ise, çoğunlukla anayasal veya liberal demokrasi olarak bilinmektedir (Plattner, 2010:84).

Heywood'a (2007a:61-65) göre "liberal demokrasi" halen üzerinde tam olarak uzlaşamayan bir tanıma sahiptir. Bunun en büyük gerekçelerinden bir tanesi ise "iktisadi liberalizm" ile "siyasi liberalizm" kavramlarının, birbirleri yerine ikame edilerek kullanılmasıdır. Örneğin; Amerika'da liberal demokratlar deyimi, devletin ekonomide daha büyük rol alması gerektiğini savunanlar için kullanılır iken, kıta Avrupası'nda "minimal devlet" anlayışını savunanları ifade etmektedir Avrupa'daki bazı anayasal monarşiler nispeten liberal olsalar dahi demokratik değillerdir. İngiliz sömürgesi altında Hong Kong oldukça liberal bir ülke iken, demokratik açıdan vatandaşların kendi ülkelerinin yönetimi üzerine söz söyleme hakkı sınırlıdır (Plattner, 2010:84).

Model, özgürlük ve eşitlik ilişkisinin yoğun olduğu bir demokrasi modeli olarak tanımlanmaktadır. Liberalizmde bireyin özgürlüğü en önemli konu iken saf demokrasi için siyasi anlamda eşitlik daha önemlidir. Liberal demokrasi modeli ise siyasal anlamda eşit, bireysel olarak ise, özgür bireylerin oluşturduğu bir toplumda

geçerli demokrasi modelidir (Sartori, 1996:415-418). Heywood'a göre (2007b:53) liberal demokrasi modelinin üç ana özelliğinden söz edilebilmektedir:

- Temsili ve dolaylı bir demokrasi biçimi olarak; siyasal iktidar “bir seçmen bir oy; bir oy bir değer” temelinde gerçekleştirilen düzenli seçimler ile sağlanabilir.
- Rekabetçi bir seçim döneminde çatışan inançlar, sosyal felsefeler, siyasi hareket ve partilere hoşgörü anlamına gelen siyasi çoğulculuğa gerek duyulmaktadır.
- Liberal demokrasi modelinde, devlet ile sivil toplum arasında belirgin bir sınır mevcuttur. İktisadi hayatın içerisinde yer alan piyasa örgütlenmeleri, sivil toplum kuruluşları, özel çıkarlar ve çıkar gruplarının varlığı, yönetim üzerinde içsel ve dışsal frenleme işlevi görmektedir

Larry Diamond'a (2003) göre geniş anlamda kabul edilen liberal demokrasi için gerekli özellikler, şu şekilde sıralanmaktadır:

- Devletin aldığı kritik kararların ve seçilmiş temsilcilerin kontrol edilebildiği, hesap sorulabildiği; ordunun ise, seçilmiş temsilcilerin altında çalıştığı,
- Yürütme yetkisinin, anayasal olarak sınırlandırıldığı; sınırın diğer otonom devlet kurumları ile denetlendiği
- Seçim sonuçlarının şaibe içermediği, diğer partilerin önemli bir karşı oy hakkına sahip olabildiği,
- Hiçbir parti grubunun anayasal ilkelere bağlılıktan taviz vermediği ve başka partilerin kurulmasını ve seçimlere katılmasını engellemediği,
- Kültürel, etnik, dini ve diğer azınlıkların kendi dillerini konuşmaktan, politik fikirlerini açıklamaktan veya kültürel değerlerini yaşamaktan alı konulmadığı,
- Vatandaşların, partilerin ve seçimler haricinde, birçok kanaldan fikirlerini ifade edebildiği, çıkarlarının ve değerlerinin temsil edilebildiği, bağımsız derneklere üye olabildiği ve halk hareketlerine özgürce katılabildiği,
- Alternatif bilgi kaynaklarına erişimin kısıtlanmadığı,
- Bireylerin düşünce, fikir, tartışma, konuşma, yayım yapma, toplantı yapma, gösteri ve yürüyüş düzenleme ile dilekçe verme hak ve özgürlüğüne sahip olduğu,
- Bütün vatandaşların kanun önünde politik haklar bakımından eşit olduğu,
- Birey ve topluluk özgürlüklerinin, bağımsız yargı erkleri tarafından, herkesin

saygı duyarak etkili bir biçimde korunduğu,

- Hukukun üstünlüğü ile vatandaşların yargısız tutuklanmadığı, işkence görmediği, teröre maruz kalmadığı ve kişisel yaşamlarının devlet veya devlet dışı kurum ve kişiler tarafından müdahalelere uğramadığı,
- Bütün bu özelliklerin etkin ve verimli bir şekilde uygulanabilmesi için gerekli bir anayasanın yürürlükte olduğu yönetim biçimidir.

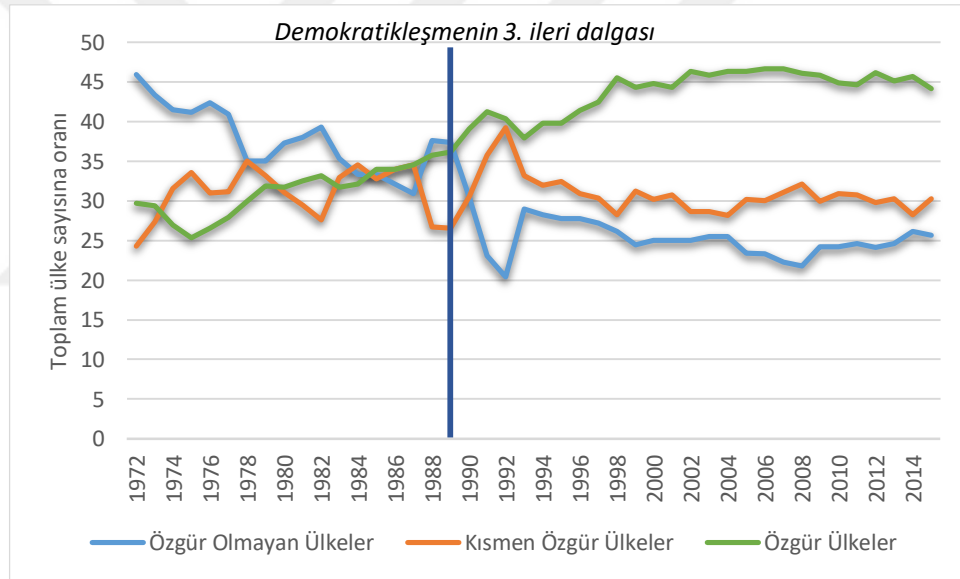
Liberal demokrasideki liberal ifadesi, kimin yönettiği ile değil yönetimin nasıl icra edildiği ile ilgilidir. Devletin gücünün sınırlandığı bu iktidarda, devletin gücü hukukun üstünlüğü, anayasa veya temel kanunlar ve nihai olarak bireysel hakların sınırları ile kısıtlanmıştır. Klasik demokrasilerde, halkın iktidara daha fazla katılma imkânı olmasına rağmen bu durum bütün vatandaşlara eşit şekilde konuşma özgürlüğü, din özgürlüğü ve özel mülkiyet hakkı tanımamaktadır. Örneğin; kadınlar, köleler ve yabancılara oy hakkı tanınmamıştır (Plattner, 1998:171-172).

SSCB'nin yıkılması ve birçok Doğu Avrupa ülkesi ve bağımsız devletler topluluğuna üye devletin, demokratik yönetimlere geçişi sonrası demokrasi ile yönetilen ülke sayısı büyük bir artış göstermiştir. Bu olaylardan sonra liberal demokrasinin geleceği hakkında birçok iddia ortaya atılmıştır. Fukuyama (1992) çeşitli monarşi tarzı yönetimlerin yirminci yüzyılın başında liberal demokrasi karşısında mağlup olduğunu söylemiştir. SSCB'nin yıkılması ile birlikte Dünya'da liberal demokrasi ile mücadele edebilecek güçte, meşruluk kazanmış bir ideolojinin kalmadığını, dolayısı ile siyasi gelişim anlamında tarihin sonuna gelinmiş olabileceğini iddia etmiştir.

Huntington (1991) ise, Fukuyama'nın liberal demokrasinin geleceği hakkındaki görüşüne eleştiriler getirmiştir. Huntington'un öne sürdüğü iddiaya göre, demokratikleşme süreci ileri ve geri dalgalar şeklinde hareket etmektedir. 1974 ve 1990 yılları arasında 30 ülke demokrasiye geçiş yapmış ve bu geçişler de demokratikleşme hareketlerinin üçüncü dalgasını oluşturmaktadır. İlk dalga 19. yüzyılın ilk otuz yılında başlamış olup 1922 yılına kadar 29 ülke demokrasiye geçmiştir. Mussolini'nin İtalya'nın başına geçmesi ile demokrasiden totaliter yönetimlere doğru ters bir demokratikleşme süreci izlenmiş ve demokrasi ile yönetilen ülke sayısı 12'ye gerilemiştir. Müttefik devletlerin 2. Dünya Savaşı zaferi ile 2. Demokratikleşme dalgası başlamış olup 1962 yılına gelindiğinde 36 ülke demokratik yönetime sahip olmuştur. Dünya genelinde meydana gelen ekonomik büyüme ve kalkınmada yavaşlamanın etkisi ile demokratikleşmenin 2. Ters dalgası sonucu

demokratik yönetime sahip ülke sayısı 30'a gerilemiştir. Bu koşulları göz önünde bulunduran Huntington, demokrasinin nihai bir zafer kazanmadığını ve demokratikleşmenin üçüncü ters dalga tehlikesinin halen var olduğunu öne sürmektedir. Huntington'a göre demokrasinin geleceği özellikle ekonomik kalkınmanın geleceği ile doğrudan ilişkilidir. Şekil 1'de Freedom House verileri ile hazırlanmış farklı özgürlük demokratik seviyelerindeki ülkelerin, toplam ülke sayısına oranı verilmektedir. Şekle göre Sovyetler Birliği'nin çökmesi sonrasında 1990 yılı ile başlayan demokratikleşmenin üçüncü dalgası görülmektedir. 1989 yılında özgür olmayan ülkelerin, tüm ülkeler içindeki oranı yüzde 37 iken, 1990 yılında yüzde 30 ve 1992 yılında yüzde 20 seviyesine gerilemektedir.

Şekil 1 - 1972-2015 Freedom House Verilerine Göre “Dünya Özgürlük Trendi”

Kaynak: Freedom House 2016 verileri ile oluşturulmuştur

Sovyetler Birliği'nin ve Doğu Bloku ülkelerinin bir dönem başarılı ekonomik performans sergilemesi, az gelişmiş ülkeler için demokrasinin ekonomik kalkınmanın temelinde olmadığına yönelik yaklaşımın benimsenmesine yol açmıştır. Bu düşünce çerçevesinde demokrasi, lüks olarak görülmüştür (Kardaş, 2007:183). Demokrasi ve ekonomik gelişme arasında ters yönlü ilişkinin olduğu bu yüzden de demokrasinin arka planda kalması gerektiğine yönelik söylemler başka bir tartışmaya yol açmaktadır. Bu tartışmalarda ekonomik gelişme ve ekonomik kalkınma kavramları birbirinden ayrılmakta hatta kavramlara farklı anlamlar yüklenmektedir.

Neoklasik iktisat anlayışına göre kalkınma bireylerin fayda arayışları sırasında kişi başı geliri arttırma ve servetlerini büyütme sürecidir. Birey, yaşamı boyunca materyalist şekilde gelir peşinde koşmaktadır. Bu sayede “mutluluk” dediği fayda tatmin süreci gerçekleşmektedir. Neoklasik faydacı yaklaşım insan mutluluğunu fayda fonksiyonunda bağımlı değişken olarak ele alırken mutluluğu servet ve gelir artışı etkilemektedir. Beşeri kalkınma yaklaşımı olarak anılan yeni yaklaşım neoklasik kalkınma yaklaşımına eleştiriler getirmektedir. Nobel ödüllü ekonomist Amartya Sen modernizasyon tezi çerçevesinde ekonomik kalkınma ile demokratikleşme arasındaki ilişkinin önemine değinmektedir (Sen, 1988). Neoklasik yaklaşıma göre ekonomik kalkınma, ülkenin belli bir zaman diliminde maddi göstergelerinde çoğunlukla kullanıldığı şekli ile GSYH’de meydana gelen artış olarak ifade edilmektedir. Bu doğrultuda ülkenin GSYH’sini yükseltmek ve vatandaşların maddi refah seviyesini arttırmak kalkınmanın amacını oluşturmaktadır Amartya Sen ise, ülkelerin ekonomik kalkınma düzeylerinin belirli bir seviyeye ulaşmıncaya kadar demokratikleşmenin rafa kaldırılabileceğine dair görüşlere karşı çıkmaktadır. Kişisel gelir, eğitim ve sağlık hizmetlerinde gelişme, demokrasi gibi kavramlar sadece insanların daha iyi bir yaşam sürmesi için kullanılan araçlardır. Amartya Sen modernleşme ve kalkınma yaklaşımında, bireysel hak ve özgürlüklerin geliştirilmesi ve bu sayesinde insan hayatının zenginleştirilmesini nihai hedef olarak öne sürmektedir (Kardaş, 2007).

Otokrat rejimlerden demokrasiye geçen ülkelerde demokrasi, etkin hale gelirken birçok güçlkle karşılaşılabilir. Etkin bir demokrasiye giden yolda ilk basamak özgür seçimlerdir. Çünkü oy verenler iyi seçimler kadar kötü seçimlerde de bulunabilmektedir. Demagoglar, seçim kampanyalarını oy verenlerin en kötü içgüdülerine; dini veya etnik hoşgörüsüzlüğe göre planlayabilir. Her şeye rağmen diktatörlüklerin de bu yola başvurdukları bilindiğinden, seçilmiş hükümetlerin varlığının devamı diktatörlüklerden daha iyi olacaktır (Plattner, 1998:178). Otokrat rejimlere sahip gelişmekte olan ülkelerde yönetimi ellerinde bulunduran elitler demokrasiyi elitlerin kontrolü yerine toplumun ve ekonominin kontrolünü sağlamak için bir araç olarak kullanmaktadır (Kasper, 2007:17).

Politik özgürlük, vatandaşların politik sürece yani oy verme, lobi yapma ve yöneticiler arasında özgür seçim yapabilme gibi faaliyetlere katılabilmeleridir. Bu süreç içerisinde ise seçimler adil ve rekabete açık olmalı, alternatif partilerin seçimlere katılmaları kısıtlanmamalıdır (De Haan ve Sturm, 2000:217).

Barro'ya (1994) göre en kötü diktatörlüklerde bile politik haklarda bir artış,

devletin gücünü sınırlamanın sonucu olarak büyümeyi destekleyebilir. Fakat belirli bir demokratik düzeye gelmiş ülkede ise, demokrasi düzeyinde artış, gelirin yeniden bölüşümü kanalı ile büyümeye zarar verebilmektedir.

Schumpeter (2014) bir kısım sosyalistlerin demokrasiye bakış açısını özetlemektedir. Teoriye göre üretim araçlarının kontrolü, kapitalist sınıfa hem işçi sınıfı sömürme yetisi hem de politik işlemler üzerinde zorlama yeterliliği sağlamaktadır. Bu açıdan bakıldığında kapitalist sınıfın politik gücü, onun üretim araçlarını elinde bulundurmaktan kaynaklanan ekonomik gücün farklı bir şeklinden başka bir şey değildir. Üretim araçlarının bir kesimin elinde bulunduğu sürece ise, demokrasiden bahsetmek zor bir durumdur. Bu amaçla kapitalist sınıfın ekonomik gücünün ortadan kaldırılması hem insanların ekonomik sömürsünü ortadan kaldıracak hem de halkın iktidarını sağlayacaktır.

Bireylerinin özel isteklerinin tatmin edilmesi politik olsa da özel yaşamın sürdürülmesi için gerekli üretim ve yeniden bölüşüm, “ekonomik” olan politika dışı bir konudur. Bu argümandan yola çıkarak devlet ve politikacıların görevleri “özel mülkiyetin korunmasını sağlamak üzere adaleti sağlamak” ile sınırlandırılır (Telatar, 2004:19-21; Kazgan, 2014).

1.1.2.4.2. Marksist Demokrasi

Liberal öğretilerden farklı olarak Marksizm’de devletin oluşma süreci, toplumsal sözleşmeye dayanmamaktadır. Marksist kurama göre toplumdaki üretim sistemleri, yöneten ve yönetilen sınıflar yaratmaktadır. Devlet ise, sınıfların ekonomik çıkarlarının uzlaşmaması ile oluşan çatışmaların bir sonucudur. Marksist öğretisi, sanayi devrimi sonrası dönemde iki farklı sınıfın varlığının kabulü üzerine analizde bulunur. Bu sınıflar işçiler ve işçilerin emeklerinden dolayı ortaya çıkan artık değeri sömüren kapitalist (burjuva) sınıftır. Üretim araçlarını ellerinde bulunduran kapitalist sınıf, artık değer sayesinde sermayesini arttırarak yeniden yatırım yapmaktadır. Bu süreç sermaye → mal → yeni sermaye* gibi bir döngüye neden olmaktadır. Yeni sermaye* - sermaye farkı ise kapitalistin karını, Marx’ a göre ise, artık değeri yansıtmaktadır (Telatar, 2004:31-35). Üretim aşamasında işçi emeğini satarken, karşılığında sadece hayatta kalabileceği ücreti alabilmektedir. Bu ücret ise proletaryanın kendini gerçekleştirmesine izin vermeyecek miktardadır. Buna çözüm olarak proletarya diktatörlüğünde üretim araçları kamulaştırılarak, sınıflar ortadan kaldırılacaktır. Üretim kar amaçlı olmaktan çıkıp toplumun genel istekleri

doğrultusunda ve yine toplumun ihtiyacı için üretim yapılacaktır.

Marx'ın siyasal demokrasisi, iktisadi demokrasinin sağlanması için bir araç vazifesi görmektedir. Üretim araçlarının hepsi kamulaştırıldığında ve toplumdaki sınıflar ortadan kaldırıldığında, sınıf çatışmasının sonucu olarak ortaya çıkan devlet de ortadan kalkmaktadır. Devletin yerini komünler alacak ve toplum komünler federasyonu haline gelecek yani "Komünist" topluma geçilecektir (Kazgan, 2014:332-335). Marx'a göre liberal demokratik bir devletteki demokrasi sadece biçimsel bir demokrasidir. Demokrasi (liberal demokrasi) ya burjuva sınıfının egemenliğinin bir aracı ya da devrimci işçi hareketinin egemenliğinin sağlanması için kullanılacak yararlı bir araçtır. Proletaryanın egemen sınıfa yükselmesini sağlayarak burjuva sınıfının ortadan kaldırılması ve komünist sisteme geçerek, gerçek özgürlük ve eşitliğin sağlanması için gerekli olan şey proletarya demokrasisidir. 1871 yılı Mart-Mayıs ayları arasında sosyalistler tarafından kurulan devrimci şehir rejimi olan Paris Komünü, Karl Marx tarafından devrimci doğrudan demokrasi örneği olarak nitelendirilmektedir. Schmidt'e (2002:104-107) göre bu komün analiz edilerek Marksist demokrasinin ilkeleri ise, aşağıda görüldüğü biçimde belirlenmektedir:

- Proletarya diktatörlüğünde ilk önce üretim araçlarının mülkiyeti kamulaştırılacaktır.
- Yönetim ise, aşağı katmandan yukarı katmana doğru doğrudan demokrasi ile sağlanmalıdır.
- Kamusal görevliler yine ona oy verenler tarafından devamlı olarak kontrol edilmelidir. Bu görevliler, onları göreve getiren seçmenlerin oyları ile azledilebilmektedir.
- Toplumun homojen yapısına aykırı birleşmeler yani çıkar grupları, kuvvetler ve birliklere izin verilmemektedir. Toplumsal olarak homojen bir yapının olması, kuvvetler ayrımına karşı gücün tek elde toplanması, gereklilik olarak öne sürülmektedir.

1.1.2.4.3. Sosyal Demokrasi

Sosyal demokrasi, köken itibari ile Marksizm'i basitleştirmeye ve sistemli hale getirmeye çalışan Ortodoks Marksizmin değişimciliği ve gelir dağılımında adaleti ile yakından ilgilidir. Devrimci sosyalizm; sosyalizme yavaş ve barışçıl bir biçimde geçilmesi için parlamenter sistem ile uyumlu, demokratik hareketleri ifade etmektedir.

19. Yüzyılın sonuna doğru kurulmuş olan Marksist partiler kendilerini sosyal

demokrat partiler olarak tanımlamışlardır (Heywood, 2007b:172-174). Sosyal demokrasi, aktivist yanı ve genişlemeci rolü ile diğer modellerden farklılık göstermektedir. Sosyal demokrasi; toplum, devlet ve ekonomiyi düzenlemeyi amaçlarken, siyasal demokrasiyi yani egemenlik hakkının kullanımında eşit haklara sahip olma hakkını, toplumun geneline yaymayı amaçlamaktadır. Bu düşünceden hareketle iktidar ve gelirin yeniden bölüşümü, demokratik hakların kullanılması ile sağlanmaktadır (Schmidt, 2002:155).

Sosyal demokrasinin iktisadi hayata bakış açısı, demokrasinin, özellikle ekonominin düzenlenmesi ve gelirin yeniden bölüşümü üzerine odaklanmaktadır. Modele göre kapitalizm, zenginlik yaratmanın güvenilir bir şekli olarak kabul edilmektedir. Buna rağmen kapitalizm, zenginliğin burjuva veya kapitalistlere dağıtılmasından dolayı kusurludur. Bu yüzden sosyal demokratlar, kapitalizmi yoksulluğa ve ekonomik eşitsizliğe yol açmakla suçlamaktadır (Heywood, 2007b:172-174). Bu sorunların giderilmesi için ise devlet, piyasaya müdahalesi vasıtası ile iktisadi hayatı yeniden düzenlenmelidir. Devlet ekonomik hayata müdahale ederek siyasal olanın yanında, ekonomik demokrasiyi de gerçekleştirecektir (Schmidt, 2002:155-156). 1929 Büyük Buhranına kadarki dönemde piyasalarda “laissez faire, laissez passer (bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler)” yani piyasalara müdahale edilmemesini öğütleyen liberal ekonomik öğretisi, iktisadi hayatı şekillendirmiştir. 1945 sonrası dönemde ise, kapitalizmin içine girdiği bunalımdan çıkış, Keynes’in devletin piyasaya müdahalesinin gerekliliği – piyasanın devlet müdahalesi ile düzenlenmesi - konusunda makroekonomik politika önerileri ile sağlanmıştır. Kapitalizmin, devlet eliyle reforma tutulduğu bu dönem, sosyal demokrasinin bir zaferi olarak nitelendirilmektedir (Heywood, 2007b:180-182).

1.1.3. Demokrasinin Ölçülmesi

Demokrasinin ölçümü ile ilgili ilk çalışma, Seymour Martin Lipset (1959) tarafından gerçekleştirilmiştir. Ülkelerin demokrasi kalitelerini, politik özgürlük ve sivil hak düzeylerini belirlemek için çeşitli çalışmalar yapılmaktadır. Hangi ülkelerin demokrasiye daha yatkın olduğu, hangilerinin ise olmadığı konusunda yapılacak karşılaştırılmalı genellemeler konusunda politik sistem türü için deneye dayalı ölçümlerin yapılması gerekmektedir Lipset demokrasinin ölçümü ile ilgili makalesinde demokrasi için gerekli bazı sosyal koşulları ele almıştır. Lipset’e göre iyi bir demokrasi için iki şey gereklidir. Bunlar ekonomik kalkınma ve politik

meşruluktur. Lipset ekonomik kalkınmanın belirleyicileri olarak endüstrileşme, kentleşme, yükseköğrenim standartları ve toplumun geneline yayılan refah artışının istikrarını göz önünde bulundurmuştur (Lipset, 1959:73).

1.1.3.1. Vanhanen Endeksi

Tatu Vanhanen (2000) “demokrasi” ölçümü için yola çıkarken demokrasiyi; vatandaşlar tarafından oy verilerek seçilenlerin, oy verenlere karşı sorumlu oldukları, farklı ideolojik ve sosyolojik grupların politik güç için mücadele ettikleri politik sistem olarak tanımlamaktadır. Demokrasi endeksini Darwin’in yaşamak için mücadele etme zorunluluğu iddiasından yola çıkarak oluşturmuştur. Vanhanen, ilk çalışmasında demokrasinin gelişiminin teorik açıklamasını, politik gücün dağılım şekli üzerinden yapmaktadır. Vanhanen sonraki çalışmasında, politik ve açıklayıcı değişkenleri sabit bırakırken, politik gücün dağılımı yerine demokratikleşme üzerine odaklanmaktadır. Vanhanen demokratikleşmeyi araştırırken, Robert Dahl’ın “Poliarşi” teorisine atıfta bulunmuştur. Poliarşi, toplum çoğunluğunun isteklerine cevap veren, seçilmiş yöneticilerin olduğu, seçimlerin özgür ve adaletli bir biçimde sağlandığı, birey hak ve özgürlüklerinin korunduğu bir sistem olarak tanımlanmaktadır. Dahl’a göre poliarşinin en temel iki ölçütü partiler arasında rekabet (competition) ve yetişkinlerin seçimlere katılım derecesidir. Daha sonrasında poliarşiye ulaşılması için gerekli sekiz özelliğinden bahsedilmektedir. Tablo 3’te Dahl’in demokrasinin maksimize edilmesi için gerekli gördüğü sekiz özellik, Bollen (1990) tarafından politik haklar ve özgürlükler olarak sınıflandırılmıştır. Bu yüzden Vanhanen’in oluşturduğu sını endeks, “Demokratikleşme Endeksi (Index of democratization)”, olarak adlandırılmaktadır.

Tablo 2 - Politik Demokrasinin Derecesi

<i>Politik Haklar</i>	<i>Politik Hürriyetler</i>
3- Oy kullanma hakkı	1- Politik Organizasyon oluşturma ve onlara katılma özgürlüğü
4- Kamu personeli olma yeterliliği	2- İfade özgürlüğü
5- Liderlerin oy için rekabet hakkı	6- Bilgiye ulaşım için alternatif kanalları
7- Özgür ve adil seçimler	
8- Oylara bağlı olarak kamu politikaları izlemek için gerekli kurumların varlığı ve oy verenlerin fikirlerinin temsil edilmesi	

Kaynak: K. A. Bollen (1990:11) çalışmasından alınmıştır.

Bu endeks değeri, iki ayrı alt değişkenin çarpımının yüze bölünmesi ile elde edilmektedir. Bu alt değişkenlerden bir tanesi seçimdeki rekabetin derecesini temsil

ederken, diğ er değişken yetişkin vatandaşların seçimlere katılımını temsil etmektedir. Endekste daha yüksek bir puan, daha demokratik bir ülkeyi nitelemektedir. Endekste bir demokratik ülkenin alabileceği en yüksek puan 70 olarak hesaplanmaktadır. Endeks verileri 1810 yılından başlamakta 190 ülkeyi kapsayarak, günümüze kadar devam etmektedir (Vanhanen, 2000).

1.1.3.2. Polity IV Endeksi

Polity endeksinin ilk hali Ted Robert Gurr (1974) tarafından kısıtlı bir veri ile oluşturulan, bir politika araştırma endeksidir. Yıllar içerisinde çeşitli sürümler halinde yeniden oluşturulan Polity endeksi, en son Polity IV olarak Monty G. Marshall'ın yöneticiliğinde yayınlanmıştır. Bazı gelişmiş ülkelere ait 1800-2013 yılları arasına ait verilerin de yer aldığı çalışmada, 1943-2013 yıllarını kapsayan dönem için nüfusu 500 bin üzerindeki 167 ülkeye ait veriler yer almaktadır. Polity IV endeksinin endeks puanlama sistematığı ile rejim türlerinin sınıflandırılması ve politik geçiş dönemlerinin puanlaması Tablo 3'te verilmektedir.

Tablo 3 - Polity IV Endeks Puanlaması ve Sınıflandırması	
<i>Puanlama</i>	<i>Rejim Türleri</i>
-6 ile -10 arası	Otokrasi
-5 ile 5 arası	Anokrasi
6 ile 10 arası	Demokrasi
<i>Diğ er Puanlama</i>	<i>Diğ er dönemler</i>
-66	İşgal edilmiş ülke
-77	Anarşi dönemi
-88	Politik geçiş (Darbe vs.)

Kaynak: Marshall vd., (2014) makalesinden faydalanılmıştır.

Endekste, rejim türleri, tamamen kurumsallaşmış otokrasiler, karma otokrasiler (anocracies) ve tam kurumsal demokrasiler olarak üç ana başlıkta toplanmaktadır. Ülkelerin demokrasi ve özgürlük seviyeleri (-10) ile (10) arasında verilen puanlar ile derecelendirilmektedir. En kötü skor, (-10) ile "kalıtsal monarşi" (hereditary monarchy) ve en iyi skor (10) ile güçlü (consolidated) demokrasi anlamına gelmektedir (Campbell, 2008; Marshall vd., 2014).

1.1.3.3. Bollen Endeksi

Bollen endeksi liberal demokrasiyi, ülkedeki politik hakların düzeyi ve demokratik yönetim düzeyi olarak tanımlamaktadır Bollen endeksinin ilk sürümü

1960-1965 yıllarını kapsamaktadır. 1960 yılı için 113 ve 1965 yılı için ise, 123 ülkeye ait demokrasi düzeyleri, veri setinde yer almaktadır (Bollen, 1980; Bollen, 2009).

Bollen, 1950 – 1990 yıllarını kapsayan son demokrasi endeksinde, yetişkinlere verilen oy hakkı, sivil hürriyetler ve politik hakları oluşturan çeşitli göstergeler kullanarak, liberal demokrasi düzeyini ölçmeye çalışmıştır. Bu yüzden demokratik yönetim ve politik haklar ile ilgili iki değişkeni ölçerek demokrasi kalitesini ölçmeye çalışmaktadır. Demokratik yönetimin derecesi olarak, ulusal hükümetin halkın geneline karşı hesap verilebilirliği ile halkın yönetime doğrudan veya temsilciler ile katılabilme imkânı ele alınmaktadır. Politik haklar konusunda ise, vatandaşların farklı politik görüşlerini değişik vasıtalar aracılığı ile özgürce açıklayıp açıklayamadığı konusu ölçülmektedir (Bollen ve Paxton, 2000). Endeksin puanlama sistematüğinde bir yönetimin liberal demokrasi derecesi 0 ile 100 puan arasında değişmektedir. 0 puan demokrasi anlamında en kötü yönetimi temsil ederken, 100 puana yaklaşıldıkça liberal demokrasinin kalitesi de artmaktadır.

1.1.3.4. Freedom House Endeksi

Freedom House endeksi ilk olarak 1950’li yıllarda “Özgürlüğün Bilanço Tablosu” isimli yılsonu değerlendirme çalışmaları olarak yayınlanmıştır. Dar kapsamlı olan bu değerlendirme yazıları, politik eğilimlerin değerlendirilmesi ile bireysel özgürlük üzerine olan etkilerini, incelemiştir. Raymond Gastil yönetiminde 1972 yılından itibaren “Karşılaştırmalı Özgürlük Çalışmaları” adlı yeni bir çalışma başlatılmıştır. Gastil’in geliştirdiği yöntem ile 151 ülke ve 45 bölge, politik haklar ve kişisel özgürlükler açısından puanlanarak, özgür, kısmen özgür ve özgür olmayan ülke olarak gruplandırılmışlardır. Sonuçlar iki ayda bir önce “Freedom as issue”, sonrasında yeni adı “Freedom Review” olan dergide yayınlanmıştır.

“Dünyada Özgürlük Endeksi (Freedom in the World)” ise, ilk defa 1978 yılında çalışmada ele alınan ülkeler, bölgeler ve kullanılan değişkenlerin bulunduğu ve alanında uzman kişilerin yazdıkları makaleler eşliğinde, kitap olarak basılmıştır. Doksanlı yılların ortalarında ise, hem ülke hem bölge sayısında meydana gelen artış, dışarıdan analistlerin kiralanması ve bölgesel akademisyen, gazeteci ve insan hakları cemiyetlerinin ekibe dâhil edilmesi ile sonuçlanmıştır.

Endeks, skor, derecelendirme ve statü gibi 3 aşamalı bir derecelendirme sistemi kullanmaktadır. Ülkenin politik haklar ve sivil özgürlükleri ile ilgili sorulara verilen cevaplara göre skorlar belirlenmektedir. Skorlar yöntem tablosu ile reytinglere

dönüşmekte, reytingler ise, nihai olarak ülkenin özgürlüğü hakkında genel bir statüyü oluşturmaktadır. Endeks iki ana başlık olan politik haklar ve kişisel özgürlüklerden oluşmaktadır. 10 adet politik haklar göstergesi ve 15 adet kişisel özgürlükler göstergesine (0-4) puan arası skorlar verilir. Bu skorlardan (0) en küçük özgürlük derecesini, (4) ise en büyük özgürlük derecesini temsil etmektedir. Bu skorların toplamı ile politik haklar ve kişisel Özgürlükler için (1-7) arasında ayrı ayrı reytingleri belirlenmektedir. Reytinglerden, (1) puan en yüksek politik haklar veya sivil özgürlükler düzeyini; (7) puan ise, en düşük politik haklar veya kişisel özgürlükler düzeyini temsil etmektedir. Son olarak, reytinglerin kombine edilen ortalamaları ise ülkenin özgürlük statüsünü belirtmektedir. Ülke ortalamalarına göre ülkeler; (1.0 ile 2.5) arasında ise özgür, (3.0 ile 5.0) arasında ise kısmi özgür, (5.5 ile 7.0) arasında ise özgür değil olarak sınıflandırılmaktadır (Freedom House, 2015).

Tablo 4 - Freedom House Endeks Puanlaması ve Sınıflandırması

Politik Haklar		Kişisel Özgürlükler	
Toplam Skorlar	Reyting	Toplam Skorlar	Reyting
36-40	1	53-60	1
30-35	2	44-52	2
24-29	3	35-43	3
18-23	4	26-34	4
12-17	5	17-25	5
6-11	6	8-16	6
0-5	7	0-7	7
Politik Haklar ve Kişisel Özgürlükler Reytinglerinin Birleştirilmiş Ortalaması		Özgürlük Durumu	
1.0 ile 2.5 arası		Özgür	
3.0 ile 5.0 arası		Kısmi Özgür	
5.5 ile 7.0 arası		Özgür Değil	

Kaynak: Freedom House (2015) çalışmasından oluşturulmuştur

1.1.3.5. Demokratik Hesap Verilebilirlik Endeksi

Özel bir kuruluş olan “The PRS Group” tarafından oluşturulan Uluslararası Ülke Risk Rehberi (International Country Risk Guide – ICRG) üç alt kategoride 22 farklı değişken ile ülkeler için politik, ekonomik ve finansal riskleri ölçen bir veri seti geliştirmiştir. Demokratik hesap verilebilirlik endeksi de politik risk endeksini oluşturan 12 değişkenden bir tanesidir. Yıllık olarak raporlanan endeks ile hükümetin vatandaşlarına karşı nasıl bir sorumluluk içerisinde olduğu ölçülmektedir. Bu kapsamda endeks üç farklı demokrasi ve yönetim biçimi için puanlama yapmaktadır. 2012 yılı raporunda 1984-2012 yıllarını kapsayan dönem için 154 ülkeye ait

demokratik hesap verilebilirlik ölçümleri yapılmıştır (SSCB, Yugoslavya, Sırbistan vs. dâhil) . Howell'in (2011:1-7) aktardığında göre ülkelerin sahip olduğu yönetim biçimleri ve özellikleri aşağıda verilmektedir:

- Dalgalı demokrasi
- Egemen demokrasi
- Fiili tek parti yönetimi
- Yasal tek parti yönetimi
- Otarşi

Ülkelere yönetim şekline göre 1 ile 6 arası puan verilmekte, en yüksek puan, en düşük politik riske ve iyi bir demokrasiye (değişken demokrasi) sahip olunduğu anlamına gelmektedir.

Demokrasinin ölçülmesi ile ilgili çalışmaların nesnelliği ile ilgili eleştirilerde mevcuttur. Demokrasi endekslerinin hazırlanılmasında kullanılan kaynaklar ile ilgili ölçüler temel eleştirilerden bir tanesidir. Bunların bir kısmı Europa World Yearbook, International Almanac of Electoral History gibi raporlar ve Reuters, The New York Times gibi batı medyası kaynaklarından oluşmaktadır. Freedom House'un ölçüm kaynakları hakkında ise, kesin bir kaynak bulunmamaktadır. Bu yüzden kapsamlı ve tutarlı bir demokrasi ölçümü için daha nesnel ve kesin bilgilerin olduğu kaynakların kullanılması önem arz etmektedir (Foweraker ve Krznaric, 2000:766). Liberal demokrasinin içeriği ve ölçülmesi üzerine yapılan çalışmaların çokluğu, insanların sorunun çoğunlukla çözüldüğü gibi yanlış bir fikre kapılmasına sebep olabilir. Demokrasinin tanımı ve ölçümü konusunda ilerlemeler kaydedilse de tamamıyla uzlaşamamıştır (Bollen, 2009:368).

1.1.4. Demokrasinin Ekonomi Politikası

İktisat ile iktidar mücadelesi (çoğunlukla devlet-halk ilişkisi) arasındaki ilişkiyi açıklamaya yönelik yaklaşımlar iktisat tarihi boyunca devam etmektedir. Bu ilişkiyi ele alan çalışmalar Adam Smith, David Ricardo ve Karl Marks gibi önemli iktisatçıların çalışmalarında da mevcuttur. Devletin ekonomi üzerindeki rolünün özellikle büyüme ve kalkınma konusunda başarı ve başarısızlıklarına ilişkin değerlendirmeler ve bu rolün özgürlük ve eşitliği nasıl etkilediği ile ilgili sorular bu büyük iktisatçıların çalışmalarında sık sık yer almaktadır. Klasik iktisat okulu, devletin piyasada rol almasını eleştirirken, Marksist okul ise, özgürlük ve eşitliğin ancak devletin piyasada en etkin oyuncu olması halinde sağlanabileceğini iddia etmiştir.

Engels'e göre tarih boyunca toplumsal ürünün dağılımı, dağılımın şekli ile ortaya çıkan toplumsal sınıf ve katmanlar; neyin üretildiği, üretimin nasıl gerçekleştirildiği ve ürünün piyasada nasıl mübadele edildiği sorularının cevaplarına göre şekillenmektedir. Buna göre tüm sosyal değişimler ve politik devrimlerin nihai sebebi o çağın düşünce felsefesindeki adalet ve gerçeklik anlayışında değil, toplumun iktisadi hayattaki ilişkilerinde yatmaktadır (Telatar, 2004:30-185). Keynes ise, fikirlerini tam rekabet piyasalarının etkinlik düzeyinin tam istihdama ulaşmaktan olduğu üzerine temellendirmektedir. Keynes'in devlete biçtiği görev, piyasaların işlemediği durumlarda onların imdadına koşan koruyucu devlet rolüdür. Bu sayede devlet, piyasada çarkların dönmesini sağlayarak, büyümeyi ve tam istihdama ulaşmayı mümkün hale getirmektedir (Heywood, 2007b:181; Telatar, 2004:221).

Klasik demokrasi modelleri ve modern demokrasi teorilerinin işleyişine yönelik çalışmalar genellikle siyasi düşünce tarihi ile sınırlanmaktadır. Demokrasinin ortaya çıkışı, gelişimi, işleyişi, başarı ve başarısızlıklarının, piyasa mekanizması içinde değerlendirilmesi konusunda ilk tahliller Max Weber tarafından yapılmıştır. Weber'in demokrasi analizi, iktidar mücadelesi, iktidardan pay almaya çalışan siyasiler, siyasi gücünü arttırmaya çalışanların taraftar toplama çabaları, işinin ehli önderin rekabet süreci ve iktidar mücadelesi içerisinde önderin seçimiyle ilgilenmektedir (Schmidt, 2002:116-127).

Joseph A. Schumpeter "Kapitalizm, Sosyalizm ve Demokrasi" adlı eserinde Max Weber'in iktidar için rekabet konusundaki düşüncelerini bir üst boyuta taşımaktadır. Schumpeter'e göre demokrasi düşüncesi, basitçe halkın kendisini yönetecek kişileri seçtiği, seçtiği kişileri görevden alabildiği kurumlar düzenini işaret etmektedir. Kurumlar düzeni ise, halkın kendisini yönetecek kişileri seçerek onlar vasıtası ile kamu yararını gerçekleştirmesini sağlamaktadır. Schumpeter demokrasi ile ilgili olarak bazı alanlarda liberal düşünceden ayrılmakta ve klasik iktisatçıların varsaydığı gibi bireylerin rasyonel tercihlerde bulunduğu durumun siyasette geçerli olamayabileceğini belirtmektedir. Vatandaşların siyaset ile ilgili olarak, kendi kişisel çıkarlarını doğrudan ilgilendiren olaylarda daha tutarlı kararlar verdiğini ama kişisel çıkarlarına doğrudan etki etmeyen konularda rasyonellikten uzak veya ahlaki olmayan kararlar verebildiğini iddia etmektedir (Schumpeter, 2014:321-347). Schumpeter, ekonomik demokrasi modeli olarak tanımlanan bu model ile ilgili olarak Weber'in parlamenter, bürokratik ve demokrasi düzeni ile ilgili tezlerini; rekabet teorisi, kurumlar teorisi ve kitle psikolojisi boyutları ile alarak yeniden açıklamaya çalışmıştır

(Schmidt, 2002:127-135).

19. ve 20. yüzyılın başı boyunca iktisat düşüncesi olan neoklasik kuram ve Keynesyen kuramın, devletin ekonomi ile olan ilişkilerinde, iktidarın seçiminde rol alan vatandaşın piyasa üzerindeki etkisini, çoğunlukla göz ardı ettiği düşünülmektedir (Telatar, 2004:185-199).

Yirminci yüzyılın ilk yarısında, siyaset ve ekonomi ilişkisinin açıklanması ile ilgili tartışmalar da farklı bir boyut almaya başlamıştır. Demokrasi ile ilgili olarak seçimlerin sonucunda başa gelen önderin, yöneticinin veya iktidarın genellikle kamu yararına çalıştığına dair pozitif düşünceler etkili olmuştur. Çalışmalar, politikacıları kamu yararını maksimize etmeye çalışan bireyler olarak ele almaktadır. Bu durumda seçmen ve temsilci arasında çıkar heterojenliğinin olmadığı varsayılmaktadır (Telatar, 2004:185-205).

Keynes'in politik sistemin işleyişinden neden şüphelenilmediği ile ilgili görüşleri kökeni 19. yüzyıla dayanan kamu tercihi kuramlarının dikkatini bu alana doğru çekmiştir. Kamu tercihi teorileri, bireysel tercihlerin, sosyal refahı maksimum yapacak şekilde bir araya getirilmesini ifade etmektedir. Teori, bireylerin oy tercihleri veri iken, normatif olarak hangi sosyal durumun seçilmesi gerektiği sorusuna cevap aramaktadır (Telatar, 2004:205).

Anthony Downs, demokrasinin işleyişini açıklayan çalışmasında politik arenada rol alan aktörlerin siyasetteki amacının, kamu yararı olmadığını iddia etmiştir. Önceki araştırmacıların normatif (olması gereken) anlayışından farklı olarak, kamu tercihi teorisini pozitif (var olan) anlayış içerisinde yeniden ele almaktadır. Downs'a göre siyasiler kendi kişisel çıkarlarını en yükseğe çıkarmayı istemektedir. Demokrasi ile iktisadın birleştirildiği kuramda, seçmenler (alıcılar - tüketiciler) ve seçilenler (satıcılar – üreticiler) siyasal piyasada bir araya gelmekte ve iki grup da değiş-tokuş mekanizması içerisinde kendi çıkarını maksimize etmeyi amaçlamaktadır. Downs'un modeli seçmenlerin, partilerin ve hükümetlerin rasyonel kararlar aldığı, tam bilgiye sahip olduğu ve iki tarafında fayda-maliyet analizi ile karar verdiği süreç üzerine modellenmektedir (Schmidt, 2002:135-155).

Downs demokratik sistemlerde kamuyu ilgilendiren kararlar konusunda siyasal partilerin önemli olduğunu düşünmektedir. Siyasi partiler, ek birim vergi artışından dolayı kaybettikleri oy miktarını, genişleyici maliye politikaları veya kamu harcamalarında artış ile kazandıkları oy miktarına eşitlemeye çalışmaktadır (Aktan, 2001:329).

Telatar'a (2004:215-218) göre Downs'un modeli, insan davranışlarındaki ikileşimi (dichotomy) ortadan kaldırmaktadır. Downs, siyaset analizcilerinin kullandığı "homo politicus" bireyin aslında siyasi karar alma sürecinde kendi faydasını maksimize etmeye çalışan bir "homo economicus" olduğunu öne sürmektedir. Downs'un öne sürdüğü modele getirilen eleştiriler, tam rekabet piyasasına getirilen eleştiriler ile benzeşmektedir.

Kamu tercih teorisinde diğer bir tartışma demokraside oy verme mekanizmalarından hangisinin daha etkin olduğuna yöneliktir. Doğrudan demokrasilerde hangi oylama sürecinin etkin olduğuna yönelik olarak yapılan birçok çalışma ile iktisatçılar, "oy birliği" ile alınan kararların kamu malı miktarları ve vergi oranları ile ilgili olarak pareto optimum (bir bireyin faydasının azaltılmadan diğerinin faydasının arttırılmadığı en iyi sonuç) sonuçlar doğuracağı konusunda modeller geliştirmiştir. Bu modellerde, herkesin fayda sağlayacağı konularla alakalı olarak "etkinlik" mümkün olabilmektedir. Buna rağmen oy birliğinin her zaman sonuca ulaşamayacağı ve karar verme süreçlerinin tıkanacağı durumların mevcut olduğu konusunda modele eleştiriler getirilmiştir (Telatar, 2004:235-240).

Oy birliği kuralının geçerli olabilmesi için herkesin herhangi bir tercih konusunda uzlaşabilir olması gereklidir. Oy birliği kuralı seçmenleri stratejik davranmaya yöneltmektedir. En iyi stratejiyi izleyen seçmenin tercihinin geçerli olması durumunda ise, bireyi diktatör konumuna getirme ihtimali taşımaktadır. Bir bireyin tercihinin, diğer seçmenlerin tercihinin belirlemesi durumunda ise, demokrasiden bahsedilemeyecektir (Aktan, 2001:340).

Bazı iktisatçılar tarafından oy birliği kuralına alternatif olarak "oy çokluğu kuralı" hipotezi öne sürülmektedir. Oy çokluğu modelinde, kararlar seçmen sayısının yarısının bir fazlası ile alınmakta ve bu kurala da basit çoğunluk kuralı denilmektedir. Basit oy çokluğu kuralına getirilen eleştirilerin başında modelin, azınlığın görüşlerinin dışlanması ihtimali taşımasıdır. Demokratik ülkelerin bazılarında karar verme sürecinde göreceli çoğunluk kuralı aranmaktadır. Örneğin 3 partinin bulunduğu 550 milletvekilin yer aldığı sistemde A politikası 150 oy, B politikası 180 oy ve C politikası ise 220 oy alır ise, 220/550 gibi oy alan C politikası göreceli olarak en çok destek alan politika olarak tercih edilmektedir. Böyle bir durumda ise 330/550 gibi bir iradenin, iktidarda temsil edilmeme riski mevcut olmaktadır. Oy çokluğunun mutlak çoğunluktan fazla olduğu durumlarda ise, durumdan kaliteli (nitelikli) çoğunluk olarak bahsedilebilmektedir. Türkiye'de mevcut olan referandum veya anayasa değişikliği

gibi kararların alınmasında aranan 376/550 benzeri bir çoğunlukta, nitelikli çoğunluk aranmaktadır. Nitelikli çoğunluğun olduğu durumda, toplumsal tercih açısından oy birliği kuralına benzer şekilde, pareto optimuma yaklaşıma ihtimali de artmaktadır (Aktan, 2001:341-342).

Nobel Ekonomi Ödülü sahibi Kenneth Arrow, belirli aksiyomların bulunduğu bir durumda seçmenlerin tercihlerini (faydalarını) ordinal (tercihlerin sıralanması) yaklaşım ile ele almıştır. Arrow'un Olanaksızlık Teoremi olarak nitelenen bu çalışmaya göre oy çokluğu kuralının her zaman çalışamayabileceğini ve toplumsal tercihlerin çıkmaza girebileceğini ispatlamaya çalışmaktadır. Arrow basitçe üç bireyin olduğu ve her bireyin üç politika arasında tercih sıralaması yaptığı durumda, uzlaşmanın ancak tek bireyin fikrini yansıtacak şekilde sağlanabileceğini, bu durumda da oy çoğunluğunun asla sağlanamayacağını iddia etmektedir (Aktan, 2001:343-347; Telatar, 2004:251-260).

Akerlof'un (1970) piyasalardaki başarısızlıklar konusunda ortaya attığı "asimetrik enformasyon sorunu" gibi bir bilgi eksikliği problemi, siyaset arenasında da mevcuttur. Telatar'a (2004:215-218) göre siyaset arenasında "Homo Economicus", politikacılar ve politikalar ile ilgili kararlarda, mal piyasasındaki bilgi eksikliğinden daha büyük bir asimetrik enformasyon ile karşı karşıyadır. Ayrıca bireylerin, mal piyasalarında karar almadan önce bilgi eksikliğini gidermek için belirli bir araştırma maliyeti veya zaman ayırmaya gönüllü olmasına rağmen siyasi süreçteki benzer maliyetler hususunda daha isteksiz davrandıkları iddia edilmektedir. Bu durumda politika pazarında yeterince bilgi ile donatılmamış olan seçmen, kendi çıkarına ters düşen politikacıları tercih edebilmektedir.

North'a (2002:142) göre rasyonel olarak nitelenen seçmenin verdiği kararlar ile ilgili asimetrik bilgi sorunu vardır. Seçmen politika sonuçlarını değerlendirebilecek tam bilgiye sahip olamamaktadır. Diğer taraftan politikacılar da sınırlı rasyonalite sebebi ile politika sonuçlarına yönelik doğru tahminler yapamamaktadır.

Demokrasi ve ekonomik büyüme ilişkisi ile ilgili çalışmaların incelenmesi, demokrasinin ekonomik büyümeyi etkileme kanallarının ortaya konulması ve demokrasinin ekonomik gelişmeden nasıl etkilendiği ile ilgili tartışmalara Bölüm 2.1 altında devam edilmektedir.

1.2. EKONOMİK ÖZGÜRLÜK

Ekonomik özgürlük kavramı, mülkiyet haklarının güvence altına alındığı ve bireylerin iktisadi hayatlarındaki faaliyetlerini hiçbir baskı ve kısıtlamaya maruz kalmadan özgürce gerçekleştirebilmelerini ifade etmektedir (Beşkaya ve Manan, 2009; Miller ve Kim, 2013). Ekonomik özgürlüklerin, hür müteşebbisler ve yenilikler için temel teşvik edici unsur olduğu varsayılmaktadır (Kasper, 2007:69). Ekonomik açıdan özgür toplumların bireyleri, kendi emekleri ve girişimlerinin meyveleri üzerinde kendileri söz sahibidir. Yine bireyler kendi uğraş ve kabiliyetleri sonucunda başarılı ya da başarısız olabilme özgürlüğüne sahiptir. Ekonomik açıdan özgür bireyler, hayallerini gerçekleştirmek için kendi kararlarını alabilmeleri konusunda desteklemektedir. Ekonomik özgürlük olan toplumlarda ekonomik karar alma süreci merkezde toplanmak yerine toplumun geneline dağılmıştır. Bu sayede üretim ve tüketim için kullanılan kaynakların tahsisi, özgürlük temelinde ve rekabetçi ortamda her bireyin veya firmanın başarılı olmasını sağlamaktadır (Miller ve Kim, 2013).

Ekonomik özgürlüklerin, özgür piyasa ekonomisi altında, mülkiyet haklarının korunmasına odaklanmış piyasa müdahalesi az olan devletlerin bulunduğu ortamda ekonomik büyümeyi desteklediği düşünülmektedir (Barro, 1996:32). Ekonomik özgürlük herhangi bir devlet müdahalesinden korunma özgürlüğü demek değildir. Aksine, liberal toplumda bile minimal bir devlet, bireyleri için özgürlüğü korumak için vardır (Carlsson ve Lundström, 2002:336).

Gwartney vd. (2014:1) göre ekonomik özgürlüğün temelini oluşturan varsayımlar şu şekildedir:

- Kişisel tercih,
- Piyasalar tarafından koordine edilen gönüllü mübadele,
- Piyasalar serbestçe giriş ve rekabet etme özgürlüğü,
- Bireylerin ve mülkiyetlerinin başka bireylerin saldırısına karşı korunması olarak tanımlanmaktadır.

Ekonomik özgürlük ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin anlaşılabilmesi için öncelikle ekonomik özgürlüğün yeni kurumsal iktisat yaklaşımı çerçevesinde etkilerinin anlaşılması önemlidir.

1.2.1. Ekonomik Özgürlükler ve Kurumların Gelişimi

Neoklasik iktisadın mikro iktisat üzerine şekillenen yapısı, bireyi toplumdan soyutlayan ve matematiksel fonksiyonlara indirgeyen yapısı, iktisadi anlamda birçok

olgunun açıklanmasında yetersizliğe sebep olmaktadır. Bu nedenle neoklasik iktisadın, makro iktisadi eksiklerini kapayan Keynesyen iktisadi okul ile beraber ortaya çıkan ama az bilinen diğer bir yaklaşım Kurumsal iktisat yaklaşımıdır. “Aylak Sınıfın Teorisi” kitabının yazarı Thorstein Veblen ile John Rogers Commons ile başlatılan ekolün yerleşik iktisada getirdiği eleştiriler Demir'e (1996:64-76) göre temelde şu şekildedir:

- Bireylerin istek, tercih ve seçimlerinin iktisadi veri olarak kabul edilmesi yanılıcıdır. Çünkü bireylerin kararları belirleyici olmak ile beraber bu kararlar da “kurumlar” çerçevesinde verilmektedir.
- Bireylerin, zaman içerisinde dönüştükleri ve dönüşürken toplumu da dönüştürdükleri bu nedenle toplum ile beraber yeniden dönüşüm sürecinde oldukları göz önünde bulundurulmalıdır.

Kurumcu iktisatçılar genel olarak ekonomik etkinliğin çerçevesini oluşturan kuralların, gelenekler ve hukuk yardımı ile yeniden şekillenmesi, yasal süreçlerin ve piyasanın işleyiş mekanizmasının karşılıklı ilişkilerini incelemektedir.

Yeni Kurumsal İktisat yaklaşımı ise, neoklasik iktisat okulu ile kurumsal iktisat okulu arasında arabuluculuk yapan bir yaklaşım olarak nitelendirilmektedir. Yeni kurumsal iktisat yaklaşımı; işlem maliyeti iktisadı, mülkiyet iktisadı, hukuk ve iktisat alanı üzerinde yükselmektedir (Demir, 1996:202-205). Ronald H. Coase (1937) şirketlerin neden ortaya çıktığını sorguladığı “*The Nature of Firm*” adlı çalışmasında şirketlerin, bireyler ile özel kontratlar düzenleyip üretim yapmak yerine onları bir şirket altında toplamanın işlem maliyetlerini azaltmasından dolayı üretimin teker teker bireyler yerine firmalar tarafından yapıldığını öne sürmüştür. Firmaların varoluş nedeninin, işlem maliyetlerinin azaltılmasını sağlaması ile ilişkilendirmektedir.

Yeni kurumsal iktisat yaklaşımı özellikle neoklasik iktisadın göz ardı ettiği ve kurumsal iktisadın içerisinde çok yer verilmeyen “işlem maliyetleri” konusuna değinmektedir. Bu çalışma ile beraber yeni kurumsal iktisat yaklaşımı, iktisadi süreçleri genel olarak işlem maliyetleri çerçevesinde analiz etmeye çalışmıştır. Süreç içerisinde üretim maliyetleri ile işlem maliyetleri arasında fark olduğu göz önünde bulundurulmalıdır. Dönüşüm maliyeti, üretim faktörlerinin, mal ve hizmete dönüşümü için katlanılan dönüşüm maliyetleri olarak nitelenirken; mal ve hizmetlerin mülkiyetinin değişmesi için katlanılan maliyetlere işlem maliyetleri denilmektedir (Demir, 1996:214). İnşaat malzemeleri kullanılarak yapılan ev için katlanılan maliyet dönüşüm maliyeti iken evin mülkiyetinin el değiştirmesi sırasında katlanılan tapu

masrafları işlem maliyeti olarak nitelendirilmektedir.

Ekonomik özgürlükler içerisinde işlem maliyetlerinin büyük önemi vardır. Birçok anlamda ekonomik özgürlüklerin en olumlu etkilerinin başında işlem maliyetlerinin azaltılma süreci gelmektedir. Artan ve Hayaloğlu'na (2013:48) göre bu çerçevede devletin ekonomiye müdahalesi, dış ticaretin vergilendirilmesi, ticari kısıtlamalar vd. bireyler ve firmalar açısından işlem maliyetlerini yükselten unsurlar olduğundan ekonomik büyümeye zarar vermektedir.

Yeni kurumsal iktisat yaklaşımı çerçevesinde Oliver E. Williamson ve Douglass North işlem maliyetlerinin minimize edilmesine dikkat çekmişlerdir. North ve Thomas (1973) “The Rise of Western World” adlı çalışmalarında kurumların ortaya çıkması ve şekillenmesi sürecini bireylerin faydalarını maksimize ettiği neoklasik iktisadi yaklaşımın içerisine ekleyip açıklamaya çalışmaktadır. 800-1700 yılları arasında piyasa mekanizmasının gelişmesi, paranın mübadele ve ihtiyat amaçlı kullanılması, mülkiyet haklarının ortaya çıkması, ticaretin gelişimi ve feodal sistemin yıkılması gibi süreçleri nüfusun ve ticaretin artması sonucu işlem maliyetlerinde yaşanan değişimler ile açıklamaya çalışmışlardır. North ve Thomas'a (1973) göre Orta Çağ Avrupası'nda merkezi devletlerin yeterince güçlü olmaması ve doğudan gelen saldırılar, Avrupalı köylüler için beslenme, barınma, korunma ve yaşama konusunda işlem maliyetlerini arttırmıştır. Feodal yönetimler ise, işlem maliyetlerini azalttığından dolayı dönem içerisinde güçlenmiş ve köylüler derebeylikler altında “serf” olarak çalışmaya başlamıştır.

Neoklasik iktisat yaklaşımı, mülkiyet haklarının güvence altında olduğu, tam bilgi varsayımı ve sıfır işlem maliyetinin geçerli olduğu piyasa tanımı altında analizlerde bulunmaktadır. Buna rağmen gerçek hayatta mülkiyet hakları her zaman güvence altında olmamıştır. Mülkiyet haklarının tesis edilmiş olması bireylerin kendi emeklerinin ürünleri, üretim araçlarının nasıl, ne için, ne kadar kullanılacağı ve kaynakların etkin tahsisi ile yakından ilgili olduğu düşünülmektedir (Arslan, 2007:2-34).

Modern anlamda ekonomik büyüme kavramının, aydınlanma dönemi sonrasında ilk önce İngiltere sonra Kuzeybatı Avrupa'da özel mülkiyet haklarının güvence altına alınması, sözleşme yapma özgürlüğünün hayata geçmesi ve hukukun üstünlüğünün varlığı ile beraber öne çıktığı düşünülmektedir (Kasper, 2007:21).

de Haan ve Sturm'a (2000:217) göre mülkiyet haklarını koruyamayan veya kamulaştırma konusunda bireyleri zarara uğratarak gönüllü mübadeleyi kısıtlayan

devletler, vatandaşlarının ekonomik özgürlüğüne zarar verirler. Ticareti kısıtlayan kurumsal düzenlemeler ise, işlem maliyetlerini arttırır, mülkiyet haklarına zarar verir ve gerçekleşmesi beklenen kazançlar konusunda belirsizlik yaratmaktadır.

Yeni kurumsal iktisat yaklaşımı altında gelişen diğer bir ekol “Anayasal İktisat” ekolüdür. Ekonomik özgürlüklerin ortaya çıkması ve gelişimi kadar kurumların bir anayasa altında koruma altına alınması gereklidir. Bu bağlamda Anayasal İktisat, devletlerin (devleti yöneten hükümetlerin) iktisadi etkinlik çerçevesinde yapabileceklerinin anayasa çerçevesinde belirlenerek kamu adına gelir toplama ve bunları harcaması hususunda sınırlandırılması ile ilgilidir (Demir, 1996:335-336). Ekonomik özgürlük tartışmalarının diğer boyutu da devlet ile birey arasındaki ilişkidir. Ekonomik özgürlük devletin hiçbir sınırlama ve zorlama unsuru kullanmadığı durumdan öte bütün birey ve firmalar için tercih hürriyeti sağlayabilmesini ifade etmektedir.

Scully'a (1988:653) göre ekonomik ilerleme ile ilgili olarak tercih edilebilecek birbirine karşıt iki görüş; “bireycilik” (individualism) ve “devletçilik” (statism) bulunmaktadır. Devletin ekonomik hayata müdahalesi ile maddesel ilerlemenin sağlanması görüşü daha eski olmakla beraber, ilk olarak merkantilistler tarafından sistematik bir biçimde ifade edilmiştir.

Günümüzde devletin ekonomiye müdahalesinin kaynakların etkin olmayan alanlara tahsis edilmesine ve ülkelerin, “yoksulluk sarmalına” girmesine sebep olduğu iddia edilmektedir. Bu görüşe göre, maddi ilerleme; bireyin kendi çıkarının peşinden koşarken devletin müdahalesine uğramadığında, en üst seviyeye çıkabilmektedir. Bireyi ön plana koyan bu yaklaşımın politik teorisi için David Hume, hukuki müeyyideleri için Sir Edward Coke, iktisadi teorisi ve bırakınız-yapsınlar politikası ise, Adam Smith tarafından kavramsallaştırılmıştır. Klasik iktisat okulu için, hak ve hürriyetler insanlığın ilerlemesi için ön koşul sayılmaktadır. Yaşam, hürriyet ve mülkiyet birbirinden ayrılamaz değerlerdir. Bu kavramlardan birinin eksilmesi, hepsinin küçülmesi anlamına gelmekte ve hakların güven altına alınıp alınmamış olması onların fayda (utility) değerlerini de doğrudan etkilemektedir (Scully, 1988:653).

1.2.2. Hukukun Üstünlüğü

Ekonomik özgürlük bağlamında hukukun üstünlüğü kavramı, hukuk kurallarının ülke içerisindeki yaygınlığı ve etkinliğinin yüksek olduğu anlamına

gelmektedir. Özel mülkiyetin korunması ise, hukukun üstünlüğü kavramının başında gelmektedir. Ayrıca kamu görevlilerinin, devletin gücünü ve imkânını kullanarak yolsuzluk yapmaktan alıkonabilmesinin, denetlenmesinin ülkede hukukun üstünlüğüne ve ekonomik özgürlüklerin gelişimine katkıda bulunduğu öne sürülmektedir (Kaufmann, Kraay ve Mastruzzi, 2011:223).

1.2.2.1. Mülkiyet Hakları

Mülkiyet hakkı tanım olarak bireye sahip olduğu menkul ve gayrimenkuller üzerinde onu kullanma, ondan yararlanma ve ondan tasarruf etmeyi sağlayan bir hakkı ifade etmektedir (Gökalp ve Baldemir, 2006:214).

Doğal hak savunucularından olan Thomas Hobbes (2014) insanların eşit haklara sahip olduğunu ama hiç kimsenin özel mülkiyetinin olamayacağını savunmuştur. Hobbes'a göre mülkiyet, devletin varlığı ile vücut bulmaktadır. Devletin varlığının sebebi bireylerin mülkiyet haklarını korumak ve adaleti sağlamaktır. Ünlü İngiliz filozof John Locke (2013) ise, mülkiyet hakkının insanın doğal haklarından biri olduğunu iddia etmiştir. Friedman'da (2011) insan hakları arasında en temel hakkın mülkiyet hakkı olduğunu öne sürmektedir. Mülkiyet hakları, ekonomik özgürlüğün en temel unsurlarından biri olarak gösterilmektedir. Bireylerin ve girişimcilerin yenilik faaliyetlerinden elde edecekleri getirinin mülkiyet hakları ile güvence altına alınmış olması ekonomik büyümenin devamlılığı açısından hayati öneme sahip olduğu düşünülmektedir. Acemoglu ve Robinson'a (2012) göre yatırımları, mülkiyet hakları ile güvence altına alınmamış girişimci, yatırım yapmaktan öte çalışmak için bile istekli olmayacaktır.

Devletler, yatırımcıya yük olan kuralları hafifletip, yolsuzluğu ve vergileri azaltır ve/veya mülkiyet haklarını attırırsa ekonomik büyüme oranı bundan pozitif etkilenmektedir (Barro, 1996:9). Ekonomik özgürlüğün en ileri aşamasında mülkiyet hakkının tam ve kesin bir şekilde tesis edilmiş olması gerekmektedir (Miller vd., 2013:20). Mutlak olarak sağlanan mülkiyet haklarının iktisadi hayatta belirsizliği ve işlem maliyetini azaltarak finansal kaynakların daha etkili biçimde toplanmasına katkıda bulunacağı ve teknolojik bilgi birikimini hızlandırarak ekonomik büyümeye olumlu etki edeceği düşünülmektedir (Ata ve Şahbaz, 2013:176).

Mülkiyet haklarına saygı duymayan ve düşük altyapı yatırımlarına sahip geri kalmış bir ülke çok fazla modern teknoloji ithal edememektedir. Bu yüzden söz konusu ülkelerde uzun vadede hızlı bir büyüme yaşanmamaktadır (Barro, 1994:4). Yapılan

birçok çalışmaya göre mülkiyet haklarında bir iyileşme veya artış ekonomik büyümeyi pozitif yönde etkilemektedir (Ata ve Şahbaz, 2013; Yalman, Sandalcılar ve Demirkoparan, 2011).

Mülkiyet haklarının varlığı başka hakların da korunmasını sağlamaktadır. Dini grupların kendi ibadethanelerine sahip olmaları inanç özgürlüğünü, gazetelerin kendi matbaalarına sahip olmaları basın özgürlüğünü, ev sahibi olmak bireylerin güvenliğini ve yaşama özgürlüğünü sağlamaktadır. Ayrıca işletmelerin kendi üretim araçlarına sahip olmaları yatırım ve ticaret özgürlüğünü, fikri mülkiyet haklarının korunmasını, fikir ve yeniliklerin özgürce ortaya konulabilmesine olumlu etki ettiği iddia edilmektedir (Holmes ve Spalding, 2011:2).

Sosyalistler, toplumdaki eşitsizlik ve rekabetin kökenini özel mülkiyet kurumunda aramaktadırlar. Mülkiyetin insanları aç gözlülüğe ve ahlaki açıdan yozlaşmaya sevk ettiğini savunmaktadırlar (Heywood, 2007b:143). Huberman ve Sweezy'e (2014:8) göre üretim araçlarının mülkiyetine sahip kapitalistlerin çıkarları ile proletarya (işçi sınıfı) çıkarları birbirine zıt bir ilişki içerisindedir. Kapitalistler için önce mülkiyet sonra insanlık gelirken, proletarya için ise önce insanlık (kendileri) sonra mülkiyet önem arz etmektedir. Bu iki sınıf arasında uyum değil, rekabet vardır. Bir tarafın yararı diğer tarafın zararı anlamına geldiğinden dolayı üretim araçlarını elinde bulunduran burjuva ile proletarya arasında var olan ilişki, bıçak ile gırtlak arasındaki ilişkiye benzemektedir.

1.2.2.2. Yolsuzluktan Korunma

Yolsuzluk, yönetim bağlamında ele alındığında kişilerin, bütünün (toplumun, grubun vd.) pahasına kişisel kazanımlar elde etmesi demektir (Miller ve Kim, 2013:204). Politik arenada yolsuzluklar birçok şekilde ortaya çıkmaktadır. Yolsuzluklar, rüşvet, gasp, akrabalık veya dostluk ilişkilerine göre yapılan adam kayırmacılık, politik grupların destekçilerine yaptıkları siyasal kayırmacılık ve patronaj, zimmete para geçirme, kamu fonlarından illegal bir şekilde çalma veya yarar sağlamaya çalışmak şeklinde kendini gösterebilmektedir (Aktan, 1992:25-48). Yolsuzlukların, ekonomideki belirsizlikleri arttırdığı ve güvensiz bir yatırım ortamına sebep olduğu için ülkedeki ekonomik özgürlüğe ve ekonomik gelişmeye zarar verdiği düşünülmektedir (Miller ve Kim, 2013:89).

Yolsuzluğun ekonomiye etkisi ile ilgili iki farklı görüş bulunmaktadır. Bunlardan ilki Leff (1964) tarafından iddia edilen "Etkin Yağlama" hipotezidir. Leff,

yolsuzlukların kalkınma ve büyüme için faydalı olabileceğini iddia etmektedir. Teoriye göre az gelişmiş ülkeler, ağır işleyen bir bürokrasiye sahiptir. Ağır işleyen bürokrasi ise, girişimcilerin yatırım yaparken zaman kaybetmesine sebep olmaktadır. Girişimciler bunun üstesinden gelebilmek için rüşvet vererek gerekli bürokratik işlemleri hızlıca hallederler. Sonuçta ülkede işlerin daha hızlı yürütülmesine ve bürokrasinin dolaylı bir şekilde de olsa etkin işlemesine “ekonomi çarklarının yağlanmasına” sebep olmaktadır. Yatırımcılar kar güdüsü ile hareket ederken, yatırımlarının uzun vadede getirisi konusundaki riski minimum yapmaya çalışırlar. Yolsuzluk sayesinde yatırımcılar, yatırımlarının getirisinden dolayı kendilerini daha fazla güvende hissederler. Sonuç olarak yolsuzluğun az gelişmiş ülkelerde, büyüme ve kalkınmaya katkı sağlayabileceği iddia edilmektedir.

Yolsuzluğun ekonomik büyüme ve kalkınmaya zarar verdiği iddiasında ise, yolsuzlukların özellikle yabancı yatırımcılar tarafından vergi gibi algılandığı ve maliyet hesaplamalarına katıldığı için yolsuzluğun ekonomik büyümeye zarar verdiği iddia edilmektedir. Yolsuzluk, maliyetleri yükselterek kar oranlarına zarar vermektedir. Azalan kar oranları ise, yatırımları engellemekte ve ekonomik büyümeye zarar vermektedir (Wei, 2000a). Ülkelerdeki yatırım miktarı ile yolsuzluğun negatif ilişki içinde olduğu düşünülmektedir. Örneğin 1960 – 1985 yılları arasındaki dönemde Bangladeş yolsuzlukları Uruguay’ın daha düşük olan yolsuzluk seviyesine indirebilmiş olsaydı, yatırımlar girişleri olabilir ve ekonomik büyümesi de yüzde 5 civarında artış gösterebilirdi (Mauro, 1995).

Gelişmekte olan ülkelerde vergi oranları arttıkça firmalar, daha fazla yolsuzluk ve kayıt dışı ekonomik faaliyetlerde bulunma eğilimine girmektedirler. Bu durum kamu finansman sorununa yol açtığı gibi devletin mülkiyet haklarını koruma kabiliyetine de zarar verdiği ileri sürülmektedir (Johnson, 1998).

Yolsuzluk düzeyinin yükselmesi, kaynakların etkin olmayan alanlara kaymasına sebep olmaktadır (Shleifer ve Vishny, 1993:21). Neoklasik büyüme teorilerine göre az gelişmiş ülkeler, sermaye stoklarının az ve tasarruflarının düşük olması nedeniyle ekonomik büyüme ve kalkınmada sorun yaşamaktadır. Bu ekonomilerin başında bulunan politika yapıcılar genişleyici maliye politikaları ile ekonomik büyümeyi sağlamaya çalışmaktadır. Az gelişmiş ve yolsuzluk oranı yüksek ülkelerde bürokratların, kamu yatırımlarından şahsi menfaat sağlama güdüsüyle kamu yatırımlarını arttırdıkları düşünülmektedir. Bu ülkelerde yolsuzluk düzeyi yükseldikçe kamu yatırımları artarken yatırımların verimliliği azalmakta ve kalitesi de

düşmektedir. Ülkede yolsuzlukların yüksek olması vergi toplama idarelerinin verimsiz şekilde çalışmasına dolayısı ile vergi gelirlerinin azalmasına da sebep olabilmektedir (Tanzi ve Davoodi, 1997).

Yolsuzlukların düşük ekonomik büyüme, daha az doğrudan yabancı yatırım, yüksek enflasyon ve kamu kaynaklarının daha verimsiz kullanımı ile ilişkili olduğu düşünülmektedir. Ayrıca yolsuzluk düzeyinin yüksek olmasının, daha yüksek savunma harcamaları, daha fazla yoksulluk, gelir adaletinin bozulması ve yüksek ölü doğum oranları ile insani kalkınma düzeyinin düşük olmasına da neden olduğu düşünülmektedir (Akçay, 2006).

1.2.3. Sınırlı Devlet

Gwartney vd.' ne (2014) göre hükümetler, politik süreci kullanarak kamu mal ve hizmetlerini üretmek ve kaynakların yeniden tahsisini sağlamak için politik süreç içerisinde rol oynamaktadırlar. Bu süreç içerisinde bireylerin harcamalarına oranla kamu harcamalarında daha fazla artış, bireyler ve firmalar üzerinde vergi yükünü arttırarak gelir ve karlarının meyvesini yemelerine engel olmaktadır. Harcamaların sınırlanması, vergi yükünün azalması, ekonomik özgürlüğü olumlu etkilemektedir

1.2.3.1. Mali Özgürlük

Kavram, birey ve işletmelerin kendi gelirlerini kendi refah ve faydaları için kullanma hakkına, devletin doğrudan ve dolaylı vergi oranları ile verdiği özgürlük veya kısıtlamaları yansıtmaktadır (Miller ve Kim, 2013:22). Daha basit anlamda tanımlanırsa; devletin, birey ve işletmeler üzerine getirdiği vergi yükünün az olması mali anlamda özgürlüğü yansıtmakta aksi durumda ise, mali açıdan özgürlüğün kısıtlanması anlamına gelmektedir.

Hem yeni hem eski büyüme modelleri, belli başlı vergi çeşitleri ile büyüme oranları arasındaki ilişkiyi açıklamaya çalışmıştır. Bazı çalışmalarda vergi oranlarındaki artışların, özel yatırımların net getirisinde azalışa sebep olduğu modellenmektedir. Azalan net getiriler ise, özel yatırımların cazibesini azaltan unsur olarak varsayılmaktadır (Easterly ve Rebelo, 1993).

Yüksek vergi oranları veya sıkı piyasa kurallarının, firmaları normal (legal) piyasadan kayıt dışı (illegal) piyasalara veya karaborsaya sürüklenme ihtimali taşıdığı düşünülmektedir. Yüksek vergi oranlarının kayıt dışı ekonomiye sürüklediği firmalar, devletin sunduğu imkânlardan daha az faydalanırlar. Örneğin sözleşmelerin yerine

getirilmesini sağlayan kurallardan faydalanamazlar. Sözleşmelerin yerine getirilmesi için hukuk dışına çıkabilirler. Bu durum firmaların kaynaklarının etkinliği de azalabilmektedir (Barro, 2000:32).

1.2.3.2. Kamu Harcamaları

Devletin ekonomik hayattaki işlevleri olarak vergi almak, sübvansiyonda bulunmak, alt yapı yatırımları ile beşeri sermayeyi arttırmaya yönelik harcamalar düşünülmektedir. Kamu harcamaları, devletin, bireyler ve firmaların gelirleri üzerinden vergi alması ile finanse edilmektedir. Kamu harcamalarında bir artış göreceli olarak devletin, bireylerin, hane halklarının ve yatırımcıların yerine karar alma sürecinde daha fazla rol almasına sebep olmaktadır. Devletin ekonomik hayata müdahale ettiği Marksist piyasa eylemleri yerine piyasayı oluşturan insan davranışlarının özgür piyasalarda daha koordine olacağı düşünülmektedir (Kasper, 2007). Birçok klasik ve neoklasik, politik iktisatçıya göre devletin asli görevleri, mülkiyet haklarını koruma altına alacak bir güvenlik işlevi sağlamak, zorunlu kamu mallarını vatandaşa sunmak, güvenilir bir para birimi sağlamak, sözleşmeleri koruma altına almak için tarafsız bir yargı hizmeti sunmaktır. Devletin bunun haricinde gerçekleştirdiği aksiyonlar ise, bireylerin ve firmaların özgür tercihte bulunmasına engel olmakta ve ekonomik özgürlüğü azaltmaktadır (Miller ve Kim, 2013).

Kamu harcamaları ve devletin ekonomideki etkinliği, birkaç kanal üzerinden ekonomik özgürlüğü etkileyebilmektedir. Kamu harcamalarında meydana gelen artış belli bir aşamadan sonra yük halini almakta, kaynakların yanlış şekilde tahsis edilmesine, bürokratik verimsizliğe ve ekonomik etkinlik kaybına neden olmaktadır (Türen vd., 2011:305). Kamu harcamalarının artması, bireylerin ve firmaların gelirlerini etkileyeceğinden tasarruflar, harcama ve yatırım kararları üzerinde etkili olacaktır. Kamu harcamalarının bir kolunu ise, kamunun iktisadi hayatta giriştiği yatırımlar oluşturmaktadır. Kamu yatırımlarında meydana gelen artışın, özel yatırımları dışladığı (crowding-out) bu sebeple de ekonomik özgürlüğe zarar verdiği düşünülmektedir. Bu yüzden de kamu harcamalarında bir artış ekonomik özgürlükler üzerinde negatif bir etki yaratmaktadır (Gwartney vd., 2014; Miller vd., 2013).

Devletin piyasa ekonomisinin yerini almasının, yatırım için gerekli kaynakların üretken alanlardan, rant arayan faaliyetlere kaymasına ve haksız kazanç sağlamasına sebep olabileceği düşünülmektedir. Bu durum üretkenliğin azalmasına, ekonomik durgunluğa ve refah seviyesinin düşmesine sebep olabilir (Miller vd., 2013:88).

Prodüktiviten olmayan kamu harcamalarında, vergiler ile birleşen kamu harcamalarında bir artış, büyüme oranlarını düşürmektedir. Dolayısı ile büyük devlet, ekonomik büyüme için kötü demektir (Barro, 1994:10).

Kamu harcamaları ile ilgili en büyük kırılma noktası ise, 1929 Büyük Buhranı ile gerçekleşmiştir. Neoklasik iktisat altında devletin ekonomiye müdahalesinin yanlış olduğu düşünülmesine rağmen ilgili dönemde beklenen “görünmez el” mekanizması devreye girmemiştir. Piyasanın dengeye gelemediği ve işsizliğin hızla arttığı bu dönemde Keynes, “İstihdam, Faiz ve Paranın Genel Teorisi” adlı çalışmasında piyasaları makroekonomik açıdan ele almış ve piyasaların zaten tam istihdamda olmadığını, piyasaların tekrar dengeye gelebilmesi için devletin ekonomiye müdahalesinin gerekli olduğunu iddia etmiştir. Keynes’e göre devlet, kamu yatırımları vasıtası ile genişleyici maliye politikaları izleyerek talep yönlü olarak ekonomiyi canlandırmalıdır (Telatar, 2004; Kazgan, 2014).

1.2.4. Düzenleyici Kuralların Verimliliği

Piyasaların düzenlenmesine yönelik kuralların, piyasanın işleyişine zarar verici nitelikte olmasının ülke içerisinde yatırım ortamına zarar verdiği, istihdam piyasalarını ve rekabeti olumsuz etkilediği iddia edilmektedir. Rekabete zarar vermeyen, piyasalara giriş ve çıkışlara engel olmayarak işlem maliyetlerini düşüren kuralların daha verimli olduğu ve ülkede ekonomik özgürlüğün gelişimine katkıda bulunduğu düşünülmektedir. Girişimcilerin iş kurmak istediklerinde karşılarında daha az bürokratik engel bulmaları, emek piyasasının katı kurallar ile düzenlenmemesi ve ülke parasının piyasada istikrarlı hareket etmesinin sağlanması gibi kuralların daha verimli olduğu öne sürülmektedir (Kaufmann vd., 2011).

1.2.4.1. İş Kurma Özgürlüğü

İş kurma özgürlüğü, bireyin girişime başlama ve işyeri kurması sırasında devlet tarafından kısıtlama ve engellere maruz kalmaması demektir. Regülasyonların artması girişimcilere ekstra maliyetler yükleyebilmektedir. Maliyetleri artan girişimcilerin piyasalarda başarı şansının azaldığı düşünülmektedir (Miller ve Kim, 2013). İş kurma özgürlüğüne zarar veren kuralların, girişimcilerin fiyat ayarlama ve karar verme sürecine dolaylı yoldan müdahale ettiği varsayılmaktadır. Ekolün görüşüne göre devlet tarafından koyulan iş kurma özgürlüğünü kısıtlayan kurallar girişimciler üzerinde bir vergi yükü yaratarak girişimlerin bir değer yaratmasını engeller. İşletmeler için en

büyük engelin ise, işyeri kurmak için gerekli lisans alma veya açma ruhsatları ile ilgili sürecin uzunluğu ve bürokratik işlemlerin çokluğu gösterilmektedir (Beach ve Kane, 2007).

Hernando De Soto ve ekibi, iş kurma özgürlüğünün önündeki engellerin, ülkelerde sermayeyi gizlediğini ve sermayenin tekrar yatırıma dönüşmesine engel olduğunu varsayarak çeşitli araştırmalar yapmışlardır. Dünyanın dört bir yanındaki Üçüncü Dünya ülkelerinde, yasal bir şirket kurmak için gerekli bürokratik işlem sayısı, süresi ve ülkedeki işyeri açma maliyetinin, aylık asgari ücrete oranını araştırmışlardır. Peru'nun başkenti Lima'da tek işçinin çalıştırıldığı bir giysi üretim şirketi için günde 6 saat çalışarak 289 gün sonrasında gerekli çalışmaları tamamlayarak işyerini açabilmişlerdir. İşyerinin açılış maliyeti, 1231 Dolar yani bir Perulu asgari ücretli çalışanın aylık maaşının, 31 katı olarak hesaplanmıştır. Devlete ait arsa üzerine yasal olarak bir bina yapabilmek için 6 yıl 11 ay süren 52 farklı devlet dairesinde, 207 bürokratik adım atılması gerekmektedir. Bir taksi plakası veya özel otobüs ile çalışmaya başlamak için gereken süre ise, 26 ay kadar hesaplanmıştır. Gelişmiş ülkelerin vatandaşları, sahip oldukları mülkler üzerinde hak iddia edebildikleri ve mülkiyetlerini koruyabildikleri yasal dokümanlara (tapu kaydı vb.) sahiplerdir. Gayrimenkullerini sisteme sokarak, onları rahatça sermayeye dönüştürebilmektedir. De Soto göre bu süreci analogik olarak atomun içindeki potansiyel enerjinin kinetik enerjiye dönüştüğü nükleer reaksiyon olarak tasvir etmiştir. Kayıt altına alınmış gayrimenkullerin sahip oldukları potansiyel sermaye kayıt altına alındıktan sonra yatırımlara dönüşen kinetik bir sermayeye dönüşmektedir. Yasal olarak kayıt altına alınmamış gayrimenkulleri “ölü sermaye” olarak değerlendiren De Soto ve ekibinin diğer araştırmasına göre Eski Sovyet ülkelerinde, kayıt altına alınmamış gayrimenkullerin yani ölü sermayenin değerinin, 9.3 trilyon dolar olduğunu tahmin edilmektedir (Soto, 2000).

1.2.4.2. Emek Özgürlüğü

Emek özgürlüğü, işletmeler ve iş gücünün devlet müdahalesi veya kısıtlaması olmadan etkileşime girebilmesine denilmektedir (Beach ve Kane, 2007:39). Adam Smith (2007) “Milletlerin Zenginliği” kitabında bireyin kendi emeği üzerinde tasarrufta bulunma hakkını, mülkiyet hakkı gibi kişinin dokunulmaz bir hakkı olduğunu dile getirmiştir.

Politik güç hipotezine göre yönetimi elinde bulunduranlar seçimler ile iş başına

gelirken ya çoğunlukla oy aldıkları vatandaşların ya da çıkar gruplarının lehine kararlar vererek gelirin yeniden bölüşümü üzerinde etkili olmaktadır. Politik güç teorisine göre, sol hükümetlerin iktidarında, emek piyasasını düzenleyen kanunlar işçilerin korunmasına daha fazla önem vermektedir. Hükümetin serbest piyasaya aşırı müdahalesi sermayenin işçi tarafında sömürülmesine sebep olabilmektedir (Djankov v.d., 2003:6).

Çok sayıda emek piyasası kural ve kısıtları olan ülkelerde daha yüksek işsizlik oranları olduğu düşünülmektedir. Toplam istihdam yaratma konusunda da emek piyasasını düzenleyen kuralların daha az olduğu ülkelerin, istihdam düzeylerini daha fazla arttırdığı varsayılmaktadır (Melnik, 2006:26).

Emek piyasası özgürlüğü çerçevesindeki ilişkiler, sosyalist iktisat ekolünde de çok önemli bir yere sahiptir. Bu ekole göre, kapitalist toplum kar odaklı yaşayan bir toplumdur. Bu toplumda başarılı bir iş adamı demek; satın aldıkları için minimum ödeme yapan, sattığı malları ise, en yüksek bedel ile satan kişi demektir. Yüksek kar elde etmek isteyen iş adamları için başarı giderlerin azaltılmasıdır. Bunun için üretim girdilerinden en önemlisi olan emeğe verilen ücretleri minimum tutmak ve işçilerin mesai saatlerini arttırmakta işverenin çıkarınadır (Huberman ve Sweezy, 2014:8)

1.2.4.3. Parasal Özgürlük

Parasal özgürlük, para politikaları açısından bağımsız bir merkez bankasının varlığı ile kur istikrarının ve fiyatların piyasada kısıtlama veya engellemelere maruz kalmadan belirlenmesidir (Beach ve Kane, 2007:38). Bir ülkede para birimin temel işlevleri değer saklama aracı olması, değiş – tokuş görevi görmesi ve hesaplama aracı olmasıdır. Bir ülkedeki bireylerin ve firmaların özgür biçimde tüketim, tasarruf, yatırım kararları alabilmesi ve iktisadi faaliyetlerinden elde ettikleri servetlerini muhafaza edebilmeleri için istikrarlı bir para birimine ihtiyaç duyulmaktadır. Piyasa üzerindeki enflasyon ve fiyat kontrollerinin piyasa yapısına zarar verdiği düşünülmektedir. Para birimin ve ülke içindeki fiyatların istikrarlı olması bireylerin uzun dönemli yatırım ve tasarruf kararlarını daha rahat biçimde almasını sağlamaktadır (Gwartney vd., 2014:5)

1.2.5. Piyasaların Açık Olması

Ekonomik özgürlüğün temelinde yatan unsurlardan biri de piyasalara giriş ve çıkış serbestisi ile ilgilidir. “*Bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler*” anlayışı

çerçevesinde devletin yerli ve yabancı yatırımcıların piyasaya girişleri, ticaret ve yatırım yapmalarına dair kısıtlamaları azaltması ekonomik özgürlüğü ilerletmektedir.

1.2.5.1. Ticaret Özgürlüğü

Ticaret özgürlüğü, bir ekonominin dünyadaki mal ve hizmet akımlarına açıklığı ile o ülke vatandaşlarının diğer ülke vatandaşları ile özgür biçimde alıcı ve satıcı olarak etkileşim içerisinde olmasını ifade etmektedir. Ticari özgürlüğün kısıtlanması kendini farklı şekillerde gösterebilir. Bunlar gümrük vergileri, ihracat vergileri, ticaret kotaları ve ticaret yasaklarıdır (Gwartney vd., 2014:6).

Karşılaştırılmalı üstünlükler teorisi altında ülkelerin gelişmesi açısından üretim faktörü bol, üretim maliyeti düşük olan ürünlerin üretimi yerine korumacı ve ithal ikameci politika izlenmesi, üretim kaynaklarının verimli olmayan alanlara kaymasına sebebiyet verebilmektedir. Ayrıca ithalat, ihracat üzerine konulan tarife ve kotalar ile üretim, tüketim mallarının maliyetlerini arttıracak, artan maliyetler ise bireylerin geliri ile yapacağı tercihleri dolayısı ile faydasını maksimize etme çabası kısıtlanmış olabilmektedir (Gwartney vd., 2014).

Ağır ticari kural ve kısıtlar, yapılan ticaret üzerine yüksek işlem maliyetleri getirir ve rekabete bir takım üreticilerin çıkarlarını korumak adına bazı endüstrilere giriş bariyerlerini yükselterek, rekabete zarar vererek verimliliği düşürebilme ihtimali taşımaktadır (Justesen, 2008:644).

1.2.5.2. Yatırım Özgürlüğü

Yatırım özgürlüğü yerli ve yabancı sermayenin ülke içerisinde yatırım yaparken kısıtlama ve engellerle karşılaşmamasını ifade etmektedir (Beach ve Kane, 2007). Yatırım özgürlüğü olan ülkelerde sermaye için engel bulunmamaktadır. Yatırım özgürlüğünün yüksek olduğu ülkeler, girişimcileri destekler, yenilikçiliği artırır ve rekabet ortamının oluşmasına katkıda bulunmakta ve yatırımcıların, özgür yatırım ortamı sayesinde daha fazla yatırım yaparak ekonominin gelişimine destek olduğu düşünülmektedir (Bengoa ve Sanchez-Robles, 2003).

Birçok ülkenin özellikle yabancı yatırımlar konusunda çeşitli kısıtlamaları olduğu görülmektedir. Özellikle gelişmekte olan ülkelerin yabancı sermayeden korkmaları sonucunda arazi ve mülk sahipliğini sınırlandırmaları, bazı sektörlerin hayati olduğunu söyleyerek yabancı yatırımlara izin vermemeleri, yabancı yatırımcılara yerli ortak bulma şartı gibi kurallar koymaları, ödemeler ve kar

transferleri konusunda farklı politikalar uygulamaları yatırım özgürlüğünü azaltabilmektedir (Türen vd. 2011:305).

1.2.5.3. Finansal Özgürlük

Finansal Özgürlük, finans piyasalarının devlet müdahalesi ve kontrollerinden bağımsız olması ve bankacılık sektörünün verimliliğini ifade etmektedir. Devletin bankalara, sigorta ve borsa gibi sermaye piyasasına etki edebileceği finansal kurumlara sahip olması, piyasalardaki rekabete zarar verebilme ihtimali taşımaktadır. Finansal özgürlüğün kısıtlı olduğu piyasalarda birey ve firmaların krediye ulaşmasının güçleştiği düşünülmektedir (Miller ve Kim, 2013:486).

Miller ve Kim'e (2013:19) göre şeffaf ve açık finansal sistem, finansmana ulaşım konusunda adaleti sağlayarak girişimciliği teşvik etmekte ve bankacılığın özgür işlediği ortam rekabeti teşvik ederek bireyler ve firmalar arasında en etkili finansal aracılık hizmetlerinin sunulmasını sağlamaktadır. Devletin, bankacılık ve finans alanında en temel işlevi finansal hizmet veren kurumların yasal düzenlemelerini yapmak, şeffaflığı sağlamak, kurumların varlıklarını, yükümlülüklerini ve risklerini açıklamak ve piyasaya dâhil olmalarını sağlamaktır. Böylece, ekonomik aktörlerin finans piyasalara erişiminde doğacak risklerin elimine edileceği öngörülmektedir

Devletin finans piyasalarına müdahalesi, gelirlerini maksimize etmeye çalışan bankaların maliyetler konusunda daha çok kaygı duymasına sebep olabilmektedir. Ayrıca verimsiz bir bankacılık sektörün, ürettiği çıktıyı son birim maliyetinin üstünde fiyatladığından, dara kaybı yolu ile sosyal refah kaybına yol açma ihtimali taşımaktadır (Chortareas vd., 2013:1224).

1.2.6. Ekonomik Özgürlüğü Ölçen Endeksler

Ekonomik özgürlüğün ölçülmesi konusunda çalışma yapan başlıca iki kurum aşağıda verilmektedir:

- Fraser Institute
- Heritage Foundation

Fraser Institute tarafından yayınlanan “Economic Freedom of the World (Dünya Ekonomik Özgürlük)” ve Heritage Foundation tarafından “Index of Economic Freedom (Ekonomik Özgürlüğün Endeksi)” her yıl düzenli olarak yayınlamaktadır. Çalışmanın bu bölümünde endeksler, endeksleri oluşturan alt unsurlar ve puanlama sistematığı incelenmektedir.

1.2.6.1. Ekonomik Özgürlüğün Endeksi (EFI)

EFI endeksi, devletlerin özellikle kontrol politikaları uyguladıkları ekonomik ortamın, başlıca dört alanına yoğunlaşmaktadır. Dört başlıca alan altında ise, toplam 10 farklı bileşen, alanların reytingini belirlemektedir. Bu 10 bileşen ise, kendisini oluşturan alt bileşenlerin eşit-ağırlıklandırılmış ortalamaları ile hesaplanmaktadır. Ekonomik özgürlük düzeyinin tümü, başlıca alanlar ve bileşenler 0'dan 100'e kadar puanlar ile derecelendirilmektedir. Puan 0'da ekonomik olarak özgür olmayan bir ülkeyi temsil ederken, 100'e doğru gittikçe ekonomik olarak daha özgür bir ülkeyi temsil etmektedir. Tablo 5'te EFI endeksini oluşturan başlıca 4 alan ve bileşenleri verilmektedir.

Tablo 5 - EFI Endeksi Başlıca Alanlar ve Bileşenleri

<i>Hukukun Üstünlüğü</i>	Mülkiyet hakları
	Yolsuzluktan muaf olma
<i>Devletin Ekonomideki Büyüklüğü</i>	Mali özgürlük
	Kamu harcamaları
<i>Düzenlemelerin Etkinliği</i>	İş yapma özgürlüğü
	Emek özgürlüğü
	Parasal özgürlük
<i>Piyasaların Açıklık Düzeyi</i>	Ticaret yapma özgürlüğü
	Yatırım yapabilme özgürlüğü
	Finansal özgürlük

Kaynak: Miller ve Kim (2013) yardımı ile oluşturulmuştur

1.2.6.2. Dünya Ekonomik Özgürlük Endeksi (EFW)

Dünya Ekonomik Özgürlük (Economic freedom of the World - EFW) endeksinin temelleri 1986 yılında Fraser Institute'ten Michael Walker ve Nobel ödüllü iktisatçı Milton Friedman'ın ekonomik özgürlüğün ölçümü üzerine odaklanan konferans serisi ile atılmıştır. İlerleyen dönemlerde Nobel ödüllü Gary Becker ve Douglass North'un da dâhil olduğu toplamda 60 ekonomistin katıldığı konferanslar, nihai olarak EFW endeksinin kurulmasına vesile olmuştur (Gwartney ve Lawson, 2003:405).

Endeks ekonomik özgürlüğün temel unsularını; kişisel seçim, piyasalar tarafından koordine edilen gönüllü mübadele, piyasalara giriş ile rekabet edebilme serbestisi, kişilerin ve mülkiyetin başkalarının saldırılarından korunması olarak ele

almaktadır (Gwartney vd., 2014:1).

Tablo 6 - EFW Endeksi Başlıca Alanlar ve Bileşenleri	
<i>Devletin Büyüklüğü</i>	
▪ Devlet tüketimi	▪ Üst marjinal vergi oranı
▪ Transfer ve sübvansiyonlar	
▪ Kamu teşebbüsleri ve yatırımları	
<i>Hukuksal Yapı ve Mülkiyet Hakları</i>	
▪ Yargının bağımsızlığı	▪ Kontratların yasal zorlayıcılığı
▪ Tarafsız mahkemeler	▪ Taşınmaz satışı üzerinde kısıtlamalar
▪ Mülkiyet haklarının korunması	▪ Polisin güvenilirliği
▪ Askerin hukukun üstünlüğüne ve siyasete müdahalesi	▪ Suçun ticari maliyeti
▪ Yasal Sistemin Bütünlüğü	
<i>Sağlam Para</i>	
▪ Parasal Büyüme	▪ Geçen yılın enflasyon oranı
▪ Enflasyonun standart sapması	▪ Döviz cinsi banka hesabı açabilme özgürlüğü
<i>Uluslararası Ticaret Yapma Özgürlüğü</i>	
▪ Tarifeler	▪ Karaborsa takas oranları
▪ Düzenleyici ticaret engelleri	▪ İnsan ve sermaye hareketlerinin kontrolü
<i>Regülasyonlar</i>	
▪ Kredi piyasası regülasyonları	▪ Ticari regülasyonlar
▪ Emek piyasası regülasyonları	
<i>Kaynak:</i> Gwartney vd. (2014) raporundan alınmıştır	

EFW endeksinin ilk sürümü 1975-1975 dönemini kapsayan beşer yıllık ortalamaları vererek 1996 yılında, ikinci rapor ise 2000 yılında basılmıştır. 2000 yılından sonra ekonomik özgürlük ölçümleri yıllık olarak rapor edilmeye başlanmıştır. 1980 yılından itibaren 100'ün üzerinde ülkenin yer aldığı endeksin 2015 yılı raporunda ise 157 ülke yer almaktadır. EFW endeksi Tablo 6'da görülen başlıca 5 ana başlık ve ana başlıkları oluşturan 24 bileşenden oluşmaktadır. 24 bileşen ve kendisini oluşturan alt bileşenler ile beraber EFW endeksi toplam 42 farklı değişkenden meydana gelmektedir. Başlıca alanlar, ana bileşenler ve alt bileşenlerden her biri 0 ile 10 arası ölçeklendirilmektedir. Değerin 0'dan 10'a yaklaşması daha ileri ekonomik özgürlük seviyesini yansıtmaktadır. Alt bileşen ortalamaları 24 bileşenin değerini, bileşenlerin ortalaması ise, başlıca alanların reytingini belirlemektedir (Gwartney vd., 2014:3-6)

İKİNCİ BÖLÜM

DEMOKRASİ, EKONOMİK ÖZGÜRLÜK ve EKONOMİK BÜYÜME İLİŞKİSİ İLE İLGİLİ LİTERATÜR

2.1. Demokrasi ve Ekonomik Büyüme İlişkisi

Demokrasi ile ekonomik büyüme arasındaki ilişki, ilk olarak hangisinin sebep hangisinin sonuç olduğu ile ilgili nedensellik tartışmaları çerçevesinde değerlendirilmektedir. Demokrasi mi, ekonomik gelişmenin bir sonucudur. Ekonomik gelişme mi demokrasiyi desteklemektedir. Örneğin neoklasik modernizasyon teorisi, demokrasinin ekonomik kalkınmanın bir sonucu olduğunu iddia etmektedir. Demokrasi - ekonomik büyüme ilişkisine yönelik diğer çalışmalar ise, etki kanalları ve etkinin derecesi çerçevesinde tartışılmaktadır. Bu tartışmalar, demokrasinin ekonomik büyümeye zarar verdiği çatışma (conflict) kuramı; demokrasinin ekonomik büyümeyi desteklediği bağdaşma (compatibility) kuramı (Olson, 1996) ve demokrasi ile ekonomik gelişme ilişkisinin çok güçlü olmayabileceğine ilişkin şüphecî (skeptical) yaklaşım üzerinde devam etmektedir (Arslan, 2007).

Barro'ya (1994:25) göre de politik özgürlük lüks bir mal gibidir. Zengin ülkeler, politik özgürlükteki artışın ekonomi üzerindeki negatif yönlü etkisine rağmen kendileri için daha çok demokrasi tüketmek isterler. Zengin ülkelerin, politik özgürlük kaynaklı ekonomik büyümede yavaşlamayı göze almaları gerekmektedir. Yine Barro'ya (1999:158) göre demokrasinin ekonomik büyüme üzerinde çift taraflı etkisi bulunmaktadır. Pozitif etki olarak, demokratik kurumların devlet gücünü denetlemesi sayesinde kamu görevlilerinin, kamu kaynakları ile kendi refahlarını arttırma ihtimali ve halkın istemediği politikaların uygulanma olasılığı sınırlandırılmaktadır. Negatif etkisi ise, demokrasi seviyesindeki artışın, gelirin yeniden bölüşümüne yol açarak çıkar gruplarının gücünün artmasına sebep olabilmesidir. Bu koşullar altında, demokrasideki artışın ekonomik büyüme üzerindeki net etkisi belirgin değildir.

Klasik analizler demokrasiyi özel mülkiyet için tehdit olarak görürken, demokrasinin ekonomiyi büyüme kanalı ile tehdit ettiğini öne süren yeni iddialar ortaya atılmıştır. Bu argümanlara göre demokrasi toplam talebi arttırırken, yatırımlara zarar vermektedir. Azalan yatırımlar ise büyümeyi düşürmektedir. Demokrasi bu yüzden ekonomik kalkınmayı yavaşlatmaktadır. Bu doğruluğu şüpheli varsayımın

savunucularına göre, diktatörlükler tasarrufların arttırılması konusunda daha etkili bir güçtür. Bu tasarruflar ise ekonomik büyümeyi arttırmaktadır (Przeworski ve Limongi, 1993:55).

Lipset (1959) 48 ülkenin kalkınma ve demokrasi göstergeleri verilerini kullandığı çalışmada demokrasinin ortaya çıkması için gerekli koşulları araştırmıştır. Sonuç olarak ekonomik kalkınmanın, demokrasinin ortaya çıkabilmesi ve sürdürülebilmesi için ön koşul olduğunu iddia etmiştir. Ekonomik kalkınma, ülkedeki okur-yazarlık oranı ve eğitim düzeyini yükselmektedir. Eğitim seviyesi yükselen toplum hayata farklı bakış açıları ile bakabilmekte ve radikal düşüncelerden uzaklaşmaktadır. Ekonomik kalkınma ile gelen modernizasyon ve toplumun birbirine karşı gösterdiği toleransın yükselmesi, demokrasinin gelişmesine katkıda bulunmaktadır.

Arat (1988) modernizasyon teorileri çerçevesinde 130 ülkenin 1948-1977 yılları arasındaki verilerini kullanarak demokrasinin belirleyicilerinin ne olduğunu araştırmaktadır. Çalışmada sonuç olarak demokrasinin, sadece ekonomik kalkınma ve sosyal yapının gelişmesi ile ulaşılabilecek bir şey olmadığı vurgulanmaktadır. Ayrıca orta düzeyde kalkınmış olan ülkelerde politik istikrarsızlığın daha sık ortaya çıktığı yine bu ülkelerin demokrasiye geçmeye daha meyilli oldukları ortaya koyulmuştur.

Alesina ve Rodrik (1991) çalışmalarında ekonomilerde başlangıçtaki kaynak tahsisinin, gelirin ve refahın yeniden bölüşümü konusunda politik mücadeleyi nasıl şekillendirdiği konusuna odaklanmışlardır. Sonuç olarak gelirin adil dağılmadığı ülkelerde çoğunluğu oluşturan medyan seçmen, politik olarak gelir adaletinin sağlanması için baskı kurarken, gelirin yeniden bölüşümü ile ilgili arayışlar ekonominin zarar görmesine sebep olmaktadır. Gelir adaletsizliğinin sonucu olarak ekonomik büyüme zarar görmektedir. Analiz sonuçlarının tarihsel yorumu ise, toprak reformunun etkisi ile ilgilidir. İkinci Dünya Savaşı sonrasında toprak reformu deneyimi, toprak sahipliği ile ilgili adaletsizliği azalttığından dolayı bu ülkeler, reform yapmayan ülkelere göre daha yüksek büyüme oranlarına ulaşmıştır.

Saint-Paul ve Verdier (1993) yaptıkları çalışmada oy verme, eğitim, büyüme ve gelir dağılımının içsel olarak geliştiği bir model tasarlamışlardır. Modele göre demokratikleşme ve bununla ilişkili politik haklar kavramı birbirine ters sonuçlar üretmektedir. Bu durum gelirin yeniden dağılımı, devletin eğitim hizmetleri için daha fazla harcama yapması, gelirin daha eşit hale gelmesi ve ekonomik büyümenin hızlanması gibi unsurlar ile açıklanabilmektedir. Modele göre medyan seçmen daha

fazla politik haklar elde ettiğinde, devletin eğitim hizmetleri için yaptığı harcamaların artmasını sağlayarak kendinden sonra gelen neslin daha fazla eğitim almasını sağlamakta, eğitim ile beraber artan beşeri sermaye ise, ekonomik büyümeye pozitif katkı sağlamaktadır.

Barro (1994) 100 ülkenin 1960 – 1990 yıllarını kapsayan verilerini kullanarak politik özgürlük ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi panel veri analizi ile test etmiştir. Hukukun üstünlüğü, piyasa özgürlüğü, düşük kamu harcamaları ve yüksek beşeri sermaye ile başlangıç reel kişi başı milli gelir gibi açıklayıcı değişkenler sabitken, demokrasi seviyesindeki artışın büyüme üzerinde zayıf ve negatif etkisi olduğu sonucuna ulaşmıştır. Yaşam standartlarındaki yükselişin ise, ülkenin gelecek demokrasi düzeyinde artış yaratabileceğini ortaya koymuştur.

Przeworski ve Limongi (1997) Lipset hipotezi çerçevesinde demokrasinin, ekonomik kalkınma sonucu oluşmasını içsel, ekonomik kalkınmadan bağımsız olarak oluşmasını ise, dışsal olarak nitelendirmektedir. Kendileri Lipset hipotezini test ettikleri çalışmalarında 135 ülkenin 1950-1990 yılları arasındaki verileri üzerinden yola çıkarak analiz yapmıştır. Buna göre demokrasinin ortaya çıkması ve/veya hayatta kalabilmesi için gerekli refah seviyesi kişi başı milli gelir üzerinden hesaplanmaktadır. Çalışmaya göre otokrat rejimler ile yönetilen ülkelerde gelirin \$5001-\$6000 ulaşması durumunda demokrasiye geçme ihtimalleri yükselirken bu seviyenin üstünde refah artışı ile beraber demokrasiye geçme ihtimalleri azalmaktadır. Buna rağmen demokrasi, her kalkınma düzeyinde ortaya çıkabilmektedir. Demokrasinin istikrarlı bir şekilde sürdürülebilmesi için ise ekonomik kalkınma hayati rol oynamaktadır.

Barro (1999) demokrasinin belirleyicilerini araştırdığı makalesinde Lipset hipotezini 100 ülkenin 1960 – 1995 yıllarını kapsayan verilerini kullanarak test etmiştir. Elde edilen bulgular: demokrasi düzeyi ile seçme ve seçilme hakları, sivil haklar, kişi başına gelir ile ölçülen yaşam standardı, ilkokula gitme oranı, kadın ve erkeklerin eğitim seviyesi arasındaki farkın azalması ile orta sınıfın varlığı arasındaki ilişkiyi doğrulamıştır. Ayrıca veri bir yaşam standardında, kentleşme seviyesinde ve doğal kaynaklara bağımlılık düzeyinde artış, demokrasi düzeyini düşürmektedir.

Tavares ve Wacziarg (2001) demokrasinin, ekonomik büyümeyi etkilediği düşünülen doğrudan ve dolaylı etki mekanizmalarını araştırmış olup; demokrasinin, beşeri sermaye birikimini arttırırken, fiziksel sermaye birikimini azalttığı sonucuna ulaşmıştır. Ayrıca daha çok demokrasi, gelirin daha adaletli dağılmasını sağlarken daha fazla kamu harcaması yapılmasına dolayısı ile ekonomik büyümenin azalmasına

yol açmaktadır. Demokrasinin politik istikrarsızlığı ve makroekonomik istikrarsızlığı azaltarak ekonomik performansı arttırdığına dair güçlü kanıtlar elde edilmemiştir. Etkileme mekanizmaları bir bütün olarak değerlendirildiğinde demokrasinin ekonomik büyüme üzerinde negatif etkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Yay (2002) çalışmasında 75 az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeye ait Freedom House “politik özgürlük” alt endeks verilerini kullanarak demokrasinin hangi değişkenler tarafından belirlendiğini iki ayrı model ile sınamıştır. Modelin açıklayıcı değişkenleri olarak ise, kişi başı milli gelir, ekonomik özgürlük, eğitim, nüfus, yatırımlar ve kamu harcamaları değişkenler kullanılmıştır. Elde ettiği sonuçlara göre gelir seviyesinde artış ve ekonomik özgürlükler, politik özgürlük düzeyini arttırmaktadır.

Kurzman, Werum ve Burkhart (2002) 106 ülkeyi kapsayan çalışmalarında üç ayrı faktör ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Sonuç olarak ise, demokrasi ile büyüme arasında, güçlü ve doğrudan bir ilişkiye rastlanmamıştır. Fakat, demokrasinin ekonomik büyüme üzerinde, kamu harcama kanalı ile güçlü, yatırım kanalı ile marjinal olarak dolaylı etkide bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca, demokrasinin yine ülkelerde sosyal huzur ve güven ortamı sağlayarak ekonomik büyümeye dolaylı olarak katkıda bulunduğu iddia edilmektedir.

Przeworski (2004) çalışmasında demokratik ülkeler ve otokrat rejimler ile yönetilen ülkelerin yatırım oranları, büyüme oranları, nüfus artış oranları, toplam ve kişi başı çıktı oranları verilerini analiz etmiştir. Elde ettiği sonuçlara göre otokrat rejimler ile demokrasi ile yönetilen ülkeler arasında benzer büyüme oranlarına rastlamıştır. Buna rağmen otokrat rejimlerde emek-yoğun üretim ile düşük ücret politikası ve hızlı nüfus artışı yaşanmasından dolayı demokrasilerde yaşanan büyüme oranlarının daha fazla olduğu iddia edilmektedir. Demokrasinin yatırımları azalttığı iddiasına cevaben demokrasilerde yatırım/GSYH oranının yüzde 21 seviyesinde, otokrat rejimlerde ise, ortalama yüzde 14 civarında olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Rodrik ve Wacziarg (2004) demokrasiye geçişlerin politik istikrarsızlık, etnik çatışma ve ekonomiyi zayıflatma gibi etkilere yol açtığı iddialarına cevap aramıştır. Düşük gelirli, etnik farklılığın çok olduğu Sahra-altı Afrika ülkelerinin ele alındığı çalışma sonuçları demokratikleşme çabalarının ekonomik performansa zarar verdiği iddiasını desteklememektedir. Demokratikleşme çabaları büyüme anlamında ülkeler için fark edilebilir düzeyde bir maliyet taşımazken, kısa vadede ekonomik büyümeyi hızlandırmakta ve ekonomik oynaklıkları azaltmaktadır.

Persson ve Tabellini (2006) 150 ülkeyi kapsayan çalışmalarında farklı demokratik yönetim türlerinin, ekonomik büyüme üzerinde farklı etkileri olduğunu ortaya koymuştur. Farklı demokrasi türlerinin, ticari ve mali politikalar konusunda birbirinden farklı uygulamalara sahip olduğu dolayısı ile ekonomik büyüme üzerindeki etkilerinin farklılaştığını iddia etmektedir. Parlamenter ve yarı temsili demokrasilerin kamu harcamalarını arttırdığı, buna karşılık çoğunlukçu veya başkanlık tarzı demokrasilerin ise, kamu harcamaları üzerinde azaltıcı etkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Kamu harcamalarındaki artışın ise, ekonomik aktiviteleri olumsuz yönde etkileyip büyümeye zarar verebileceği iddia edilmiştir.

Aghion, Alesina ve Trebbi (2007) politik hakların endüstriyel üretim miktarı, yaratılan katma değer ve istihdam üzerindeki etkisini analiz ederek büyümeye yaptığı katkıyı araştırmışlardır. Polity IV ve Freedom House verilerini kullandıkları çalışmalarında demokrasi düzeyinde artışın, yüksek teknoloji sektörleri gibi katma değeri yüksek üretim yapan işletmelerin, piyasaya girişini kolaylaştırdığı dolayısı ile demokrasinin yenilikçi, rekabetçi sektörlerle girişi kolaylaştırarak ekonomik büyümeyi teşvik ettiğini iddia etmişlerdir.

Acemoglu, Johnson, Robinson ve Yared (2008) demokrasi ile gelir düzeyi arasındaki ilişkiyi araştırdıkları çalışmalarında 40 ve 125 yılı kapsayan dönem için gelir ve demokrasi, 500 yılı kapsayan çok uzun bir dönem için ise, gelir değişimi ve demokrasi düzeyindeki değişim arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. 1960-2000 yıllarını kapsayan savaş sonrası dönem için gelir artışı ile demokrasi düzeyi arasında nedensellik ilişkisine rastlanmamıştır. 1875-2000 yıllarını kapsayan dönem için Havuzlanmış EKK analizine göre gelir artışı ile demokrasi düzeyinde ilerleme arasında pozitif ilişki olmasına rağmen uygulanan diğer ekonometrik analizlerde istatistiksel olarak anlamlı bir korelasyona rastlanmamıştır. 1500-2000 yıllarını kapsayan çok uzun dönem içerisinde ise, gelirdeki değişim oranındaki artış ve ülkenin bağımsızlığını kazandığı sürenin uzunluğu demokrasi düzeyindeki değişimi pozitif etkiler iken Müslüman nüfusun miktarındaki artışın demokrasi düzeyindeki değişimi negatif etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.

Collier ve Hoeffler (2009) doğal kaynak gelirleri, demokrasi ve ekonomik performans arasındaki ilişkiyi araştırdıkları çalışmalarında politik süreci seçimler ile kontrol ve denge mekanizmaları olarak ele almışlardır. Doğal kaynak gelirlerinin kıt olduğu ülkelerde demokrasiler, otokrat rejimlere göre daha yüksek performans gösterirken, gelirlerin yüksek olduğu ülkelerde otokrat rejimler daha yüksek

performans göstermektedir. Demokrasilerin daha yüksek performans göstermesinin denge ve kontrol mekanizmasının işlemesine bağlı olduğu öne sürülmüştür.

Acemoglu vd. (2009) çalışmalarında ekonomik kalkınma düzeyi ve demokratikleşme ile ilgili modernizasyon hipotezine yönelik yapılmış farklı deneysel çalışmaları yeniden ele alarak doğrusal ve doğrusal olmayan modeller altında analiz etmiştir. Çalışmada demokrasi göstergeleri ile kalkınma seviyesi olarak ele aldıkları kişi başı gelir arasında istatistiki olarak anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Demokrasiden otokrat yönetime, otokrat yönetimden de demokrasiye doğru geçiş hipotezi test edilmiş olup istatistiki olarak anlamlı bir sonuç elde edilmemiştir. Sonuç olarak daha yüksek kişi başı gelir, daha yüksek ve kaliteli eğitim ile politik katılımın zaman içerisinde beraber hareket ettikleri düşünülse bile kişi başı gelir ve eğitimin, demokrasiyi oluşturduğu iddiasına karşı çökülmüştür.

Artan ve Hayaloğlu (2013) gelişmekte olan ülkelerde politik özgürlükler düzeyinde artışın, iktisadi büyümeyi pozitif yönde etkilediği sonucuna ulaşmıştır. Az gelişmiş ülkelerde ekonomik özgürlükler ve politik özgürlükler ile iktisadi büyüme arasında istatistiki olarak anlamlı ve pozitif bir ilişki bulunmuştur. Tüm ülkeleri beraber inceledikleri modelde de, hem ekonomik özgürlük hem de politik özgürlükler arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki bulmuşlardır.

Acemoglu vd. (2014) demokrasi ile büyüme ilişkisini, 170 ülkenin 1960–2010 yılları arasındaki verilerini kullanarak incelemiştir. Uzun süreli demokrasi verisi elde edebilmek için Freedom House ve Polity IV endeksi birleştirilmiştir. Çalışmanın sonuçlarına göre demokratik olmayan yönetimlerden demokratik yönetimlere geçişler uzun süre (kabaca 30 yıl) içerisinde ülke GSYH'sinde yüzde 20 kadar artış sağlamaktadır. Çalışmada elde edilen diğer sonuçlar; demokrasi etkisinin, ilk ekonomik kalkınma düzeyinden bağımsız olduğu ama eğitim seviyesindeki yükseliş ile daha da yüksek olduğudur. Demokrasinin ekonomik büyümeye katkısını sağlayan mekanizmalar; ekonomik reformlarda artış, ilkökul eğitim seviyesinde yükseliş ile daha iyi sağlık imkânı sunulmasıdır. Ayrıca daha fazla yatırım, daha iyi vergilendirme ve daha fazla kamu malı sağlama, sosyal çatışmaları azaltmakta etkili olabilmektedir.

Flachaire, García-Peñalosa, ve Konte (2014) çalışmalarında 79 gelişen ve gelişmiş ülke ekonomisine ait 1975-2005 yılları arasındaki veriler yardımı ile politik ve ekonomik kurumların, büyüme süreci üzerindeki etkisini analiz etmiştir. Sonuç olarak kısa vadede otokrat yönetimlerin, ekonomik kurumları geliştirerek yüksek büyüme oranlarına ulaşabileceği ama uzun dönem içerisinde politik kurumların,

fiziksel ve beşeri sermayenin marjinal getirisini doğrudan etkileme yoluyla büyümenin temel belirleyicilerinden biri olduğu iddia edilmektedir.

Carbone, Memoli ve Quartapelle (2014) Afrika kıtasındaki 43 ülkenin 1980-2010 yılları arasındaki verilerini kullanarak demokrasi ve büyüme oranları arasındaki ilişkiyi inceledikleri çalışmalarında demokrasi düzeyinde ilerlemenin hem GSYH hem de kişi başı GSYH büyüme oranı üzerinde pozitif etkiye sahip olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Ayrıca çalışmaya göre demokrasinin, otokrat yönetimler ile kesintiye uğramaması da ekonomik performansı olumlu etkilemektedir.

Acaravci vd. (2015) makalelerinde 15 MENA ülkesinin 1999-2012 yıllarına ait ICRG endeks verilerini kullanarak demokrasi ile gelir düzeyi arasındaki ilişkiyi yatay kesit bağımlılığını dikkate alan panel eşbütünleşme ve nedensellik yöntemleri ile araştırmıştır. Çalışmada MENA ülkelerinde uzun dönemde demokrasi düzeyinde gelişmenin, ekonomik büyüme üzerindeki etkisinin negatif olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

Barro (2016) ekonomik büyüme ve Solow' un koşullu yakınsama teorisini araştırdığı çalışmada demokrasinin de etkisini incelemiştir. Kurduğu iki farklı panel veri setinden elde ettiği ampirik sonuçlara göre demokrasinin pozitif ama zayıf etkisinin zaman içerisinde güçlü ve negatif hale geldiği sonucuna ulaşmıştır. Çin dâhil hiçbir ülkenin yakınsamanın demir yasasından kaçamayacağını dolayısı ile yıllık yüzde 8 civarı büyüyen Çin ekonomisinin yakın bir zamanda yüzde 3-4 civarında büyüme oranlarına düşeceğini iddia etmiştir.

Demokrasi ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki ile ilgili literatür bir bütün olarak ele alındığında konuya ilişkin tartışmaların devam ettiği görülmektedir. Çalışma sonuçlarında demokrasinin, gelirin yeniden dağılımı için baskı unsuru olarak kullanılma ve kamu harcamalarını artırma yoluyla gelir düzeyini azalttığı ve ekonomik büyümeye zarar verdiği iddia edilmektedir. Diğer yandan ise, demokrasinin beşeri sermaye yatırımlarının artmasına yol açarak teknoloji yoğun üretimi teşvik etme, ekonomik reformları hızlandırma, kontrol ve denge mekanizmaları ile kaynakların etkin tahsisini sağlama yollarıyla gelir düzeyini ve ekonomik gelişmeyi pozitif etkilediği öne sürülmektedir. Demokrasi - Ekonomik Büyüme literatür taramasının özeti Tablo 7'de verilmektedir. Açık ve net ifadelerin olmadığı bazı çalışmaların tablo değerleri boş bırakılmıştır.

Tablo 7 - Demokrasi - Ekonomik Büyüme Literatür Özeti

Çalışma	Etki / Hipotez	Ülke	Dönem	Endeksler
Barro (2016)	Demokrasi'nin etkisi (-)	89	1870-2010 1960-2010	Polity IV, Freedom House
Acaravci vd. (2015)	Demokrasi'nin etkisi (-)	15	1999-2012	ICRG
Carbone vd. (2014)	Demokrasi'nin etkisi (+)	43	1980-2010	Polity 2, Demokrasinin süresi
Flachaire vd. (2014)	Demokrasi'nin etkisi (-)	55	1975-2005	Polity IV
Acemoglu vd. (2014)	Demokrasi'nin etkisi (+)	175	1960-2010	Freedom House, Polity IV
Artan ve Hayaloğlu (2013)	Demokrasi'nin etkisi (+)	110	2000-2009	Freedom House
Acemoglu vd. (2009)	Lipset hipotezi (belirsiz)	150	1875-2010 1960-2010	Freedom House, Przeworski, Polity IV
Collier ve Hoeffler (2009)	Demokrasi'nin etkisi (+)	131	1970-2001	Polity IV, Seçim rekabeti
Acemoglu vd. (2008)	Lipset hipotezi (belirsiz)	150	1500-2000 1870-2000 1960-2000	Polity IV, Bağımsızlık süresi
Aghion vd. (2007)	Demokrasi'nin etkisi (+)	180	1963-2013	Polity IV, Freedom House
Persson ve Tabellini (2006)	Demokrasi'nin etkisi (+/-)	150	1850-2000 1960-2000	Polity IV
Rodrik ve Wacziarg (2004)	Demokrasi'nin etkisi (+)	154	1950-2000	Polity IV
Przeworski (2004)	Demokrasi'nin etkisi (+)		1950-1990	Demokrasiye geçiş
Kurzman vd. (2002)	Demokrasi'nin etkisi (belirsiz)	106	1951-1980	Polity III
Yay (2002)	Lipset hipotezi (geçerli)	75	1971-1990	Freedom House
Tavares ve Wacziarg (2001)	Demokrasi'nin etkisi (-)	65	1970-1989	Bollen, Freedom House
Barro (1999)	Lipset hipotezi (geçerli, belirsiz)	100	1960-1995	Freedom House
Przeworski ve Limongi (1997)	Lipset hipotezi (geçersiz)			Demokrasiye geçiş
Barro (1994)	Lipset hipotezi (geçerli) Demokrasi'nin etkisi (-)	100	1960-1990	Freedom House
Alesina ve Rodrik (1991)	Demokrasi'nin etkisi (-)	67	1960-1985	
Arat (1988)	Lipset hipotezi (geçersiz)	130	1948-1977	
Lipset (1959)	Lipset hipotezi	48		Politik katılım

(+) işareti pozitif etkiyi, (-) işareti negatif etkiyi temsil etmektedir. (+/-) ise, çalışmada hem negatif hem pozitif bulguların olduğunu göstermektedir

2.2. Ekonomik Özgürlük ve Ekonomik Büyüme İlişkisi

Scully (1988) çalışmasında Gastil endeksini (Freedom House endeksinin ilk sürümleri) kullanarak dünya çapındaki 115 piyasa ekonomisinde var olan kurumsal çerçeve ile ekonomik büyüme ilişkisini, neoklasik üretim fonksiyonu üzerinden ülkelerarası analiz yöntemi ile açıklamaya çalışmıştır. Kurumsal çerçeve olarak politik haklar, kişisel özgürlükler ve ekonominin liberallik derecesi için oluşturduğu kukla değişkenleri kullanmıştır. Çalışmada kurumsal kalitesi yüksek yani politik olarak daha özgür, kişisel özgürlüklere saygı gösterilen, piyasaların liberal olduğu ülkelerde, ekonomik büyüme oranlarının özgürlüklerin kısıtlandığı ülkelere göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Merkezi planlama ile yönetilen ekonomilerin ilgili dönem için yıllık ortalama yüzde 0,9 büyüme oranına ulaştığını, aynı dönemde liberal ekonomilerin ise, yıllık ortalama yüzde 2,7 oranında büyüdüğü öne sürülmüştür.

Easterly ve Rebelo (1993) çalışmalarında ülkelerin mali politikaları ve ekonomik büyümeleri arasındaki ilişkiyi yatay kesit ve panel veri analizi kullanarak incelediklerinde bazı kamu harcamalarının ekonomik büyüme üzerinde pozitif etkiye sahip olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Çalışmaya göre ulaşım ve altyapı yatırımları ile genel kamu yatırımlarının ekonomik büyüme üzerinde pozitif etkiye sahip olduğunu iddia edilmektedir. Yine aynı çalışma sonucuna göre tarım yatırımları ile özel yatırımlar arasında negatif bir ilişki bulunmaktadır. Bütçe fazlasının ekonomik büyüme ve özel yatırımlar ile pozitif yönlü bir ilişki içinde olduğunu saptanmaktadır.

Goldsmith (1995) 59 ülkeyi kapsayan çalışmasında kurumsal gösterge olarak Freedom House'a ait politik haklar alt kategorisini ve EFI endeksinin mülkiyet hakları alt kategorisini; kurumsal olmayan faktörlerde ise, yatırım düzeyini ve ihracat verilerini kullanmıştır. Eski Sovyet ülkelerinin de yer aldığı çalışmada bu ülkelerdeki rejim değişikliklerini temsil etmesi için modele kukla değişken eklemiştir. Analiz sonuçlarına göre, politik haklarda ve mülkiyet haklarında bir iyileşme, ekonomik büyüme üzerinde pozitif etki yaratmaktadır.

Barro (1995) 100 ülkenin 30 yıllık verisini kullanarak enflasyon oranı, yatırımlar ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasında; ortalama enflasyon oranında yıllık yüzde 10 artışın büyüme üzerinde binde 2 ile 3 arasında yatırımlar üzerinde ise, yüzde 0,4 ile 0,6 arasında negatif etkiye sebep olduğu sonucuna ulaşmıştır. Para politikasında bir değişim sonucu ortaya çıkacak enflasyon artışının 30 yıl gibi uzun vadede GSYH'yi yüzde 4 ile 7 arasında azaltma olasılığının

fiyat istikrarının önemini haklı çıkartacak düzeyde olduğunu dile getirmiştir. Ayrıca 67 ülkenin merkez bankası bağımsızlığı verisi ile enflasyon arasında anlamlı bir ilişkiye rastlamamıştır.

Mauro (1995) çalışmasında ülkelerdeki yatırım miktarı ile yolsuzluğun negatif ilişki içinde olduğunu iddia etmektedir. Örneğin; 1960 – 1985 yılları arasındaki dönemde Bangladeş yolsuzlukları Uruguay’daki yolsuzluk seviyesine indirebilmiş olsaydı yatırımlar ile pozitif ilişkisinden ötürü ekonomik büyümesi de yüzde 5 civarında artış gösterebilirdi.

Easton ve Walker (1997) ekonomik özgürlük ve ekonomik büyüme ilişkisini açıklamak üzere 1975 yılı EFI endeks verilerini kullanarak 57 ülkeyi kapsayan bir çalışma gerçekleştirmiştir. Solow tarzı bir büyüme modeli oluşturarak ilgili değişkenleri, yatay kesit analizi ile test etmiş olup; sonuç olarak ekonomik özgürlüğün ekonomik büyüme ve durağan durum üzerinde pozitif etkisi olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Ayal ve Karras (1998) 58 ülkeye ait 1975-1990 makroekonomik verileri ve ekonomik özgürlük endeksinin alt bileşenlerini kullanarak, ekonomik özgürlük ile büyüme arasındaki ilişkiyi Solow büyüme modeli yardımıyla yatay kesit analizi ile test etmiştir. İlk önce büyüme ve ekonomik özgürlüğü oluşturan 13 alt gösterge ile ilgileşim matrisi oluşturup istatikselsel olarak anlamlı göstergeler modele dâhil edilmiştir. Analiz sonucuna göre 13 alt göstergeden 8 tanesinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ve 6 göstergenin ise, sermaye birikimi ve faktör verimliliği üzerinde pozitif ve anlamlı etkiye sahip olduğu sonucuna ulaşmıştır. Düşük parasal genişleme, kamu kesiminin küçük olması, nadir olarak ortaya çıkan negatif faiz oranları, yasal ve karaborsa fiyatları arasındaki farkın az olması, dış ticaret hacminin geniş olması ve vatandaşların yabancılarla alış-veriş yapabilme özgürlüğünün, toplam faktör verimliliği ve sermaye birikimini arttırdığı böylece ekonomik büyümeyi pozitif etkilediği iddia edilmektedir.

Carlsson ve Lundström (2002) çalışmalarında ekonomik özgürlük ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi EFI endeksinin alt değişkenlerini kullanarak açıklamaya çalışmıştır. 74 ülkeye ait 1970-1995 yılları arasındaki verilerin kullanıldığı çalışmalarda genel olarak ekonomik özgürlüğün, ekonomik büyüme üzerinde pozitif ve anlamlı etkide bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır. Buna rağmen EFI endeksi ayrı ayrı ele alındığında bazı değişkenlerin ekonomik büyüme ile ilişkisinin negatif veya güçlü olmadığı iddia edilmektedir.

Berggren (2003) ekonomik büyüme ve ekonomik özgürlük arasındaki ilişkiyi ele alan 30'dan fazla makaleyi incelemiş ve ekonomik özgürlüğün, ekonomik büyümeyi negatif yönde etkilediğine ilişkin bir bulguya rastlamamıştır. Aksine çalışma sonucuna göre ekonomik özgürlükte meydana gelen bir artışın, ekonomik büyümeyi desteklediğini iddia etmiştir.

Djankov vd. (2003) 85 ülkenin emek piyasası düzenlemelerini, işgücü piyasa verilerini, kolektif ilişkiler ve sosyal güvenlik kanunlarını incelemiş olup regülasyonların etkilerini ortaya koymaya çalışmıştır. Çalışma sonuçlarına göre emek piyasasına getirilen düzenlemeler ve kısıtlamalar arttıkça, işgücüne katılım oranı düşmekte ve bu durum ülkelerdeki gençler arasında yüksek işsizliğe sebep olmaktadır. Bir diğer ilgi çekici sonuç ise emek piyasası düzenlemelerinin, o ülkenin kanunlarını aldığı ülke ile benzerliklerini devam ettirmesidir. Buna göre “örf ve adet hukuku (common law)” gibi İngiliz kökenli yasalara sahip ülkeler ile Fransa ve Almanya üzerinden yayılan “medeni hukuk” (civil law) şeklinde yasalara sahip ülkeler emek piyasası düzenlemeleri konusunda benzer özellikler taşımaktadır.

Berggren ve Jordahl (2005) ekonomik büyüme ile ekonomik özgürlük arasındaki ilişkiyi, 78 ülkenin 1975-1995 yılları arasındaki EFI endeks değerleri ve makroekonomik değişkenlerini kullanarak oluşturdukları model üzerinden yatay kesit yöntemi ile analiz etmiştir. Test sonuçlarına göre EFI endeksini oluşturan 10 değişkenden 3 tanesinin; yerel paranın sağlamlığı ile yabancılar ile ticaret yapma özgürlüğünün, % 5 anlamlılık düzeyinde, yasal yapı ile mülkiyet haklarının, % 1 istatistiki anlamlılık düzeyinde ekonomik büyüme üzerinde pozitif etkisi olduğu sonucuna ulaşmıştır. Buna rağmen yabancılarla ticaret yapma özgürlüğünün, ekonomik büyüme üzerindeki etkisinin negatif olduğu iddia edilmektedir.

Weede (2006) ekonomik özgürlük ile büyüme arasındaki ilişkiyi araştırdığı çalışmasında 102 ülkenin 1980 -1995 yılı arasındaki ortalama ekonomik özgürlük, ekonomik özgürlükteki gelişme, beşeri sermaye, sahil ve tropikal bölge nüfusu verilerini kullanmıştır. Gerçekleştirilen çalışmada; ülkelerin ekonomik özgürlük düzeylerinin değişimine oranla ülkelerin başlangıçtaki ekonomik özgürlük düzeylerinin, ekonomik büyüme üzerinde pozitif etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmada açıklayıcı kontrol değişkenlerden beşeri sermaye kapsamında ülkelerin okullaşma oranı veya okuma yazma düzeyi yerine ortalama IQ seviyesi kullanmış olup IQ seviyesinde yükselişin ekonomik büyümeyi pozitif etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.

Antunes ve Cavalcanti (2007) kredi piyasalarındaki kusurların ve piyasaya

girme engellerinin, milli gelir ve yasa dışı sektörler üzerindeki etkilerini değerlendirilmiştir. Çalışmada regülasyon maliyetlerini meşru hükümet regülasyonları, rüşvet ve devlet görevlilerinin talep ettiği yolsuzluğun toplamı olarak ele alınmıştır. Regülasyon maliyetleri ile finansal anlaşmaların yaptırımlarının derecesi karşılaştırıldığında, regülasyon maliyetlerinin kayıt dışı sektör ve verimlilik üzerinde daha sınırlı bir etkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Sınırlı finansal kontratların yerine getirilmesi konusunda daha zayıf yaptırımlara sahip olan Peru gibi ülkelerde ise, kredi piyasalarındaki bozukluklar kayıt dışı sektörün yarısını açıklarken diğer yarısı ise, regülasyon maliyetleri tarafından açıklanmaktadır.

Arslan (2007) 112 ülkenin 1995-2004 yılları arasındaki verilerini kullandığı çalışmanın sonucuna göre gümrük tarifelerinin azaltılmasının, kayıt dışı ekonominin engellenmesi ve devletin ekonomideki payının düşürülmesi geliri düzeyini pozitif yönde etkilemektedir. Fakat devletin ekonomik hayattaki büyüklüğünün azalması üst ve alt gelir grubuna mensup ülkelerde ekonomik büyümeyi negatif yönde etkilemektedir. Yolsuzluk oranlarının düşürülmesi özellikle düşük gelir grubuna mensup ülkelerde ekonomik büyümeyi ve gelir düzeyini pozitif etkilemektedir.

Justesen (2008) farklı ülke gruplarının 1970-1999 yılları arasındaki beşer yıllık makroekonomik ve EFW endeksi verileri ile yardımıyla ekonomik özgürlük, ekonomik büyüme ve yatırım arasındaki ilişkiyi Granger nedensellik testi kullanarak açıklamaya çalışmıştır. Çalışma sonucuna göre ekonomik özgürlük endeksini oluşturan bazı unsurların ekonomik büyüme üzerinde istatistiki olarak anlamlı ve pozitif etkisinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Özellikle kamu kesimi büyüklüğü ve düzenleyici kurallar ile yatırım ve ekonomik büyüme ilişkisi istatistiki olarak anlamlıdır. Ekonomik büyümenin, ekonomik özgürlükler üzerine olan etkisinin ise, belirgin olmadığını iddia edilmektedir.

Williamson ve Mathers (2011) çalışmalarında 141 ülkenin 1970 – 2004 yılları arasındaki makroekonomik ve ekonomik özgürlük verileri ve 1984-2004 yıllarını kapsayan verilerle oluşturdukları kültür endeksini kullanarak kültür ve ekonomik özgürlüğün, iktisadi büyüme oranı üzerine olan etkisini araştırmışlardır. 7 farklı hipotezin test edildiği çalışmaya göre ekonomik özgürlüğün, kültüre göre iktisadi büyüme oranı üzerindeki etkisi daha fazladır. Buna rağmen özellikle formel kurumların gelişmediği ülkelerde, toplumlarda gelişen karşılıklı güven duygusunun iktisadi büyüme üzerinde etkili olabileceği öne sürülmüştür.

Artan ve Hayaloğlu (2013) 110 ülkenin 2000-2009 yılları arasındaki kurumsal

göstergelerinin, reel GSYH üzerindeki etkisini panel veri analizi ile sınamışlardır. Sonuç olarak tüm ülkelerin ele alındığı grupta hem ekonomik hem politik özgürlükler büyüme üzerinde pozitif ve anlamlı etkiye sahipken, diğer modelde az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler için politik özgürlüklerin büyüme üzerindeki etkisinin pozitif ama istatistiksel olarak anlamsız olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Kamu tüketim harcamalarında meydana gelen artışın ise, iktisadi büyüme üzerinde negatif etkiye sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Chortareas vd. (2013) 2001-2009 yıllarını kapsayan dönem için, 27 Avrupa Birliği üyesi ülkede faaliyet gösteren ticari bankaların, verimliliği ile ekonomik özgürlük arasındaki ilişkiyi ampirik olarak test etmiştir. Çalışma sonucuna göre daha yüksek düzeyde finansal özgürlük, bankaların maliyet avantajı elde etmelerine ve daha verimli çalışmasına katkı sağlamaktadır. Ayrıca politik özgürlüğün daha gelişmiş olduğu ülkelerde finansal özgürlüğün de daha gelişmiş olduğu sonucuna varılmıştır.

Hall ve Lawson (2014) 2011 yılının ilk altı ayına kadar, EFW endeksini kullanan Sosyal Bilim Atıflar Endeksi'ne (SSCI) kayıtlı dergilerde yayınlanmış olan 402 tane çalışma olduğunu tespit ederek ulaşabildikleri 392 tanesini incelemiştir. 198 çalışmanın EFW endeksini veya alt başlıklarını açıklayıcı değişken olarak kullanan ampirik çalışmalar oluşturulmuştur. Bu çalışmalardan 134 tanesinin ortak sonuçlarına göre; daha fazla ekonomik özgürlük, ekonomik olarak olumlu sonuçlar doğurmaktadır. Bu sonuçlara göre ekonomik özgürlük ekonomik büyümeyi hızlandırma, daha iyi yaşam standartları sağlama ve daha yüksek mutluluk düzeyi gibi olumlu sonuçlara yol açmaktadır. İncelenen çalışmalardan sekiz tanesinde ise, daha fazla ekonomik özgürlüğün gelir adaletsizliğine yol açtığı gibi olumsuz bulgulara ulaşıldığı raporlanmıştır.

Akın, Aytun ve Aktakas (2014) 2000-2010 dönemini kapsayan 5 farklı gelir grubuna ayırdıkları 94 ülkede, ekonomik özgürlük ve iktisadi büyüme arasındaki ilişkiyi inceledikleri çalışmaları ekonomik özgürlük ile iktisadi büyüme arasında istatistiksel olarak güçlü ve pozitif ilişkiye rastlamışlardır. EFW endeksinin alt kategorilerini ayrı ayrı modele dâhil edip yapılan analizlerde farklı ekonomik özgürlük değişkenlerinin, gelir gruplarına göre farklı etkileri olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Üst gelir grubuna ait OECD ülkelerinde ticaret özgürlüğünde artışın iktisadi büyüme üzerinde negatif etkisi olduğu öne sürülmektedir.

Panizza ve Presbitero (2014) kamu borçlanması ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi araştırdıkları çalışmaları güçlü bir ilişkiye rastlamamışlardır.

Buna rağmen diğer çalışmalarda kamu borçlarının nasıl biriktiği konusuna dikkat edilmesi gerektiğini ayrıca, artan kamu borçlarının politika yapıcıların bu konuda önlem alma amacıyla yatırımcıları korkutacak vergi artışları yapma ihtimalinin göz önünde bulundurulması gerektiği belirtilmiştir.

Farhadi, Islam, ve Moslehi (2015) 99 ülkenin 1970 – 2010 yıllarını kapsayan verilerini kullanarak kaynak zengini ülkelerde ekonomik özgürlük ve verimlilik artışı arasındaki ilişkiyi analiz etmiştir. Sonuç olarak doğal kaynakların verimlilik üzerinde negatif etkisi olduğu ama ekonomik özgürlüklerde ilerlemenin etkiyi pozitif çevirebileceği sonucuna ulaşılmıştır. Özellikle mülkiyet haklarının yapısının, düzenlemelerin kalitesinin ve dış ticaret özgürlüğünün büyüme üzerinde olumlu etkiye sahip olduğunu ortaya koyulmaktadır.

Bayar ve Aytemiz (2015) ABD'deki ekonomik özgürlük, politik istikrar, ekonomi politikalarındaki belirsizliğin gelişen Asya ülkelerinin ekonomik büyümesi üzerindeki etkisini incelemiştir. Sonuç olarak ekonomik özgürlüğün ve politik istikrarın, büyüme üzerinde pozitif etkisi olduğu fakat ekonomi politikalarında belirsizliğin etkisinin ülkeden ülkeye değişebildiği öne sürülmektedir.

Ekonomik özgürlükler ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalar bir bütün olarak ele alındığında, ekonomik özgürlüklerin büyüme üzerinde pozitif etkisi olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Yolsuzlukla mücadele ve piyasaya giriş engellerinin kaldırılması işlem maliyetlerini düşürdüğünden dolayı hem yerli hem yabancı yatırımcıların kararlarını olumlu etkilemektedir. Kamu harcamaları bazı çalışmalarda ekonomik büyümeyi olumlu etkiler iken harcamaların aşırıya kaçması, birey ve firmalara vergi olarak geri döndüğünden ve özel yatırımların dışlanmasına sebep olduğundan büyümeyi negatif etkilemektedir. Ekonomik özgürlüklerin genel olarak pozitif etkisi olmasına rağmen özgürlükleri oluşturan unsurlardan bazılarının negatif etkisi olduğu veya herhangi bir etkisinin bulunmadığı görülmektedir. Ekonomik özgürlük - ekonomik büyüme ilişkisine yönelik literatür incelemesinin özeti Tablo 8'de verilmektedir. Açık ve net ifadelerin olmadığı bazı çalışmaların tablo değerleri boş bırakılmıştır. Sonraki bölümde demokrasi, ekonomik özgürlük ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiye yönelik ampirik çalışmanın veri seti, modeli ve yöntemi açıklanmaktadır. Bölümün sonunda ise, yapılan ampirik çalışmanın bulguları değerlendirilmektedir.

Tablo 8 - Ekonomik Özgürlük - Ekonomik Büyüme Literatür Özeti

Çalışma	Etki	Ülke	Dönem	Bağımsız Değişken
Bayar ve Aytemiz (2015)	+	8	2002-2013	Ekonomik özgürlük
Farhadi vd. (2015)	+	99	1970-2010	Mülkiyet hakları, dışa açıklık
Panizza ve Presbitero (2014)	+	17		Dışa açıklık, kamu borçları
Akın vd. (2014)	(+ / -)	94	2000-2010	Ekonomik özgürlük
Chortareas vd. (2013)	+	27	2001-2009	Ekonomik özgürlük
Artan ve Hayaloğlu (2013)	+	110	2000-2009	Ekonomik özgürlük, enflasyon,
Williamson ve Mathers (2011)	+	141	1970-2004	Kamu harcamaları
Justesen (2008)	+	72	1970-1999	Ekonomik özgürlük
Arslan (2007)	(+ / ?)	112	1195-2004	Yolsuzluk, mülkiyet hakları, kamu harcamaları, dışa açıklık vd.
Antunes ve Cavalcanti (2007)	(+ / ?)	13		Düzenleme maliyetleri, kontratların zorlayıcılığı
Weede (2006)	+	102	1980-2000	Ekonomik özgürlük
Berggren ve Jordahl (2005)	(+ / -)	78	1970-2000	Ekonomik özgürlük
Djankov vd. (2003)	+	85	1997	Piyasa düzenlemeleri
Carlsson ve Lundström (2002)	(+ / -)	74	1970-1995	Ekonomik özgürlük
Ayal ve Karras (1998)	+	58	1975-1990	Kamu harcamaları, negatif faiz, vergi oranları, askeri harcamalar, transferler
Easton ve Walker (1997)	+	57	1985	Ekonomik özgürlük
Mauro (1995)	+	68	1960-1985	Kamu harcamaları, yolsuzluk
Barro (1995)	+	100	1960-1990	Kamu harcamaları, Enflasyon oranı
Goldsmith (1995)	+	59	1988-1993	Mülkiyet hakları
Easterly ve Rebelo (1993)	(+ / -)	125	1870-1988 1970-1988	Maliye politikaları
Scully (1988)	+	115	1960-1980	Ekonomik özgürlük

(+) işareti pozitif etkiyi, (-) işareti negatif etkiyi temsil etmektedir. (+/-) ise, çalışmada hem negatif hem pozitif bulguların olduğunu göstermektedir. (+/?) ise, pozitif etkilerin yanı sıra belirsiz durumların olduğunu ifade etmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AMPİRİK UYGULAMA

Bu bölümde ampirik uygulamada kullanılan veri seti, ekonometri modeller ve yöntemler tanıtılmaktadır. Devamında uygulama sonrasında elde edilen tahmin sonuçları yorumlanmaktadır. Sosyal bir bilim olarak “iktisat bilimi” kısıtlı imkânlar ve varsayımlar üzerinden hareket etmektedir. Buna rağmen diğer sosyal bilim dallarına göre “kliometrik” yöntemler, teorilerin belirli istatistikî anlamlılık düzeylerinde test edilmesine yardımcı olmaktadır. İçsel büyüme modelleri, “sermaye”, “tasarruf”, “emek” gücünün yanı sıra “beşeri sermaye” ve “teknoloji” düzeylerinin de içsel bir değişken olarak iktisadi büyüme üzerinde etkili olduğunu öne sürmektedir. Buna ek olarak her geçen gün iktisadi büyümeyi etkileyen değişkenler arasına yeni bir değişken eklenmektedir. Bu doğrultuda çalışma için oluşturulan iktisadi büyüme denkleminde kullanılan değişkenlerin sayısının kısıtlı olması çalışmada başlıca “engel” olarak öne çıkmaktadır. Diğer bir sınırlılık ise, kurumların ölçülmesinde kullanılan göstergelerin oluşum aşamasında ortaya çıkmaktadır. Ekonomik özgürlük ve demokrasi ölçümü konusunda kullanılan birçok endeks bulunmakla beraber endekslerin zaman boyutu yeterli olmamakta ve endekslerin makroekonomik çıktılar gibi “nesnel” olmaktan ve “tam bilgidен” genel olarak uzak, farklı öznel değerlendirme sonuçlarını da içerisinde barındırmaktadır. Buna rağmen bu çalışma için en uygun makroekonomik veriler, ekonomik özgürlük ve demokrasi endeksleri seçilmiştir.

3.1. Veri Seti ve Model

Alt gelir grubuna mensup ülkelerin çoğu yeterince kurumsallaşmamış ve kayıt dışılığın yaygın olduğu ekonomilere sahiptir. Bu ülkelerin makroekonomik ve kurumsal verileri incelendiğinde eksiklikler gözlemlenmektedir. Ampirik çalışmanın daha sağlıklı sonuçlar üretebilmesi için kurumsallığı yüksek ve kayıt dışı ekonominin daha az olduğu düşünülen üst orta gelir grubuna mensup ülkeler seçilmiştir. Çalışma kapsamında Dünya Bankası sınıflandırmasına göre üst orta gelir grubuna mensup sağlıklı verilerine ulaşabildiğimiz 24 ülkenin 1996-2011 yılları arasındaki verileri kullanılarak dengeli panel veri seti oluşturulmuştur. Çalışmada kullanılan ülkeler toplu halde Tablo 9’de verilmektedir.

Tablo 9 - Çalışmada Kullanılan Ülkeler ve Kişi Başına Düşen

Ülke	Kişi Başı GSYH	Ülke	Kişi Başı GSYH
<i>Arnavutluk</i>	4564	<i>Kosta Rica</i>	10415
<i>Botsvana</i>	7123	<i>Dominik Cumhuriyeti</i>	6164
<i>Brezilya</i>	11726	<i>Ekvator</i>	6346
<i>Bulgaristan</i>	7851	<i>Gabon</i>	10772
<i>Çin</i>	7590	<i>İran</i>	5443
<i>Kolombiya</i>	7903	<i>Ürdün</i>	5423
<i>Malezya</i>	11307	<i>Peru</i>	6541
<i>Meksika</i>	10326	<i>Romanya</i>	10000
<i>Moğolistan</i>	4129	<i>Güney Afrika</i>	6484
<i>Namibya</i>	5408	<i>Tayland</i>	5977
<i>Panama</i>	11949	<i>Tunus</i>	4421
<i>Paraguay</i>	4713	<i>Türkiye</i>	10515

World Bank (2016) sınıflandırmasına göre \$4,126 ile \$12,735 arasında kişi başı GSYH'ye sahip ülke ekonomileri üst orta gelir grubuna dâhil edilmektedir. Ülkelerin GSYH değerleri 2014 yılı cari fiyatlar ile \$ cinsinden hesaplanmıştır.

3.1.1. Model

Çalışmanın temelini oluşturan modelin matematiksel kapalı fonksiyon şekli aşağıda verilmektedir.

$$\text{Gelir} = f(\text{Kontrol değişkenleri, Kurumsal göstergeler})$$

Bağımlı değişken olan gelirin, kontrol değişkenleri, ekonomik özgürlük ve demokrasi düzeyinden etkilendiği varsayılmaktadır. Bu amaçla {Cobb-Douglas tipi} neoklasik büyüme² formülünden faydalanılmaktadır.

3.1.2. Bağımlı Değişken

Büyüme literatüründe, açıklayıcı değişkenlerin büyüme oranları ve/veya gelir düzeyi üzerindeki etkileri incelenmektedir. Bazı çalışmalar (Barro ve Sala-i-Martin, 1995; Hall ve Jones, 1999) uzun dönem içerisinde bütün ülkelerin benzer büyüme oranlarına sahip olduğunu bu yüzden gelir düzeyi üzerindeki etkilere bakılmasının daha doğru olduğunu iddia etmektedir. Bu bağlamda bu çalışmada ekonomik özgürlüklerin ve demokrasinin büyüme oranı üzerindeki etkisi yerine gelir düzeyi üzerindeki etkilerine bakılmaktadır. Çalışma kapsamında bağımlı değişken olarak Dünya Bankası veri tabanından alınan 2005 yılı sabit fiyatları ile hesaplanan kişi başı

² Cobb-Douglas üretim fonksiyonu basit olarak $Y = AK^{\beta}L^{\alpha}$ şeklindedir.

GSYH verileri (GDPC) değişkeni adı ile kullanılmaktadır.

3.1.3. Kontrol Değişkenleri

Neo-klasik büyüme modellerinde fiziki sermaye, gelirden değişim ve uzun dönem ekonomik büyüme üzerinde önemli etkilere sahiptir. Bu nedenle bağımsız kontrol değişkenlerinden biri olarak 2005 yılı sabit fiyatları ile gayri safi sabit sermaye formasyonu, ülke nüfusuna bölünerek kişi başı gayri safi sabit sermaye formasyonu değişkeni (GFCF) oluşturulmuştur.

80'li yıllardan itibaren neoklasik ekonomik büyüme kuramlarının teknolojiyi dışsal kabul etmesinin eksikliğine yönelik çeşitli eleştiriler getirilmiştir. İçsel büyüme modelleri olarak anılan yeni büyüme modellerine göre ülkelerin ekonomik büyümeleri, birçok içsel faktör tarafından belirlenmektedir. Bu faktörlerden en önemlisinin ise, ülkelerin beşeri sermaye düzeyleri olduğu öne sürülmektedir.

Gelirin, içsel büyüme modeli altında beşeri sermaye artışlarından pozitif etkilendiği varsayımı altında ilk aşamada Dünya Bankası veri bankasından alınan cari fiyatlarla kişi başı sağlık harcamaları GSYH deflatörü kullanılarak, veri fiyat artışlarından arındırılmıştır³. Ayrıca reel eğitim harcamalarının nüfusa bölünmesi ile kişi başı eğitim harcaması elde edilmektedir⁴. Daha sonra beşeri sermaye vekil değişkeni olarak iki verinin aritmetik ortalaması alınarak (HC)⁵ değişkeni oluşturulmaktadır.

3.1.4. Demokrasi ve Ekonomik Özgürlük Değişkenleri

Ülkelerde demokrasi düzeyini ölçmek için birçok çalışma yapılmış olmasına rağmen bunlar arasında daha ayrıntılı sonuçlar verdiği düşünülen ve literatürde en çok kullanılan 1972 yılından itibaren Freedom House tarafından yayınlanan Freedom in the World (FIW) veri seti kullanılmıştır. Freedom House endeksi daha önce bahsettiğimiz üzere ülkelerin özgürlük derecelerini 0 ile 7 arasında puanlamaktadır. Endekste daha yüksek puanlar daha otokrat ve demokrasinin kısıtlandığına işaret etmektedir. Kontrol ve diğer açıklayıcı değişkenlerde artışlar olumlu olarak algılandığından FIW endeksinde artışların demokrasi düzeyinde artışı göstermesi, test sonuçlarının yorumlanması açısından kolaylık sağlayacaktır. Bu nedenle endeks verilerine öncelikle 100'lük dönüşüm (endeks değerlerinin 0 ile 100 arasında bir

³ $Sağlık = (Kişi\ başı\ sağlık\ harcaması / GSYH_{Deflatörü}) \times 100$

⁴ $Eğitim = (Tasarruflar\ uyarlanmış\ eğitim\ harcaması / GSYH_{Deflatörü}) \times 100$

⁵ $Beşeri\ Sermaye = (Kişi\ başı\ sağlık\ harcaması + Kişi\ başı\ eğitim\ harcaması) / 2$

sayıya dönüştürülmesi) uygulanmıştır. Daha sonra ise, endekste üst düzeylere çıkıldıkça demokrasi düzeyinde yükselişi temsil etmesi için aşağıdaki şekilde yeniden düzenlenmiş (DEM) değişkeni oluşturulmuştur.

$$DEM = \frac{1}{FIW}$$

Freedom House endeksinin diğer bir avantajı, ülkelerdeki sivil hürriyetleri (FIW_{CL}) ve politik özgürlükleri (FIW_{PR}) ayrı ayrı ölçmesidir. FIW alt endeksleri de FIW endeksi gibi 0'a yaklaştıkça özgürlüklerin arttığı anlamına gelmektedir. Bu yüzden ülkelerdeki sivil hürriyetler ve politik özgürlüklerin ekonomik performans üzerine olan etkisini ayrı ayrı incelemek için (DEM) verisindeki süreç takip edilerek sivil hürriyetler (CL) ve politik özgürlükler (PR) değişkenleri oluşturulmuştur.

$$PR = \frac{1}{FIW_{PR}} \quad CL = \frac{1}{FIW_{CL}}$$

Ekonomik kurumların kalite ölçümünde yaygın olarak kullanılan Dünya Ekonomik Özgürlük Endeksi (EFW) ve Ekonomik Özgürlük Endeksi (EFI) arasında zaman boyutu daha uzun olan ve daha fazla alt endeks barındıran EFI endeksinin kullanılması uygun görülmüş, endekse ait veriler kullanılarak (EFI) değişkeni oluşturulmuştur. Ekonomik özgürlüklerin ekonomik büyüme üzerine etkisini ölçmek için kullanılan bir diğer değişken ise, ülkelerin dışa açıklık oranıdır. Bu amaçla Dünya Bankası veri setinden alınan 24 ülkenin uluslararası ticaret hacimlerinin (ithalat + ihracat) GSYH'ye oranı verisi kullanılarak dış ticaret açıklık düzeyi (OPEN)⁶ değişkeni oluşturulmuştur. Tablo 10'da değişkenler ve değişkenlerin açıklamaları birlikte gösterilmektedir.

Tablo 10 - Değişkenler, Açıklamalar ve Kaynaklar

Değişken	Açıklama	Kaynak
<i>GDPC</i>	Kişi Başı GSYH	(World Bank, 2016)
<i>GFCF</i>	Sabit Sermaye Formasyonu	(World Bank, 2016)
<i>HC</i>	Beşeri Sermaye Harcaması	(World Bank, 2016)
<i>EFI</i>	Ekonomik Özgürlük	(Heritage Foundation, 2016)
<i>DEM</i>	Demokrasi Düzeyi	(Freedom House, 2016)
<i>PR</i>	Politik Özgürlük	(Freedom House, 2016)
<i>CL</i>	Sivil Hürriyetler	(Freedom House, 2016)
<i>OPEN</i>	Dış Ticaret Açıklık Düzeyi	

⁶ (OPEN) = *Toplam Uluslararası Ticaret/GSYH*

3.1.5. Ampirik Model

Çalışmada kullanılan değişkenler oluşturulduktan sonra bütün değişkenlerin doğal logaritması alınarak doğrusal hale getirilmiştir. Değişkenlerin başına getirilen “L” harfi değişkenlere yapılan logaritmik dönüşüm anlamına gelmektedir. Bağımsız değişkenlerin, ekonomik büyüme üzerine olan etkilerini incelemek için önce sadece kontrol değişkenleri sonra kurumsal göstergeler teker teker ve birlikte modellere dâhil edilmiştir. Çoklu doğrusal bağlantı sorununu önlemek üzere benzer kurumsal göstergelerin aynı anda kullanılmasından kaçınılmıştır.

$$LGDP_{it} = \alpha_{it} + \beta_1 LGFCF_{it} + \beta_2 LHC_{it} + u_{it} \quad (1)$$

$$LGDP_{it} = \alpha_{it} + \beta_1 LGFCF_{it} + \beta_2 LHC_{it} + \beta_3 LEFI_{it} + u_{it} \quad (2)$$

$$LGDP_{it} = \alpha_{it} + \beta_1 LGFCF_{it} + \beta_2 LHC_{it} + \beta_4 LDEM_{it} + u_{it} \quad (3)$$

$$LGDP_{it} = \alpha_{it} + \beta_1 LGFCF_{it} + \beta_2 LHC_{it} + \beta_3 LEFI_{it} + \beta_4 LDEM_{it} + u_{it} \quad (4)$$

$$LGDP_{it} = \alpha_{it} + \beta_1 LGFCF_{it} + \beta_2 LHC_{it} + \beta_3 LEFI_{it} + \beta_5 LPR_{it} + u_{it} \quad (5)$$

$$LGDP_{it} = \alpha_{it} + \beta_1 LGFCF_{it} + \beta_2 LHC_{it} + \beta_3 LEFI_{it} + \beta_6 LCL_{it} + u_{it} \quad (6)$$

$$LGDP_{it} = \alpha_{it} + \beta_1 LGFCF_{it} + \beta_2 LHC_{it} + \beta_4 LDEM_{it} + \beta_7 LOPEN_{it} + u_{it} \quad (7)$$

Modellerde yer alan i : ülkeyi, t : zaman boyutunu, α : sabit terimi β : değişkenlerin katsayılarını ve u : hata terimini temsil etmektedir.

3.2. Yöntem

Demokrasi ve ekonomik özgürlük ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi analiz edebilmek için panel veri analiz tekniği kullanılmıştır. Panel kesit analizinin yatay kesit veya zaman serisi analizlerine göre avantajları vardır. Panel veri analizi, araştırmacıya diğer analizlere göre daha az çoklu doğrusal bağlantı olasılığı, daha çok serbestlik derecesi ve daha fazla etkinlik sağladığından dolayı daha fazla aydınlatıcı bilgi sunmaktadır. Ayrıca panel veri analizinin, yalnızca yatay kesit analizi veya zaman serisi ile yapılan analizlerde gözlemlenemeyen etkilerin belirlenmesinde ve ölçülmesinde daha başarılı olduğu düşünülmektedir. Diğer ekonometri analizlerden farklı olarak daha karmaşık iktisadi davranış modelleriyle çalışma imkânı vermesi sayesinde de diğerlerine göre üstünlük kazanmaktadır (Tarı, 2012).

Panel veri analizinde, uzun dönemli ilişkilerin test edilebilmesi için modelde kullanılan değişkenlerin, zaman içerisindeki değişimleri ile ilgili sınanması gereklidir. Uzun dönemli ilişkilerin anlamlı olabilmesi için verilerin durağan olması gereklidir. Durağanlık değişkenin belirli bir zaman içerisinde sürekli bir artış veya azalış içerisinde olmaması ve verilerin zaman içerisinde yatay eksen etrafında dalgalanması olarak ifade edilebilmektedir. Durağan olan değişkenler sabit ortalama, sabit varyans ve değerlerin sadece iki zaman dilimi arasında değiştikleri bir sürece sahiplerdir. Durağan olmayan değişkenlerin diğer bir değişken ile regresyonu arasında anlamlı bir ilişki olmasa bile modelin R^2 değeri yüksek çıkabilmektedir. Bütün değişkenlerin seviyede durağan olduğu durumlar için statik panel veri analizi modelleri ile panel Havuzlanmış en küçük kareler tekniği (Panel Pooled OLS) uygulanarak model yorumlanabilmektedir. Modeldeki değişkenler düzeyde birim köke sahip ve farkları alındığında durağan hale geliyor ise, Pedroni (2001), Kao (1999) ve Johansen - Fisher eş-bütünleşme testleri ve diğer panel veri analizi modellerinin kullanılması daha uygun görülmektedir.

Çalışmanın ampirik uygulaması dört aşamadan oluşmaktadır. Birinci aşamada birim kök sınamaları gerçekleştirilmektedir. İkinci aşamada ise seriler arasındaki eş-bütünleşme ilişkilerinin araştırılması için eş-bütünleşme testleri uygulanmaktadır. Üçüncü aşamada eş-bütünleşmiş değişkenlerin katsayıları tahmin edilmektedir. Dördüncü aşamada ise, ilişki yönünün saptanabilmesi için nedensellik analizi uygulanmaktadır.

3.2.1. Panel Birim Kök Testleri

Modeldeki değişkenlerin birim kök sınaması için Levin, Lin ve Chu (2002), Im, Pesaran ve Shin (2003), Maddala ve Wu, (1999) ve Choi (2001) tarafından geliştirilen panel birim kök sınamaları kullanılmaktadır.

3.2.1.1. Levin, Lin ve Chu (LLC) Panel Birim Kök Testi

Levin, Lin ve Chu (2002) tarafından geliştirilen panel birim kök testi (bundan sonra kısaca, LLC olarak bahsedilecektir) homojen bir testtir. Hata terimlerinin gecikmeli değerleri arasında otokorelasyon olmadığı varsayımı altında birim kökü, panelin bütünü için sınamaktadır. Bu anlamda farklı ülke verilerini aynı ülke verisi gibi beraberce kullanmakta ve ortak bir birim kökü test etmektedir. T ve $N \rightarrow \infty$ iken T 'nin N 'den daha hızlı büyüdüğünü ve $N/T \rightarrow 0$ 'a yaklaştığını varsaymaktadır. Üç

aşamada gerçekleştirilen LLC testinde ilk aşamada ADF regresyonu ile her yatay kesit için standart sapmalar hesaplanır. İkinci aşamada uzun dönem standart sapmaların, kısa dönem sapmalara oranı tahmin edilir. Üçüncü aşamada ise panel test istatistik değerleri hesaplanmaktadır. Testin sabit eklenmiş denklemi aşağıdaki gibidir:

$$\Delta Y_{it} = \alpha_i + \rho_i Y_{it-1} + \delta_{it} + \sum_{j=1}^p \varphi_{ij} \Delta Y_{it-1} + u_{it} \quad t=1,2,\dots,T \quad i=1,2,\dots,N \quad (8)$$

LLC testinin birim kök sınaması ile ilgili hipotezler şu şekildedir;

$H_0 : \rho_i = \rho = 0, (i=1,2,..,N)$:Panelde genel bir birim kök vardır.

$H_A : \rho_i = \rho < 0$:Panelde genel bir birim kök yoktur.

LLC, birim kök testinin makul ölçüde N ve T'nin olduğu durumlarda uygulanmasını tavsiye etmektedir. Yatay kesit sayısı N'nin 10 ile 250 ve zaman boyutu T'nin 25 ile 250 arasında olduğu durumlarda testin panelin bütünü için güçlü bir birim kök sınaması olduğu düşünülmektedir. LLC testi ancak dengeli panellere uygulanabilmektedir (Baltagi, 2013:276-281).

3.2.1.2. Im, Pesaran ve Shin (IPS) Panel Birim Kök Testi

Im, Pesaran ve Shin (2003) tarafından geliştirilen kısaca IPS olarak ifade edilen test, LLC testindeki homojenlik varsayımını gevşeterek denklemdeki $y_{i,t-1}$ 'e ait katsayıların, yatay kesit birimleri arasında farklılaşmasına yani heterojenliğe imkân vermektedir. Bu sayede test, paneli oluşturan yatay kesitlerin birim köklerinin sınanmasına izin vermektedir.

$H_0 : \rho_i = \rho = 0, (i = 1,2,..,N)$: Bütün seriler birim kök içermektedir.

$H_A : \rho < 0 (i = 1,2,..,N)$: Serilerden en az bir tanesi durağandır.

IPS birim kök sınamasında boş hipotez paneldeki bütün serilerin birim kök içermesi iken alternatif hipotez ise, serilerden bazılarının (ama hepsi değil) durağan olmasına dayanmaktadır. IPS testi, dengeli olmayan panellere de uygulanabilen birim kök testidir. Monte Carlo simülasyonlarının sonucuna göre; yeterli miktarda gecikme verildiği sürece küçük örneklerde IPS testinin, LLC testinden daha başarılı sonuçlar ürettiği görülmektedir (Baltagi, 2013:281-282).

3.2.1.3. Maddala ve Wu Panel Birim Kök Testi

Maddala ve Wu (1999) tarafından geliştirilen test, IPS testi gibi paneli oluşturan yatay kesitlerin heterojen olduğu varsayımı ile işlemektedir. $T \rightarrow \infty$ gittikçe daha güçlü sonuçlar elde edilmektedir. Bu birim kök sınamasında P_λ olarak belirtilen

sınama istatistiği, IPS testinden farklı olarak β_i katsayılarının t istatistikleri yerine (ρ_i) olasılık değerlerini kullanarak aşağıda verildiği gibi hesaplanmaktadır

$$P_\lambda = -2 \sum_{i=1}^N \ln(p_i) \sim X_{2N}^2 \quad (9)$$

$H_0 : \rho_i = \rho = 0, \quad (i = 1, 2, \dots, N) : \text{Bütün seriler birim kök içermektedir}$

$H_A : \rho < 0 \quad : \text{Serilerden en az bir tanesi durağandır}$

Testin boş hipotezi, paneli oluşturan bütün serilerin birim kök içerdiği, alternatif hipotezin ise serilerden bazılarının birim kök içerdiği varsayımı altında IPS testi ile benzerdir (Baltagi, 2013:283-285).

3.2.1.4. Choi Panel Birim Kök Testi

Choi (2001) tarafından geliştirilen birim kök testi IPS ile Maddala ve Wu testi gibi yatay kesitlerin heterojen olduğu varsayımı ile sınama yapmaktadır. Choi (2001), $N \rightarrow \infty$ oluşan durum için (P_λ) istatistiğinin, standart normal dağılıma sahip olduğunu aşağıdaki gibi göstermiştir;

$$P_m = -N^{-1/2} \sum_{i=1}^N \ln(p_i + 1) \sim N(0,1) \quad (10)$$

Buna ek olarak $T \rightarrow \infty$ durum için ise, alternatif olarak aşağıda verilen Z sınavasını formüle etmiştir. Z istatistiği asimptotik olarak hem $N \rightarrow \infty$ hem de $T \rightarrow \infty$ iken standart normal dağılım göstermektedir.

$$P_m = -N^{-1/2} \sum_{i=1}^N \ln(p_i + 1) \sim N(0,1) \quad (11)$$

$H_0 : \rho_i = \rho = 0, \quad (i = 1, 2, \dots, N) : \text{Bütün seriler birim kök içermektedir.}$

$H_A : \rho < 0 \quad : \text{Serilerden en az bir tanesi durağandır.}$

Test yukarıda verildiği üzere IPS ile Maddala ve Wu'da belirtildiği gibi boş hipotezin yatay kesitlerin tümünün birim kök içerdiği varsayımı üzerine kurulmuştur (Baltagi, 2013: 283-285).

3.2.2. Panel Eşbütünleşme Testleri

Çalışmada birim kök sınamaları yapıldıktan sonra modelimizi oluşturan değişkenler arasındaki uzun dönemli ilişkinin (eşbütünleşme) saptanması için panel veri analizi eş-bütünleşme testleri olarak, Pedroni (2001) ve Kao (1999) eş-bütünleşme testleri uygulanmaktadır. Eş-bütünleşme testleri ile ilgili teorik bilgilere aşağıda yer verilmektedir.

3.2.2.1. Pedroni Panel Eş-bütünleşme Testi

Pedroni (1999) değişkenler arası uzun dönem ilişkilerin analiz edilmesi için yatay kesitler arası heterojenliğe izin veren panel eş-bütünleşme testi geliştirmiştir. Testin ilk aşaması, her yatay kesit için denklemin, normal EKK yöntemi ile tahmin edilmesi ile başlamaktadır. Hata terimlerinin yardımcı regresyon ile tahmin edilmesinde kullanılan denklem ise aşağıda verilmiştir.

$$\varepsilon_{it} = \delta_i \varepsilon_{it-1} + v_{it} \quad (12)$$

Pedroni, değişkenler arasında eş-bütünleşmenin olmadığı boş hipotezi test edebilmek için yedi farklı eş-bütünleşme istatistiği geliştirmiştir. Dört istatistik “grup içi” (within dimension) panel eş-bütünleşme testleri, farklı üyeleri arasında artıklar üzerine yapılan birim kök testleri için otoregresif katsayıları ϕ havuzlamaktadır. Diğer üç istatistik – “gruplar arası” (between dimension) – panel eş-bütünleşme testleri ise, her yatay kesit için teker teker tahmin edilmiş katsayıların ortalamasını almaktadır.

Grup-içi test hipotezleri aşağıdaki gibidir

$$H_0 : \delta_i = 1 \quad (i = 1, 2, \dots, N) : \quad : \text{Eşbütünleşme yoktur.}$$

$$H_A : \delta_i = \phi < 1 \quad : \text{Eşbütünleşme vardır.}$$

Gruplar-arası test hipotezleri ise, aşağıdaki gibidir:

$$H_0 : \delta_i = 1 \quad (i = 1, 2, \dots, N) : \quad : \text{Eşbütünleşme yoktur.}$$

$$H_A : \delta_i < 1 \quad : \text{Eşbütünleşme vardır.}$$

Yukarıdaki hipotezlerde görüldüğü üzere “between dimension” testleri, “within dimension” testlere göre yatay kesitler arasında potansiyel heterojenlik konusunda daha fazla olanak tanımaktadır (Nazlioglu, 2013:1097-1099). Asimptotik standart normal dağılım gösteren eş-bütünleşme testlerinin hesaplanması için aşağıdaki denklemler kullanılmaktadır.

Birinci grup eş-bütünleşme istatistikleri;

$$\text{Panel V – stat: } Z_v = T^2 N^{3/2} \left(\sum_{i=1}^N \sum_{t=1}^T \hat{L}_{11i}^{-2} \hat{\varepsilon}_{i,t-1}^2 \right)^{-1} \quad (13.1)$$

$$\text{Panel Rho-stat: } Z_v = T \sqrt{N} \left(\sum_{i=1}^N \sum_{t=1}^T \hat{L}_{11i}^{-2} \hat{\varepsilon}_{i,t-1}^2 \right) \sum_{i=1}^N \sum_{t=1}^T \hat{L}_{11i}^{-2} (\hat{\varepsilon}_{i,t-1} \Delta \hat{\varepsilon}_{i,t} - \hat{\lambda}_i) \quad (13.2)$$

$$\text{Panel PP-stat: } Z_t = \left(\hat{\sigma}_{N,T}^2 \sum_{i=1}^N \sum_{t=1}^T \hat{L}_{11i}^{-2} \hat{\varepsilon}_{i,t-1}^2 \right)^{\frac{1}{2}} \sum_{i=1}^N \sum_{t=1}^T \hat{L}_{11i}^{-2} (\hat{\varepsilon}_{i,t-1} \Delta \hat{\varepsilon}_{i,t} - \hat{\lambda}_i) \quad (13.3)$$

$$\text{Panel Adf-stat: } Z_t^* = \left(\bar{S}_{N,T}^{*2} \sum_{i=1}^N \sum_{t=1}^T \hat{L}_{11i}^{-2} \hat{e}_{i,t-1}^{*2} \right)^{\frac{1}{2}} \sum_{i=1}^N \sum_{t=1}^T \hat{L}_{11i}^{-2} \hat{e}_{i,t-1}^* \Delta \hat{e}_{i,t}^* \quad (13.4)$$

İkinci Grup, test istatistiklerinin hesaplanması için ise aşağıdaki denklemler formüle edilmiştir.

$$\text{Grup Rho-stat: } \tilde{Z}_\rho = TN^{-1/2} \sum_{i=1}^N \left(\sum_{t=1}^T \hat{e}_{i,t-1}^2 \right)^{-1} \sum_{t=1}^T (\hat{e}_{i,t-1} \Delta \hat{e}_{i,t} - \hat{\lambda}_i) \quad (13.5)$$

$$\text{Grup PP-stat: } \tilde{Z}_t = N^{-1/2} \sum_{i=1}^N \left(\sigma_i^2 \sum_{t=1}^T \hat{e}_{i,t-1}^2 \right)^{\frac{1}{2}} \sum_{t=1}^T (\hat{e}_{i,t-1} \Delta \hat{e}_{i,t} - \hat{\lambda}_i) \quad (13.6)$$

$$\text{Grup Adf-stat: } \tilde{Z}_t^* = N^{-1/2} \sum_{i=1}^N \left(\sum_{t=1}^T \hat{S}_i^{*2} \hat{e}_{i,t-1}^{*2} \right)^{\frac{1}{2}} \sum_{t=1}^T (\hat{e}_{i,t-1}^* \Delta \hat{e}_{i,t}^*) \quad (13.7)$$

3.2.2.2. Kao Panel Eş-bütünleşme Testi

Kao (1999) zaman serilerinde birim kök ve eş-bütünleşmeye ilişkin yoğun çalışmalar yapılmasına rağmen hem ampirik hem teorik olarak panel verilerde birim kök ve eş-bütünleşme çalışmalarına çok ilgi gösterilmediğini iddia etmiştir. Bu konu ile ilgili olarak paneli oluşturan serilerin hata terimleri üzerine kurulu eş-bütünleşme testini oluşturmuştur.

$$y_{it} = x'_{it} \beta + z'_{it} \gamma + e_{it} \quad (14)$$

Kao, y_{it} bağımlı değişken ve x_{it} bağımsız değişkenin I(1) iken durağan hale geldiği ama eşbütünleşmiş olmadığı 14 numaralı panel regresyon denklemini göz önüne alarak, eş-bütünleşmenin olmadığı boş hipotezi test etmek amacıyla kullanılacak olan e_{it} hata terimi için DF ve ADF tipi birim kök testleri oluşturmuştur. DF tipi testler sabit etkiler modeli artıkları yardımı ile hesaplanmaktadır. Panelin yokluk hipotezi ve alternatif hipotezi aşağıdaki gibidir:

$H_0 : \rho = 1$, : Panelde eşbütünleşme yoktur.

$H_A : \rho < 1$: Panelde eşbütünleşme vardır.

Kao boş hipotez için dört adet DF tipi test istatistiği oluşturmuştur. Eş-bütünleşmenin olmadığı boş hipotez DF testleri ile sınırlanırken, boş hipoteze karşı oluşturulan alternatif hipotez ise ADF test istatistiği ile sınırlanmaktadır (Baltagi, 2013:293-294; Alp, 2011:27-28).

3.2.3. Panel Eş-bütünleşme Katsayı Tahmincileri

Birim kök testleri ve sonrasında yapılan eş-bütünleşme testleri sonucunda, modeli oluşturan değişkenler arasında eş-bütünleşme ilişkisinin varlığı durumunda, eş-bütünleşme vektörünün tahmin edilmesi gerekmektedir. Pedroni (2000) eş-bütünleşme ilişkisinin varlığı durumunda eş-bütünleşme vektörünün tahmin edilmesi için “tam modifiye edilmiş EKK” (FMOLS), Kao ve Chiang (2001) ise panel dinamik EKK’ya dayalı olarak (PDOLS) vektör tahmincilerini geliştirmiştir.

3.2.3.1. Panel FMOLS Katsayı Tahmincisi

Pedroni (2000) dinamik panel veri analizlerinde, eş-bütünleşme ilişkisi tespit edildikten sonra katsayıların tahmin edilmesi için FM-OLS vektör tahmincisini geliştirmiştir. Test, yatay kesitler arasında heterojenliğe izin vermektedir. Pedroni’nin iddiasına göre yatay kesitler arası heterojenliğe sebep olan, iki neden bulunmaktadır. Birinci nedene göre, yatay kesitlerin farklı ortalama düzeylerine sahip olması heterojenliğe sebep olmaktadır. Heterojenliğin bu şekli, bireysel spesifik sabit eklenerek modellenmektedir. Diğeri ise, stokastik dağılıma tepki olarak, paneldeki yatay kesitlerin eş-bütünleşme dengesinden kısa dönemli sapmalara farklı cevap vermesinden kaynaklanmaktadır. Bu heterojenlik türü ise ilişkili hata süreçlerinin oto korelasyon özelliklerinin, paneli oluşturan seriler boyunca farklılaşmasına izin vererek modellenmiştir (Celik vd., 2010:12). Panel FMOLS tahmincisi 15 numaralı denklemden yola çıkılarak aşağıdaki gibi oluşturulmuştur:

$$y_{it} = \alpha_i + \beta x_{it} \gamma + \mu_{it} \quad (15)$$

Bu denklemde y_{it} bağımlı değişken ve x_{it} ($x_{it} = x_{it-1} + u_{it}$) ise eş-bütünleşmelerin vektörüdür. Panel FMOLS tahmincisi ise şöyledir:

$$\hat{\beta}_{GFM}^* = N^{-1} \sum_{i=1}^N \left(\sum_{t=1}^T (X_{it} - \bar{X}_i)^2 \right)^{-1} \left(\sum_{t=1}^T (X_{it} - \bar{X}_i) y_{it}^* - T \bar{y}_i \right) \quad (16)$$

Modelde $y_{it}^* = (y_{it} - \bar{y}_i) - \frac{\hat{\Omega}_{21,i}}{\hat{\Omega}_{22,i}} \Delta X_{it}$, $\hat{\Omega}_i$ Newey-West değişen varyans uyumlu tahminci tarafından tahmin edilen uzun dönem kovaryans matrisidir. Eşbütünleşme parametreleri ile ilişkili t-istatistik değerleri ise, $t_{\hat{\beta}_{GFM}^*} = N^{-\frac{1}{2}} \sum_{i=1}^N t_{\hat{\beta}_{FM,i}^*}$ ve $t_{\hat{\beta}_{FM,i}^*} = (\hat{\beta}_{FM,i} - \beta_0) / ((\hat{\Omega}_{11i}^{-1} \sum_{i=1}^T (X_{it} - \bar{X}_i)^2)^{\frac{1}{2}})$ denklemi sayesinde elde edilmektedir (Nazlioglu, 2013:1099).

3.2.3.2. Panel DOLS Katsayı Tahmincisi

Kao ve Chiang (2001) panel eş-bütünleşme tahmincisi PDOLS ile ilgili ilk çalışmalarını 1995 yılında yayınlamışlar ve o tarihten itibaren yıllar içerisinde modeli yeniden gözden geçirip geliştirmiştir. Yatay kesit bağımsızlığı varsayımı altında göz önünde bulundurulmuş panel regresyon denklemi aşağıdaki gibidir:

$$y_{it} = \beta x'_{it} + \gamma z'_{it} + u_{it} \quad (17)$$

Bağımlı değişken y_{it} 1 x 1 ve β ise eğim katsayısının k x 1 vektörüdür. Denklemde z_{it} deterministik bileşenleri ve u_{it} ise durağan hata terimlerini temsil etmektedir.

$$x_{it} = x_{it-1} + \varepsilon_{it} \quad (18)$$

Yukarıdaki denklemde, x_{it} ise, k x 1 birinci dereceden bütünleşmiş i'lerin hepsini için denklemde yer almaktadır. Bu belirli koşullar altında, eş-bütünleşik regresyonlar sistemi tahmin edilebilmektedir.

$$\hat{\beta}_{ols} = \left[\sum_{i=1}^N \sum_{t=1}^T \tilde{x}_{it} \tilde{x}'_{it} \right]^{-1} \left[\sum_{i=1}^N \sum_{t=1}^T \tilde{x}_{it} \tilde{y}_{it} \right] \quad (19)$$

Modelde y_{it} ve x_{it} değişkenlerinin eşbütünleşmiş olduğu durumda β eğim katsayısının EKK ile tahmini ise, 19 numaralı denklemde verilmektedir.

3.2.4. Panel VECM Nedensellik Testi

Eş-bütünleşme testleri ve sonrasında katsayıların tahmin edilmesi sonucu elde edilen bulgular ilişkinin yönü konusunda bilgi vermemektedir. Bu nedenle birçok çalışmada eş-bütünleşik değişkenler arasındaki nedensellik ilişkisi araştırılarak, etkinin yönü tahmin edilmektedir.

Engle ve Granger (1987) çalışmalarında nedensellik testlerinde durağan olmayan iki değişken arasında eş-bütünleşme mevcut iken, ilk farklarının alındığı bir VAR sürecinin yanlış çıkarımlara yönlendirebileceğini iddia etmiştir. Bu problemin üstesinden gelebilmek için ise, eş-bütünleşme modelinden elde edilen bir gecikmeli hata düzeltme terimi eklenip dinamik hale getirilen, uyarlanmış VAR modeli ile tahmin edilen vektör hata düzeltme modelinin (VECM) kullanılması önerilmektedir (Narayan ve Smyth, 2009:233; Aytun ve Akin, 2014:94). Bir bağımlı ve bir bağımsız değişken ile oluşturulan örnek modelde kısa ve uzun dönem nedensellik analizi için oluşturulan denklemler aşağıda verilmiştir

$$\Delta Y_{it} = \alpha_{it} + \sum_{l=1}^m \beta_{it} \Delta Y_{it-1} + \sum_{l=1}^n \gamma_{it} \Delta X_{it-1} + \delta_{1i} ECM_{it-1} + u_{it} \quad (20)$$

$$\Delta X_{it} = \alpha_{it} + \sum_{l=1}^q \gamma_{it} \Delta X_{it-1} + \sum_{l=1}^p \beta_{it} \Delta Y_{it-1} + \delta_{2i} ECM_{it-1} + u_{it} \quad (21)$$

Δ İşareti fark operatörünü β ve γ işaretleri kısa dönem nedensellik ilişkilerini, δ ; uzun dönemli ilişkiyi gösteren hata teriminin gecikmeli teriminin katsayısını, u_{it} ; otokorelasyon sorunu olmayan hata terimlerini ve t: zamanı göstermektedir. Uzun dönemli nedensellik ilişkisini gösteren katsayı işaretinin negatif ve (0 ile -1) arasında değer alması değişkenlerde meydana gelen bir şokun yaratacağı dengeden sapmanın uzun dönemde düzelme ve değişkenlerin beraber eski dengelerine gelip gelmeyeceği ile ilgili ipucu vermektedir

3.3. Ampirik Çalışmada Elde Edilen Bulgular ve Bulguların Değerlendirilmesi

Panel veri analizinde uzun dönemli ilişkinin aranabilmesi için öncelikle modelde kullanılan değişkenlerin durağanlık sınaması yapılmalıdır. Düzeyde birim kök içeren değişkenler, farkları alındığında durağan hale geliyorsa ve bütün seriler I(1) eş-bütünleşik ise, eş-bütünleşme analizi uygulanabilmektedir.

Levin, Lin ve Chu testinde panel zaman boyutu 25 gözlemin altında ($T < 25$) iken tutarlı sonuçlar vermediği iddia edildiğinden durağanlık sınamalarında LLC testi, kullanılmamıştır (Baltagi, 2013:276-281). Durağanlık sınaması için değişkenler, Choi, Maddala Wu ve IPS testleri altında önce sabit eklenerek sonra sabit ve trend eklenerek test edilmiştir. Ek 1’de sabit ekli ve Ek 2’de sabit ve trend eklenmiş değişkenlerin durağanlık sınamalarına yer verilmiştir. Sadece sabit ekli değişkenlerin birim kök testlerinin sonuçlarına göre bütün değişkenler yüzde 5 istatistiki anlamlılık seviyesinde düzeyde birim kök içermekte ve birinci farkları alındığında ise, durağan hale gelmektedir.

Sabit ve trend eklendikten sonra yapılan birim kök testlerinin sonuçlarına göre, (LGFCF) ve (LOPEN) haricinde bütün değişkenler yüzde 1, yüzde 5 ve yüzde 10 istatistiki anlamlılık seviyesinde düzeyde birim kök içermekte ve birinci farkları alındığında durağan hale gelmektedir. (LGFCF) değişkeni 3 farklı test sonucuna göre yüzde 5 istatistiki anlamlılık seviyesinde düzeyde durağan ve (LOPEN) değişkeni bir test sonucuna göre yüzde 5 istatistiki anlamlılık seviyesinde düzeyde birim kök içermekte ve birinci farkı alındığında durağan hale gelmektedir. Serilerde genel olarak

düzye birim kök tespit edildiğinden kullanılmalarna karar verilmiştir.

Çalışmada kullanılan bütün değişkenlerin $I(1)$ eş-bütünleşik oldukları belirlendikten sonra kurulan yedi model için uzun dönemli ilişkiler eş-bütünleşme testleri ile incelenmiştir. Pedroni eş-bütünleşme testinin tahmin sonuçları Ek 3'te verilmiştir. Pedroni sınamasında panel ve grup istatistiklerinden 7 tanesinden 4 tanesinde boş hipotezin ret edilmesi durumunda eş-bütünleşme ilişkisinden söz konusu olabilmektedir. Sabit eklenip tahmin edilen modeller içerisinde sadece model 5'te eş-bütünleşme ilişkisine rastlanmıştır. Sonraki aşamada modellere sabit ve trend eklenip yeniden tahmin edilmiştir. Kurulan yedi modelin test sonuçlarına göre eş-bütünleşme istatistiklerinden en az dördünde yüzde 1 ile yüzde 10 arasında değişen anlamlılık seviyesinde eş-bütünleşme ilişkisinin olmadığı boş hipotez ret edilmiş ve eş-bütünleşme ilişkisinin var olduğunu öne süren alternatif hipotez kabul edilmiştir. Sonuç olarak sabit ekli sonuçlara göre sadece model 5'te en az bir eş-bütünleşme vektörü olduğu sonucuna ulaşılrken sabit ve trend ekli test sonuçlarına göre kurulan 7 model de uzun dönemli ilişkiyi işaret eden, en az bir eş-bütünleşme vektörü olduğu tespit edilmiştir.

Eşbütünleşme ilişkisinin sınaması için Kao eşbütünleşme testi de uygulanmıştır. Boş hipotez sınaması için Dickey Fuller test istatistiği kullanan Kao eş-bütünleşme analizi sonuçları Ek 4'te verilmiştir. Sınama sonuçlarına göre kurulan yedi model için eş-bütünleşme yoktur boş hipotezi yüzde 1 istatistiki anlamlılık düzeyinde ret edilmiş yani tahmin sonuçları bütün olarak değerlendirildiğinde kurulan yedi model için uzun dönemli ilişki söz konusudur.

Eş-bütünleşme ilişkilerinin varlığı tespit edildikten sonra kurulan modellerin eş-bütünleşme vektörleri, ilk önce sabitli ve sonrada doğrusal trend eklenerek FMOLS ve PDOLS katsayı tahmincileri ile tahmin edilmiştir. Homojenlik varsayımı altında Phillips ve Moon (1999) tarafından geliştirilen Havuzlanmış FMOLS test sonuçları Ek 5'te verilmiştir.

Sabit eklenmiş FMOLS katsayı tahmin sonuçlarına göre yedi model için kontrol değişkenleri (LGFCF) ve (LHC) ile gelir arasında (LGDPC) arasında istatistiki olarak anlamlı ve pozitif bir ilişki söz konusudur. Kişi başı sermaye oluşumunda yüzde 1 artış, kişi başı gelir üzerinde yüzde 0,27 ile yüzde 0,31 arasında pozitif etkiye sahiptir. Beşeri sermaye vekil değişkeni katsayı sonuçlarına göre beşeri sermayede yüzde 1'lik iyileşme kişi başı gelir üzerinde yüzde 0,35 ile yüzde 0,43 arasında pozitif etki yaratmaktadır. 6 farklı modelde kullanılan demokrasi ve ekonomik kurumsal

göstergelerin katsayıları, (LOPEN) hariç istatistiki olarak anlamlı bulunmamıştır. Model 7’de ülkelerin dışa açıklık düzeyini gösteren (LOPEN) değişkeninin katsayısı yüzde 1 düzeyinde istatistiki olarak anlamlı ve pozitif işaretli olarak tahmin edilmiştir. Ülkelerin dışa açıklık oranında artış, kişi başı geliri arttırmaktadır.

Sabit ve trend eklenmiş modellerin FMOLS katsayı tahmin sonuçlarına göre yedi modelde kullanılan (LOPEN) hariç bütün değişkenlerin vektörleri yüzde 1 ile yüzde 10 arasında istatistiki olarak anlamlı sonuçlara sahiptir. Kontrol değişkenleri (LGFCF) ve (LHCPC) oluşturulan tüm modellerde yüzde 1 istatistiki anlamlılık düzeyinde bağımlı değişken ile pozitif ilişki içerisindedir. Yedi modeldeki kontrol değişkenlerinin katsayıları bütün olarak değerlendirildiğinde kişi başı sermaye oluşumunda yüzde 1’lik artış gelir üzerinde yüzde 0,16 – 0,18 civarında ve beşeri sermaye harcamalarında yüzde 1’lik artış kişi başı gelir üzerinde yüzde 0,11 civarında pozitif etki yaratmaktadır. Politik ve kurumsal göstergelerin bulunduğu modellerin sonuçları incelendiğinde ise, ekonomik özgürlüğü temsil eden (LEFI) değişkeninin dört modelde yüzde 5 ile yüzde 10 arasında istatistiki olarak anlamlı ve pozitif katsayı işaretine sahip olduğu görülmektedir. Bu sonuçlara göre ekonomik özgürlüklerde yüzde 1’lik iyileşme panelde kullanılan üst orta gelirli ülkelerde kişi başı geliri, yüzde 0,09 ile yüzde 0,14 civarında arttırmaktadır. Ekonomik özgürlük göstergelerinden dışa açıklık değişkeni (LOPEN) pozitif katsayı işaretine sahip olmasına rağmen istatistiki olarak anlamlı bulunmamıştır. Model 3, model 4 ve model 7’ye eklenen (LDEM) değişkeni ise, üç modelde de yüzde 1 istatistiki anlamlılık düzeyinde bağımlı değişken üzerinde negatif etkiye sahiptir. Demokrasi düzeyinde yüzde 1’lik ilerleme gelir üzerinde yüzde 0,04 civarında azalışa sebep olmaktadır. Sadece politik özgürlüklerin eklendiği modelde (LPR) değişkeninin yüzde 1 istatistiki anlamlılık seviyesinde (LGDPC) ile negatif ilişkili olduğu görülmektedir. Sivil hürriyetlerde (LCL) ilerleme de yüzde 10 istatistiki anlamlılık seviyesinde gelir üzerinde azaltıcı etki yaratmaktadır.

Homojenlik varsayımı altında Kao ve Chiang (2001) tarafından geliştirilen Havuzlanmış PDOLS test sonuçları Ek 6’da verilmiştir. Sadece sabit ekli sonuçlar incelendiğinde kurulan yedi modelde kontrol değişkenleri (LGFCF) ile (LHC) ile (LGDPC) değişkeni arasında istatistiki olarak anlamlı ve pozitif bir ilişki söz saptanmıştır. Kişi başı sabit sermaye oluşumunda ve beşeri sermaye vekil değişkeninde toplam yüzde 1’lik artış gelir üzerinde yüzde 0,67 ile yüzde 0,79 pozitif etki yaratmaktadır. (LEFI) değişkeninin kullanıldığı model 2, model 4 ve model 6’da katsayı işareti pozitif ve model 5’te negatif olmasına rağmen katsayılar istatistiki

olarak anlamlı bulunmamıştır. Ekonomik özgürlükte gelişmeyi temsil eden diğer bağımsız değişken (LOPEN) ise, pozitif katsayı işaretine sahip ve yüzde 5 düzeyinde istatistiki olarak anlamlı bulunmuştur. Ülke ekonomisinde uluslararası ticaretin payında yükseliş, kişi başı gelirden artışa sebep olmaktadır. Politik kurumları temsilen kullanılan (LDEM) değişkeni model 3 ve model 4'te negatif, model 6'da ise, pozitif katsayı işaretine sahip olmasına rağmen istatistiki olarak anlamlı bulunmamıştır. Alt göstergelerden (LPR) değişkeni de pozitif katsayı işaretine sahip olmasına rağmen yine istatistiki olarak anlamlılık arz etmemektedir. Bir diğer politik kurumsal bağımsız değişken (LCL) ile kişi başı gelir arasında negatif yönlü ve yüzde 10 düzeyinde istatistiki olarak anlamlı ilişki saptanmıştır. Katsayı sonucuna göre ülkede sivil özgürlüklerde yüzde 1'lik iyileşme kişi başı gelir üzerinde yüzde -0,08 negatif etki yaratmaktadır.

Sabit ve trend ekli PDOLS katsayı tahmin sonuçlarına göre model 6 hariç bütün modellerde (LGFCF) ve (LHC) açıklayıcı değişkenlerinin katsayıları yüzde 1 ve yüzde 5 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı ve (LGDPC) değişkeni ile pozitif ilişki içerisindedir. Model 6'da ise, beşeri sermaye vekil değişkeni pozitif katsayı işaretine sahip olmasına rağmen istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır. Kontrol değişkenlerinin yorumuna göre kişi başı sabit sermaye oluşumunda yüzde 1'lik artış gelir üzerinde yüzde 0,18 – 0,20 ve beşeri sermaye harcamalarında yüzde 1'lik artış gelir üzerinde yüzde 0,05 – 0,12'lik artışa sebep olmaktadır. Kurumsal değişkenlerin eklendiği modeller incelendiğinde ise, ekonomik özgürlük göstergesi (LEFI) ve diğer ekonomik kurumsal ilerleme göstergesi (LOPEN) değişkeni istatistiki olarak geçerli sonuç üretmemektedir. Politik kurumlar ile ilgili değişkenler incelendiğinde demokrasi düzeyinde ilerlemenin, gelir üzerindeki etkisini ölçmek için modele eklediğimiz (LDEM) değişkeni ile gelir arasında model 3 ve model 7'de yüzde 5, model 4'te ise, yüzde 10 istatistiki anlamlılık düzeyinde negatif yönlü ilişki saptanmıştır. Demokrasi düzeyinde yüzde 1'lik iyileşme gelir üzerinde yüzde 0,03 civarında azaltıcı etki yaratmaktadır. Demokrasiyi oluşturan politik özgürlükler ve sivil özgürlükler ile ilgili değişkenlerden sadece politik özgürlükler ile bağımlı değişken arasında istatistiki olarak anlamlı ve negatif bir ilişki bulunmuştur. Politik özgürlüklerde yüzde 1'lik gelişme bağımlı değişken olan gelirin yüzde 0,027 civarında azalmasına sebep olmaktadır. Sivil özgürlükler değişkeninin katsayısı ise, yine negatif işarete sahip olmasına rağmen istatistiki olarak anlamlı bulunmamıştır.

Eş-bütünleşme ilişkisi altında yapılan katsayı tahminleri modeller arasındaki

ilişkinin miktarını gösterirken ilişkinin yönü hakkında bilgi vermemektedir. Değişkenler arasındaki nedensellik ilişkilerinin saptanması için Panel VECM nedensellik testi kullanılmıştır. Çalışmanın amacını yansıtan en geniş kapsamlı model olarak dört numaralı model seçilmiştir. Dört numaralı model için kısa ve uzun dönem nedensellik analizi için kullanılan VECM modelleri ise aşağıdaki gibi oluşturulmuştur.

$$\begin{aligned} \Delta LGDPC_{it} = & \beta_{1i} + \sum_{p=1}^k \beta_{11ip} \Delta LGDPC_{it-p} + \sum_{p=1}^k \beta_{12ip} \Delta LGFCF_{it-p} + \sum_{p=1}^k \beta_{13ip} \Delta LHPC_{it-p} \\ & + \sum_{p=1}^k \beta_{14ip} \Delta LEFI_{it-p} + \sum_{p=1}^k \beta_{15ip} \Delta LDEM_{it-p} + \varphi_{1i} ECM_{it-1} + u_{1it} \end{aligned} \quad (22)$$

$$\begin{aligned} \Delta LGFCF_{it} = & \beta_{2i} + \sum_{p=1}^k \beta_{21ip} \Delta LGDPC_{it-p} + \sum_{p=1}^k \beta_{22ip} \Delta LGFCF_{it-p} + \sum_{p=1}^k \beta_{23ip} \Delta LHPC_{it-p} \\ & + \sum_{p=1}^k \beta_{24ip} \Delta LEFI_{it-p} + \sum_{p=1}^k \beta_{25ip} \Delta LDEM_{it-p} + \varphi_{2i} ECM_{it-1} + u_{2it} \end{aligned} \quad (23)$$

$$\begin{aligned} \Delta LHPC_{it} = & \beta_{3i} + \sum_{p=1}^k \beta_{31ip} \Delta LGDPC_{it-p} + \sum_{p=1}^k \beta_{32ip} \Delta LGFCF_{it-p} + \sum_{p=1}^k \beta_{33ip} \Delta LHPC_{it-p} \\ & + \sum_{p=1}^k \beta_{34ip} \Delta LEFI_{it-p} + \sum_{p=1}^k \beta_{35ip} \Delta LDEM_{it-p} + \varphi_{3i} ECM_{it-1} + u_{3it} \end{aligned} \quad (24)$$

$$\begin{aligned} \Delta LEFI_{it} = & \beta_{4i} + \sum_{p=1}^k \beta_{41ip} \Delta LGDPC_{it-p} + \sum_{p=1}^k \beta_{42ip} \Delta LGFCF_{it-p} + \sum_{p=1}^k \beta_{43ip} \Delta LHPC_{it-p} \\ & + \sum_{p=1}^k \beta_{44ip} \Delta LEFI_{it-p} + \sum_{p=1}^k \beta_{45ip} \Delta LDEM_{it-p} + \varphi_{4i} ECM_{it-1} + u_{4it} \end{aligned} \quad (25)$$

$$\begin{aligned} \Delta LDEM_{it} = & \beta_{5i} + \sum_{p=1}^k \beta_{51ip} \Delta LGDPC_{it-p} + \sum_{p=1}^k \beta_{52ip} \Delta LGFCF_{it-p} + \sum_{p=1}^k \beta_{53ip} \Delta LHPC_{it-p} \\ & + \sum_{p=1}^k \beta_{54ip} \Delta LEFI_{it-p} + \sum_{p=1}^k \beta_{55ip} \Delta LDEM_{it-p} + \varphi_{5i} ECM_{it-1} + u_{5it} \end{aligned} \quad (26)$$

Modellerde yer alan β katsayıları kısa dönemli ilişkileri ve hata düzeltme terimlerinin önündeki φ işareti uzun dönemli ilişkiyi göstermektedir. Panel VECM nedensellik test sonuçları Ek 7’de verilmiştir. Uzun dönem nedensellik ilişkilerinin analizi için hata düzeltme teriminin bir gecikmeli değerinin katsayısı ile ilgili “uzun dönemli nedensellik ilişkisi yoktur” boş hipotezi sınanmıştır. Boş hipotezin ret edilmesi ve alternatif hipotezin kabul edilmesi uzun dönemli nedensellik ilişkisini gösterirken katsayı işaretinin negatif ve (0 ile -1) arasında değer alması değişkenlerde meydana gelen bir şokun yaratacağı dengeden sapmanın uzun dönemde düzelmesi ile

ilgili ipucu vermektedir. Kişi başı gelir değişkeninin bağımlı değişken olduğu modelde ECT (-1) terimi negatif katsayı işareti almasına rağmen istatistiki olarak anlamlı bulunmamış yani açıklayıcı değişkenlerden, (LGDPC) değişkenine doğru uzun dönemli nedensellik ilişkisi saptanmamıştır. (LGCF) ve (LHC) değişkenlerinin bağımlı değişken olduğu modellerde ise, bağımsız değişkenlerden bağımlı değişkene doğru uzun dönemli nedensellik ilişkileri saptanmıştır. Hata düzeltme mekanizması ile ilgili olarak katsayılar incelendiğinde ise, katsayı işaretlerinin pozitif işaret aldığı görülmektedir. Pozitif ve istatistiki olarak anlamlı parametreler, bağımsız değişkenlerde meydana gelen şok sonrasında değişkenlerin uzun dönemde dengeye gelmeyeceğini yani hata düzeltme mekanizmasının çalışmayacağını göstermektedir. (LDEM) ve (LEFI) değişkenlerinin bağımlı değişken olduğu modellerde ECT(-1) değişkeninin katsayısı istatistiki olarak anlamlı bulunmadığından uzun dönemli nedensellik ilişkisinden bahsedilememektedir

Kısa dönem nedensellik ilişkisinin analiz sonuçlarına göre (LGDPC) bağımlı değişken iken bağımsız değişkenlerden bağımlı değişkene doğru istatistiki olarak anlamlı kısa dönemli nedensellik ilişkisi bulunmamaktadır. Kişi başı sabit sermaye oluşumunun bağımlı değişken olduğu modelde kişi başı (LGDPC) ve (LEFI) değişkeninden, (LGFCF) değişkenine doğru kısa dönemli nedensellik ilişkisi bulunmaktadır. Beşeri sermaye değişkeninin, bağımlı değişken olduğu modelde ise, sadece (LGFCF) değişkeninden, (LHC) değişkenine doğru kısa dönemli nedensellik ilişkisi saptanmıştır. Ekonomik özgürlük ve demokrasi ile ilgili değişkenlerin bağımlı değişken olduğu modellerde ise, modelde yer alan bağımsız değişkenlerden bağımlı değişkene doğru istatistiki olarak anlamlı kısa dönem nedensellik ilişkilerine rastlanmamaktadır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmada ekonomik ve politik kurumların, ülkelerin ekonomik performansları üzerindeki etkileri araştırılmaktadır. Bu doğrultuda demokrasi ve ekonomik özgürlük kavramları teorik ve ampirik çalışmalar incelenerek detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Demokrasi kavramı incelendiğinde kavramın farklı uygulama şekilleri ve değer yargısı içerdiği görülmektedir. Ekonomik özgürlükler ise, işlem maliyetlerini azaltan unsurlar olarak belirli bir uygulama alanı bulmaktadır. Bu bağlamda ekonomik kurumlarda gelişmenin ülkelerin ekonomik performansını ve geliri olumlu etkileyen faktör olduğuna yönelik genel bir yargı olmasına rağmen demokrasi düzeyindeki gelişmenin etkilerinin halen tartışmalı olduğu görülmektedir.

Bu tartışmalara katkıda bulunmak amacıyla ekonomik özgürlük, demokrasi ve ekonomik büyüme arasındaki uzun dönemli ilişki ve nedensellik ilişkisi ampirik olarak ele alınmıştır. Çalışma için 1996-2011 yılları arasında verilerine tam olarak ulaşılabilen 24 ülkenin makroekonomik verileri ile ekonomik özgürlük ve demokrasi ile ilgili endeksler kullanılarak oluşturulan yedi model, panel veri yöntemi ile analiz edilmektedir. Uzun dönemli ilişkilerin tespit edilmesi için değişkenlere 3 farklı birim kök testi uygulanmıştır. Değişkenlerin kullanılmasının uygun bulunmasından sonra yedi model, iki farklı eşbütünleşme analizi ile incelenmiştir. Kurulan yedi modelin tamamında uzun dönemli ilişki olduğu görülmüştür. Son aşamada ise, değişkenler arası nedensellik ilişkileri analiz edilmektedir.

Ampirik çalışma için kurulan modellerin PDOLS ve FMOLS katsayı tahmin sonuçları beraber değerlendirildiğinde kurumların, ekonomik performans üzerinde etkili olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Ekonomik özgürlükler endeksinin ve dışa açıklık oranının yer aldığı modellerin analiz sonuçlarına göre ekonomik özgürlüklerde ilerleme ile gelir arasında literatüre (Scully, 1988; Goldsmith, 1995; Barro, 1995; Mauro, 1995; Easton ve Walker, 1997; Ayal ve Karras, 1998; Weede, 2006; Williamson ve Mathers, 2011; Artan ve Hayaloğlu, 2014) uyumlu olarak pozitif ilişki bulunmuştur. Veri setinde kullanılan ülkelerin havuzlanmış sonuçları değerlendirildiğinde ekonomik özgürlüklerde ilerleme ve dışa açıklık oranlarında yüzde 1 iyileşmenin kişi başı geliri yüzde 0,09 ile yüzde 0,14 oranında arttırdığı görülmektedir. Ülkedeki demokrasi düzeyi, politik ve sivil özgürlükler ile gelir arasındaki ilişki arasında ise, çatışma yaklaşımı ile uyumlu olarak negatif yönlü ilişki

tespit edilmektedir. Yaklaşımına göre demokrasi ve ekonomik performans arasında çatışma mevcuttur. Demokrasi özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde gelirin yeniden bölüşümü, kamu harcamalarında artış ve diğer etkileme kanalları aracılığı ile ekonomik performansa zarar vermektedir. Çalışmada kullanılan ülkeler için yapılan ortak çıkarıma göre demokrasi düzeyi, politik özgürlük veya sivil özgürlüklerde yüzde 1'lik iyileşmenin kişi gelir üzerinde yüzde 0,028 ile yüzde 0,081 arasında negatif etki yaratmaktadır. Literatürde demokrasi ile ekonomik büyümenin çatışma içerisinde olduğunu iddia eden (Alesina ve Perotti, 1994; Barro, 1994; Persson ve Tabellini, 2006; Acaravci vd., 2015) çalışmalar ile uyumlu sonuçlar elde edilmiştir.

Çalışmada ayrıca kurumların mı geliri arttırdığı veya gelirin mi kurumların gelişimine yol açtığına yönelik iddialar sorgulanmıştır. Panel VECM testi sonucuna göre kısa dönemde ekonomik ve politik kurumlardan, gelire doğru istatistiki olarak anlamlı nedensellik ilişkisine rastlanmaz iken ekonomik özgürlüklerden sermaye oluşumuna doğru nedensellik ilişkisi saptanmıştır. Ayrıca sabit sermaye oluşumundan, beşeri sermayeye doğru da kısa dönemli nedensellik ilişkisi belirlenmiştir. Uzun dönemli nedensellik ilişkisi için ise, hata düzeltme mekanizması işletilmiş olup kurumsal göstergelerden gelire doğru istatistiki olarak anlamlı nedensellik ilişkisine rastlanmamaktadır.

Ekonomik özgürlükler, demokrasi ve ekonomik büyüme arasında ilişki olduğunda dair daha önce yapılmış bazı çalışmalarla uyumlu sonuçlar elde edilmiştir. Söz konusu ülke grubu için genel anlamda ekonomik özgürlüklerin geliştirilmesi, kapsayıcı ekonomik kurumların tesis edilmesi yani hukukun üstünlüğünün sağlanması, devletin piyasaya müdahalesinin azaltılması, piyasa dostu kuralların düzenlenmesi ve ticaret serbestisi gibi işlem maliyetlerini azaltan reformlar sayesinde gelir düzeyinde artış ve uzun dönemli ekonomik büyümenin sağlanması mümkün görünmektedir.

Demokrasi, politik ve sivil özgürlüklerde ilerleme ise, söz konusu ülke grubunun gelir düzeyi üzerinde negatif etki yaratmaktadır. Literatüre göre demokrasi seviyesinde ilerleme kamu harcamalarının artmasına yol açarak ve/veya baskı gruplarının gelirin yeniden bölüşümüne yönelik girişimleri ile gelir düzeyini azaltmaktadır.

Sivil ve politik özgürlüklerin etkileri söz konusu olduğunda sadece doğrudan etkilerin göz önünde bulundurulması demokrasinin gereksiz olduğuna yönelik eksik politika önerileri sunulmasına sebep olabilir. Demokrasinin, bireyi ve toplumu doğrudan ve dolaylı olarak ilgilendiren konularda toplumun farklı kesimlerinin alınan

kararlar üzerinde uzlaşabilmelerini ve sosyal huzuru sağladığı ve politik istikrara katkı yaptığı göz önünde bulundurulmalıdır. Politik ve sivil özgürlüklerin olmadığı bir ortamda ekonomik özgürlüğün temelindeki mülkiyet haklarının korunması, kişisel tercihlere saygı gösterilmesi ve gönüllü mübadelenin geçerli olması gibi ekonomik özgürlüğün temel ilkelerinin uygulamasında da sıkıntılar olabilmektedir.

Ekonomik özgürlüklerin pozitif etkisi göz önünde bulundurulduğunda, özgürlüklerin bir bütün olarak korunmasının ve geliştirilmesinin otokrat yönetimlere veya diktatörlerin insafına bırakılmasının riskleri bulunmaktadır. Rousseau'da 1762 yılında yazdığı "Toplum Sözleşmesi" eserinde şöyle demektedir:

"...Monarşi ile yönetilen devletlerdeyse, kamu gücü ile kişilerin gücü birbirini karşılıklı olarak etkiler; birinin güçsüzlüğü, öbürünün gücünü artırır. Zorbalık yönetimi ise, uyrukları mutlu etmek amacıyla yönetecek yerde, yönetmek amacıyla yoksul duruma sokar onları.(Rousseau, 2012:75)"

Demokrasi gibi kuvvetler ayrılığının, kontrol ve denge mekanizmasının bulunmadığı bir sistemde yöneticilerin, ülke kaynaklarını uzun vadede kendi çıkarlarına hizmet edecek ve kaynakların etkin tahsisi olmayacak şekilde kullanma ihtimali bulunmaktadır. Demokrasinin gelişiminin, gelir üzerinde ortalama doğrudan on binde 5 gibi zayıf düzeyli negatif etkisi, özgürlüğün ufak bir bedeli olarak görülmelidir.

Ülkelerarası gelişme farklılıklarında gelirin yanı sıra eğitim, sağlık, özgürlükler ve gelirin nasıl dağıldığı da göz önünde bulundurulması önerilmektedir. Amartya Sen'in gelirin kalkınma göstergesi olarak kullanılmasına yaptığı eleştirilerde de insan özgürlüğünün, mutluluk olduğunu ve gelirin bu mutluluğun bir aracı olarak görülmesi gerektiği belirtilmekte olup bu doğrultuda araç için amaç yani "insan mutluluğu" feda edilmemelidir.

Bu çalışmada yeni kurumsal iktisat yaklaşımı bağlamında ekonomik özgürlük ve demokrasinin, ekonomik büyüme üzerine olan etkisi incelenmiştir. Gelir farklılıklarının temelinde yatan sebepleri açıklamaya çalışan kültür ve coğrafya yaklaşımları göz önünde bulundurulmamaktadır. Literatürdeki çalışmalar ve bu çalışmada ulaşılan sonuçlar beraber değerlendirildiğinde gelecek çalışmalarda daha nesnel ölçütler ve daha uzun zaman boyutuna sahip veriler ile çalışmanın genişletilmesi tavsiye edilmektedir. Ayrıca demokrasi ve ekonomik özgürlüğün, ekonomik performans üzerindeki doğrudan etkilerinin yanı sıra dolaylı etkilerinin de araştırılması ile beraber daha açıklayıcı ve güvenilir sonuçlara ulaşılabileceği düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Acaravci, A., Bozkurt, C., & Erdoğan, S. (2015). MENA Ülkelerinde Demokrasi-Ekonomik Büyüme İlişkisi. *İşletme ve İktisat Çalışmaları dergisi*, 3(4), 119–129.
- Acemoglu, D., Johnson, S., Robinson, J. A., & Yared, P. (2008). Income and Democracy. *Daron Acemoglu & Simon Johnson & James A. Robinson & Pierre Yared*, 98(3), 808–842. <http://doi.org/10.1257/aer.98.3.808>
- Acemoglu, D., Johnson, S., Robinson, J. A., & Yared, P. (2009). Reevaluating the modernization hypothesis. *Journal of Monetary Economics*, 56(8), 1043–1058. <http://doi.org/10.1016/j.jmoneco.2009.10.002>
- Acemoglu, D., & Robinson, J. A. (2012). *Why nations fail: The origins of power, prosperity, and poverty*. New York: Crown Publishers.
- Acemoglu, D., Robinson, J. A., Naidu, S., & Restrepo, P. (2014). Democracy Does Cause Growth. *National Bureau of Economic Research Working Paper Series, No.20004*. <http://doi.org/10.3386/w20004>
- Aghion, P., Alesina, A., & Trebbi, F. (2007). Democracy, Technology, and Growth. *National Bureau of Economic Research Working Paper Series, No.13180*. <http://doi.org/10.3386/w13180>
- Aghion, P., & Howitt, P. (1992). A Model of Growth through Creative Destruction. *Econometrica*, 60(2), 323–351. <http://doi.org/10.2307/2951599>
- Akçay, S. (2006). Corruption and Human Development. *Cato Journal*, 26(1), 29–48.
- Akerlof, G. A. (1970). The Market for “Lemons”: Quality Uncertainty and the Market Mechanism. *Quarterly Journal of Economics*, 84(3), 488–500. <http://doi.org/10.2307/1879431>
- Akın, C. S., Aytun, C., & Aktakas, B. G. (2014). The Impact of Economic Freedom Upon Economic Growth: An Application on Different Income Groups. *Asian Economic and Financial Review*, 4(8), 1024–1039.
- Aktan, C. C. (1992). *Politik Yozlaşma ve Kleptokrasi: 1980-1990 Türkiye Deneyimi*. İstanbul: Afa Yayıncılık.
- Aktan, C. C. (2001). *Kamu Ekonomisi ve Kamu Maliyesi*. İzmir: Anadolu Matbaacılık.
- Alesina, A., & Perotti, R. (1994). The Political Economy of Growth. *The World Bank Economic Review*, 8(3), 351–372. <http://doi.org/10.2307/2089522>
- Alesina, A., & Rodrik, D. (1991). Distributive Politics and Economic Growth. *National Bureau of Economic Research Working Paper Series, No.3668*.

<http://doi.org/10.3386/w3668>

- Alp, A. (2011). *Panel Veri Analizi ve Panel Ridge Üzerine Bir Uygulama*. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi. 20 Haziran 2016 Tarihinde <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=7d53ed97e31a8bd39c11e48cfad8514c317922ff4c963e4d103279b982710dc1dfabed9017157245> adresinden erişildi
- Antunes, A. R., & Cavalcanti, T. V. de V. (2007). Start up costs, limited enforcement, and the hidden economy. *European Economic Review*, 51(1), 203–224. <http://doi.org/10.1016/j.euroecorev.2005.11.008>
- Arat, Z. F. (1988). Democracy and Economic Development Modernization Theory Revisited. *Ph.D. Program in Political Science of the City of New York*, 21(1), 21–36. <http://doi.org/10.2307/422069>
- Arslan, Ü. (2007). *Kurumların İktisadi Büyüme Üzerindeki Etkisi*. Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi.
- Artan, S., & Hayaloğlu, P. (2013). Ülkelerarası Büyüme Farklılıklarının Açıklanmasında Kurumsal Yapının Rolü : Panel Veri Analizi. *Esogü İibf Dergisi*, 8(3), 31–54.
- Artan, S., & Hayaloğlu, P. (2014). Kurumsal Yapı ve İktisadi Büyüme İlişkisi : Türkiye Örneği. *Sosyoekonomi*, 2.
- Ashford, N. (2011). *Özgür Toplumun İlkeleri*. (Çev.: C. Madenci) (İkinci Baskı). Ankara: Liberte Yayınları.
- Ata, A. Y., & Şahbaz, A. (2013). Mülkiyet Hakları ile Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki: AB Ülkeleri üzerine Ampirik Bir İnceleme. *Sosyoekonomi*, 20(20), 161–180.
- Ayal, E. B., & Karras, G. (1998). Components of Economic Freedom and Growth. *Journal of Developing Areas*, 32(3), 327–338.
- Aytun, C., & Akin, C. S. (2014). Kurumsal Kalite ve Ekonomik Büyüme: Panel Nedensellik Analizi. *Çukurova Üniversitesi İİBF Dergisi*, 18(1), 89–100.
- Baltagi, B. H. (2013). *Econometric Analysis of Panel Data* (5th baskı). John Wiley & Sons.
- Barro, R. J. (1994). Democracy & Growth. *National Bureau of Economic Research Working Paper Series, No.4909*. <http://doi.org/10.3386/w4909>
- Barro, R. J. (1995). Inflation and Economic Growth. *National Bureau of Economic Research Working Paper Series, No.5326*. <http://doi.org/10.3386/w5326>

- Barro, R. J. (1996). Determinants of Economic Growth: A Cross-Country Empirical Study. *National Bureau of Economic Research Working Paper Series, No.5698*. <http://doi.org/10.3386/w5698>
- Barro, R. J. (1999). Determinants of Democracy. *Journal of Political Economy*, 107(S6), S158–S183. <http://doi.org/10.1086/250107>
- Barro, R. J. (2000). Rule of Law, Democracy, and Economic Performance. *2000 Index of Economic Freedom* içinde (ss. 31–50). The Heritage Foundation.
- Barro, R. J. (2016). Economic Growth and Convergence, Applied Especially to China. *National Bureau of Economic Research Working Paper Series, No. 21872*. <http://doi.org/10.3386/w21872>
- Barro, R. J., & Sala-i-Martin, X. (1995). Technological Diffusion, Convergence, and Growth. *National Bureau of Economic Research Working Paper Series, No.5151*. <http://doi.org/10.3386/w5151>
- Bayar, Y., & Aytemiz, L. (2015). Impact of Economic Freedom, Political Stability and Economic Growth in the Usa on Emerging Asian Economies. *Actual Problems of Economics*, 6(168), 62–73.
- Beach, W. W., & Kane, T. (2007). Chapter 3: Methodology: Measuring the 10 Economics Freedoms. *2007 Index of Economic Freedom* (ss. 37–57) içinde (Editör T. Kane, K. R. Holmes, & M. A. O’Grady), Washington: The Heritage Foundation. <http://doi.org/10.1109/M-RA.2007.913294>
- Bengoa, M., & Sanchez-Robles, B. (2003). Foreign direct investment, economic freedom and growth: New evidence from Latin America. *European Journal of Political Economy*, 19(3), 529–545. [http://doi.org/10.1016/S0176-2680\(03\)00011-9](http://doi.org/10.1016/S0176-2680(03)00011-9)
- Berggren, N. (2003). The Benefits of Economic Freedom : A Survey. *The Independent Review*, 8(2), 193–211.
- Berggren, N., & Jordahl, H. (2005). Does free trade really reduce growth? Further testing using the economic freedom index. *Public Choice*, 122(1-2), 99–114. <http://doi.org/10.1007/s11127-005-3994-2>
- Beşkaya, A., & Manan, Ö. (2009). Ekonomik Özgürlükler ve Demokrasi ile Ekonomik Performans Arasındaki İlişkinin Zaman Serileri ile Analizi: Türkiye Örneği. *ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(10), 47–76.
- Birch, A. H. (2007). *The Concepts and Theories of Modern Democracy* (3rd editio). London: Routledge. <http://doi.org/10.4324/9780203963654>

- Bollen, K. A. (1980). Issues in the Comparative Measurement of Political Democracy. *American Sociological Review*, 45(3), 370–390.
- Bollen, K. A. (1990). Political Democracy: Conceptual and Measurement Traps. *Studies In Comparative International Development*. <http://doi.org/10.1007/BF02716903>
- Bollen, K. A. (2009). Liberal Democracy Series I, 1972–1988: Definition, measurement, and trajectories. *Electoral Studies*, 28(3), 368–374. <http://doi.org/10.1016/j.electstud.2009.05.009>
- Bollen, K. A., & Paxton, P. (2000). Subjective Measures of Liberal Democracy. *Comparative Political Studies*, 33(1), 58–86. <http://doi.org/10.1177/0010414000033001003>
- Campbell, D. F. J. (2008). The Basic concept for the Democracy Ranking of the Quality of Democracy. *Vienna: Democracy Ranking*.
- Carbone, G. M., Memoli, V., & Quartapelle, L. (2014). Are lions democrats? The impact of democratization on economic growth in Africa, 1980–2010. *Democratization*, 23(1), 27–48. <http://doi.org/10.1080/13510347.2014.930441>
- Carlsson, F., & Lundström, S. (2002). Economic freedom and growth: Decomposing the effects. *Public Choice*, 112(3-4), 335–344. <http://doi.org/10.1023/A:1019968525415>
- Celik, S., Aslanoglu, E., & Uzun, S. (2010). Determinants of Consumer Confidence in Emerging Economies: A Panel Cointegration Analysis. *Topics in Middle Eastern and North African Economies*, 12.
- Choi, I. (2001). Unit root tests for panel data. *Journal of International Money and Finance*, 20(2), 249–272. [http://doi.org/10.1016/S0261-5606\(00\)00048-6](http://doi.org/10.1016/S0261-5606(00)00048-6)
- Chortareas, G. E., Girardone, C., & Ventouri, A. (2013). Financial freedom and bank efficiency: Evidence from the European Union. *Journal of Banking and Finance*, 37(4), 1223–1231. <http://doi.org/10.1016/j.jbankfin.2012.11.015>
- Coase, R. H. (1937). The Nature of the Firm. *Economica*, 4(16), 386–405. <http://doi.org/10.1111/j.1468-0335.1937.tb00002.x>
- Collier, P., & Hoeffler, A. (2009). Testing the neocon agenda: Democracy in resource-rich societies. *European Economic Review*, 53(3), 293–308. <http://doi.org/10.1016/j.euroecorev.2008.05.006>
- Çiçek, A. (1999). *Demokrasi ve Türkiye'nin 1950 Sonrası Demokratikleşme Meselesinin Sosyolojik Tahlili*. Bilim Uzmanlığı Tezi. İnönü Üniversitesi.

- De Haan, J., & Sturm, J.-E. (2000). On the relationship between economic freedom and economic growth. *European Journal of Political Economy*, 16, 215–241. [http://doi.org/10.1016/S0176-2680\(99\)00065-8](http://doi.org/10.1016/S0176-2680(99)00065-8)
- Demir, Ö. (1996). *Kurumcu İktisat*. Ankara: Vadi Yayınları.
- Diamond, J. (2013). *Tüfek, Mikrop ve Çelik*. (Çev.: Ü. İnce). Ankara: Tübitak Yayınları.
- Diamond, L. (2003). Defining and Developing Democracy. (Ed.: R. Dahl, I. Shapiro, & J. A. Cheibub), *The Democracy Source Book* içinde (ss. 42–53). London: The MIT press. <http://doi.org/10.1073/pnas.0703993104>
- Djankov, S., Porta, R. La, Lopez-de-Silanes, F., Shliefer, A., & Botero, J. (2003). The Regulation of Labor. *National Bureau of Economic Research Working Paper Series, No.9756*. <http://doi.org/10.3386/w9756>
- Easterly, W., & Rebelo, S. (1993). Fiscal policy and Economic Growth: An Ampirical Investigation. *National Bureau of Economic Research Working Paper Series, No.4499*. <http://doi.org/10.3386/w4499>
- Easton, S. T., & Walker, M. A. (1997). Income , Growth , and Economic Freedom. *The American Economic Review*, 87(2), 328–332.
- Engle, R. F., & Granger, C. W. J. (1987). Co-integration and Error Correction: Representation, Estimation, and Testing. *Econometrica*, 55(2), 251–76. <http://doi.org/http://dx.doi.org/10.2307/1913236>
- Farhadi, M., Islam, M. R., & Moslehi, S. (2015). Economic Freedom and Productivity Growth in Resource-rich Economies. *World Development*, 72, 109–126. <http://doi.org/10.1016/j.worlddev.2015.02.014>
- Flachaire, E., García-Peñalosa, C., & Konte, M. (2014). Political versus economic institutions in the growth process. *Journal of Comparative Economics*, 42(1), 212–229. <http://doi.org/10.1016/j.jce.2013.05.001>
- Foweraker, J., & Krznaric, R. (2000). Measuring Liberal Democratic Performance: an Empirical and Conceptual Critique. *Political Studies*, 48, 759–787.
- Friedman, M. (2011). *Kapitalizm ve Özgürlük*. (Çev.: D. Erberk & N. Himmetoğlu). İstanbul:Plato Film Yayınları.
- Fukuyama, F. (1992). *The End of The History and The Last Man*. New York: Avon Books.
- Goldsmith, A. A. (1995). Democracy, Property Rights and Economic Growth. *The*

Journal of Development Studies, 32(2), 157–174.

- Gökalp, M. F., & Baldemir, E. (2006). KURUMSAL YAPI VE EKONOMİK BÜYÜME İLİŞKİSİ. *Dokuz Eylül Üniversitesi S.B.E. Dergisi*, 8(1), 212–226.
- Göztepe, E. (2010). Çoğunlukçu Demokrasi Anlayışına Karşı Çoğulcu Demokrasi Modelleri. (Ed.: E. Göztepe), *Çoğulcu Demokrasi–Çoğunlukçu Demokrasi İkilemi ve İnsan Hakları içinde* (ss. 130–173). Ankara: TBB Yayını.
- Gurr, T. R. (1974). Persistence and Change in Political Systems, 1800-1971. *The American Political Science Review*, 68(4), 1482–1504. <http://doi.org/10.2307/1959937>
- Gwartney, J., & Lawson, R. (2003). The concept and measurement of economic freedom. *European Journal of Political Economy*, 19(3), 405–430. [http://doi.org/10.1016/S0176-2680\(03\)00007-7](http://doi.org/10.1016/S0176-2680(03)00007-7)
- Gwartney, J., Lawson, R., & Hall, J. (2014). *Economic Freedom of the World: 2014 Annual Report. Economic Freedom of the World: 2014 Annual Report*. Fraser Institute. 10 Şubat 2016 Tarihinde, <http://www.fraserinstitute.org> adresinden erişildi.
- Hall, J. C., & Lawson, R. A. (2014). Economic freedom of the world: An accounting of the literature. *Contemporary Economic Policy*, 32(1), 1–19. <http://doi.org/10.1111/coep.12010>
- Hall, R. E., & Jones, C. I. (1999). Why Do Some Countries Produce So Much More Output per Worker than Others? *The Quarterly Journal of Economics*, 114(1), 83–116. <http://doi.org/10.1162/003355399555954>
- Heritage Foundation. (2016). Index of Economic Freedom Dataset. 29 Nisan 2016 Tarihinde, <http://www.heritage.org/index/explore> adresinden erişildi.
- Heywood, A. (2007a). *Siyaset*. Ankara: Adres Yayınları.
- Heywood, A. (2007b). *Siyasi İdeolojiler, Bir Giriş*. (Çev.: Ah. K. Bayram) (Üçüncü). Ankara: Adres Yayınları.
- Hobbes, T. (2014). *Leviathan*. (Çev.: S. Lim). İstanbul:Yapı Kredi Yayınları.
- Holmes, K. R., & Spalding, M. (2011). *Why Does Economic Freedom Matter?* Washington.
- House, F. (2015). Freedom in the World 2015 Methodology. 26 Kasım 2015 Tarihinde, <http://www.freedomhouse.org/report/freedom-world-2002/methodology> adresinden erişildi.
- Howell, L. D. (2011). International country risk guide methodology. *East Syracuse*.

- NY:The PRS Group*. 29 Nisan 2016 Tarihinde <http://www.prsgroup.com/wp-content/uploads/2012/11/icrgmethodology.pdf> adresinden erişildi.
- Huberman, L., & Sweezy, P. M. (2014). *Sosyalizme Giriş*. (Çev.: H. İlhan & E. Aktan,). Ankara: Alter Yayıncılık.
- Huntington, S. P. (1991). The Third Wave: Democratization in the Late 20th Century. *Journal of Democracy*, 2(2), 384. <http://doi.org/10.1353/jod.1991.0016>
- Im, K. S., Pesaran, M. H., & Shin, Y. (2003). Testing for unit roots in heterogeneous panels. *Journal of Econometrics*, 115(1), 53–74. [http://doi.org/10.1016/S0304-4076\(03\)00092-7](http://doi.org/10.1016/S0304-4076(03)00092-7)
- Johnson, S., Acemoglu, D., & Robinson, J. A. (2005). Institutions as a fundamental cause of long-term growth. (Ed.:Aghion, Ph.) *Handbook of Economic Growth* içinde (ss. 386–414). [http://doi.org/10.1016/S1574-0684\(05\)01006-3](http://doi.org/10.1016/S1574-0684(05)01006-3)
- Johnson, S., Kaufmann, D., & Zoido-Lobaton, P. (1998). Corruption, Public Finance, and the Unofficial Economy. *ECLAC Conference*, 1–51.
- Justesen, M. K. (2008). The effect of economic freedom on growth revisited: New evidence on causality from a panel of countries 1970-1999. *European Journal of Political Economy*, 24(3), 642–660. <http://doi.org/10.1016/j.ejpoleco.2008.06.003>
- Kao, C. (1999). Spurious regression and residual-based tests for cointegration in panel data. *Journal of Econometrics*, 90(1), 1–44. [http://doi.org/10.1016/S0304-4076\(98\)00023-2](http://doi.org/10.1016/S0304-4076(98)00023-2)
- Kao, C., & Chiang, M. (2001). On the estimation and inference of a cointegrated regression in panel data. *Advances in econometrics*, 15, 179–222. [http://doi.org/doi:10.1016/S0731-9053\(00\)15007-8](http://doi.org/doi:10.1016/S0731-9053(00)15007-8)
- Kardaş, Ş. (2007). Amartya Sen Örneğinde Özgürlükler ve Gelişme. *Liberal Düşünce*, 13(50), 177–190.
- Kasper, W. (2007). *Ekonomik Özgürlük ve Gelişme. Mülkiyet Hakları, Rekabet ve Refah Üzerine Bir İnceleme*. (Çev.: B. Akın). Ankara: Liberte Yayınları.
- Kaufmann, D., Kraay, A., & Mastruzzi, M. (2011). The Worldwide Governance Indicators: Methodology and Analytical Issues. *Hague Journal on the Rule of Law*, 3(2), 220–246. <http://doi.org/10.1017/S1876404511200046>
- Kazgan, G. (2014). *İktisadi Düşünce veya Politik İktisadın Evrimi* (19. Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Kurzman, C., Werum, R., & Burkhart, R. E. (2002). Democracy's effect on economic

- growth: A pooled time-series analysis, 1951–1980. *Studies in Comparative International Development*, 37(1), 3–33. <http://doi.org/10.1007/BF02686336>
- Leff, N. H. (1964). Economic development through bureaucratic corruption. *The American Behavioral Scientist*, 8(3), 8–14. <http://doi.org/10.1177/000276426400800303>
- Levin, A., Lin, C. F., & Chu, C. S. J. (2002). Unit root tests in panel data: Asymptotic and finite-sample properties. *Journal of Econometrics*, 108(1), 1–24. [http://doi.org/10.1016/S0304-4076\(01\)00098-7](http://doi.org/10.1016/S0304-4076(01)00098-7)
- Lipset, S. M. (1959). Some Social Requisites of Democracy : Economic Development and Political Legitimacy. *The American Political Science Review*, 53(1), 69–105.
- Locke, J. (2013). *Hükümet Üzerine İkinci Tez*. (Çev.: A. Doğan) (5. Baskı). İzmir: İlya Yayınevi.
- Maddala, G. S., & Wu, S. (1999). A comparative study of unit root tests with panel data and a new simple test. *Oxford Bulletin of Economics and Statistics*, 61(S1), 631–652. <http://doi.org/10.1111/1468-0084.0610s1631>
- Marshall, M. G., Gurr, T. R., & Jaggers, K. (2014). *POLITY IV PROJECT: Political Regime Characteristics and Transitions, 1800-2013 Dataset Users ' Manual*. <http://doi.org/10.1177/0738894213499673>
- Mauro, P. (1995). Corruption and Growth. *The Quarterly Journal of Economics*, 110(3), 681–712.
- Melnik, S. (2006). *Özgürlük, Refah ve Demokrasi Mücadelesi*. (Çev.: A. Yayla). Ankara: Liberte Yayınları.
- Mill, J. S. (2012). *Özgürlük Üzerine*. (Çev.: T. Türk) (İkinci Bsk). İstanbul: Oda Yayınları.
- Miller, T., & Kim, A. B. (2013). Chapter 2: Defining Economic Freedom. (Ed.: T. Miller, K. R. Holmes, & E. J. Feulner), *2013 Index of Economic Freedom içinde*. Washington: The Heritage Foundation.
- Narayan, P. K., & Smyth, R. (2009). Multivariate granger causality between electricity consumption, exports and GDP: Evidence from a panel of Middle Eastern countries. *Energy Policy*, 37(1), 229–236. <http://doi.org/10.1016/j.enpol.2008.08.020>
- Nazlioglu, S. (2013). Exchange rate volatility and Turkish industry-level export: Panel cointegration analysis. *The Journal of International Trade & Economic Development*, 22(7), 1088–1107. <http://doi.org/10.1080/09638199.2012.660978>

- North, D. C. (2002). *Kurumlar, Kurumsal Değişim ve Ekonomik Performans*. (Çev.: G. G. Çağalı). İstanbul:Sabancı Üniversitesi Yayınevi.
- North, D. C., & Thomas, R. P. (1973). *The Rise of The Western World: A New Economic History*. New York: Cambridge University Press.
- Olson, M. (1996). Distinguished Lecture on Economics in Government: Big Bills Left on the Sidewalk: Why Some Nations Are Rich, and Others Poor. *Journal of Economic Perspectives*, 10(2), 3–24. <http://doi.org/10.2307/2138479>
- Panizza, U., & Presbitero, A. F. (2014). Public debt and economic growth: Is there a causal effect? *Journal of Macroeconomics*, 41, 21–41. <http://doi.org/10.1016/j.jmacro.2014.03.009>
- Pedroni, P. (1999). Critical values for cointegration tests in heterogeneous panels with multiple regressors. *Oxford Bulletin of Economics and Statistics*, 61(S1), 653–670. <http://doi.org/10.1111/1468-0084.0610s1653>
- Pedroni, P. (2000). Fully modified OLS for heterogenous cointegrated panels. *Review of Economics and Statistics*, 15(4), 93–130. [http://doi.org/doi:10.1016/S0731-9053\(00\)15004-2](http://doi.org/doi:10.1016/S0731-9053(00)15004-2)
- Pedroni, P. (2001). Purchasing Power Parity Tests in Cointegrated Panels. *Review of Economics and Statistics*, 83(4), 727–731. <http://doi.org/10.1162/003465301753237803>
- Persson, T., & Tabellini, G. (2006). Democracy and Development: The Devil in The Details. *National Bureau of Economic Research*, No.11993. <http://doi.org/10.3386/w11993>
- Phillips, P. C. B., & Moon, H. R. (1999). Linear Regression Limit Theory for Nonstationary Panel Data. *Econometrica*, 67(5), 1057–1111.
- Plattner, M. F. (1998). Liberalism and Democracy: Can't Have One without the Other. *Foreign Affairs*, 77(2), 171–180.
- Plattner, M. F. (2010). Populism, Pluralism, and Liberal Democracy. *Journal of Democracy*, 21(1), 81–92. <http://doi.org/10.1353/jod.0.0154>
- Przeworski, A. (2004). Democracy and Economic Development. (Ed.: E. D. Mansfield & R. Sisson), *Political Science and the Public Interest içinde*. Ohio: Columbus: Ohio State University Press.
- Przeworski, A., & Limongi, F. (1993). Political Regimes and Economic Growth. *Journal of Economic Perspectives*, 7(3), 51–69. <http://doi.org/10.1257/jep.7.3.51>
- Przeworski, A., & Limongi, F. (1997). Modernization: Theories and Facts. *World*

- Politics*, 49(2), 155–183.
- Ramirez, F. O., Soysal, Y., & Shanahan, S. (1997). The Changing Logic of Political Citizenship: Cross-National Acquisition of Women's Suffrage Rights, 1890 to 1990. *American Sociological Review*, 62(5), 735–745. <http://doi.org/10.2307/2657357>
- Rodrik, D., & Wacziarg, R. (2004). *Do Democratic Transitions Produce Bad Economic Outcomes?* <http://doi.org/10.1017/CBO9781107415324.004>
- Romer, P. M. (1990). Endogenous Technological Change, 98(5).
- Rostow, W. W. (1959). The Stages of Economic Growth. *The Economic History Review*, 12(1), 1–15.
- Rousseau, J.-J. (2012). *Toplum Sözleşmesi*. (Çev.: V. Günyol). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Saint-Paul, G., & Verdier, T. (1993). Education, democracy and growth. *Journal of Development Economics*, 42(2), 399–407. [http://doi.org/10.1016/0304-3878\(93\)90027-K](http://doi.org/10.1016/0304-3878(93)90027-K)
- Sartori, G. (1996). *Demokrasi Teorisine Geri Dönüş*. (Çev.: T. Karamustafaoğlu & M. Turan). Ankara: Yetkin Basımevi.
- Schmidt, M. G. (2002). *Demokrasi Kuramlarına Giriş*. (Çev.: M. E. Köktaş) (İkinci Bas). Ankara: Vadi Yayınları.
- Schumpeter, J. A. (2014). *Kapitalizm, Sosyalizm ve Demokrasi*. (Çev.: H. İlhan). Ankara: Alter Yayıncılık.
- Scully, G. W. (1988). The Institutional Framework and Economic Development. *Journal of Political Economy*, 96(3), 652. <http://doi.org/10.1086/261555>
- Sen, A. (1988). The Concept of Development. *Handbook of development economics* (ss. 9–26).
- Shleifer, A., & Vishny, R. W. (1993). Corruption. *National Bureau of Economic Research Working Paper Series, No.4372*. <http://doi.org/10.3386/w4372>
- Smith, A. (2007). *An Inquiry into the Nature and the Causes of the Wealth of Nations*. (Ed.: S. M. Soares), *The Glasgow Edition of the Works and Correspondence of Adam Smith* (Digital Ed, C. 2). New York: Metalibri. <http://doi.org/10.1057/9780230291652>
- Solow, R. M. (1956). A Contribution to the Theory of Economic Growth. *The Quarterly Journal of Economics*, 70(1), 65–94.
- Soto, H. de. (2000). *The mystery of capital: why capitalism triumphs in the West and*

fails everywhere else. Basic books.

- Tanzi, V., & Davoodi, H. (1997). *Corruption, Public Investment and Growth* (No. WP/97/139). *IMF Working Papper*.
- Tarı, R. (2012). *Ekonometri* (8. Baskı). Kocaeli: Umuttepe Yayınları.
- Tavares, J., & Wacziarg, R. (2001). How democracy affects growth. *European Economic Review*, 45(8), 1341–1378.
- Telatar, F. (2004). *Politik İktisat Politikası*. Ankara: İmaj Yayınevi.
- Tunç, H. (2008). Demokrasi Türleri ve Müzakereci Demokrasi Kavramı. *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 1-2, 1113–1132.
- Türen, U., Gökmen, Y., & Dilek, H. (2011). Ekonomik Özgürlük Endeksinin Yurt Dışına Doğrudan Yabancı Yatırım Yapan Türk Sermayesinin Ülke Seçim Kararına Etkisi Var mıdır? *Maliye Dergisi*, 161(16), 298–325.
- Uygun, O. (2003). *Demokrasinin Tarihsel, Felsefi ve Ahlaki Boyutları*. İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Vanhanen, T. (2000). A New Dataset for Measuring Democracy, 1810-1998. *Journal of Peace Research*, 37(2), 251–265.
<http://doi.org/10.1177/0022343300037002008>
- Weber, M. (2010). *Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhu*. (Çev.: E. Aktan). Ankara: Alter Yayınları.
- Weede, E. (2006). Economic Freedom and Development: New Calculations and Interpretations. *Cato Journal*, 26(3), 511–524.
- Wei, S.-J. (2000). How Taxing is Corruption on International Investors? *The Review of Economics and Statistics*, 82(1), 1–11.
- Williamson, C. R., & Mathers, R. L. (2011). Economic Freedom , Culture , and Growth. *Public Choice*, 148(3-4), 313–335.
- World Bank. (2016). World development indicators and global development finance. 20 Nisan 2016 Tarihinde, <http://databank.worldbank.org/data/reports.aspx?source=world-development-indicators> adresinden erişildi.
- Yalman, İ. N., Sandalcılar, A. R., & Demirkoparan, F. (2011). Özgürlükler ve Ekonomik Kalkınma: Latin Amerika ve Türkiye. *Atatürk Üniversitesi İİBF Dergisi*, 431–444.
- Yay, G. G. (2002). İktisadi Gelişme ve Demokrasi İlişkisi Üzerine Bir Sınama. *İstanbul Üniversitesi İktisat fakültesi, İktisat Fakültesi Mecmuası*, 52(1), 27–54.

EKLER

Ek 1 - Birim Kök Testlerinin Sonuçları (Sabitli)									
		<i>LGDP</i>		<i>LGFCF</i>		<i>LHC</i>		<i>LEFI</i>	
		Düzye	Birinci Fark	Düzye	Birinci Fark	Düzye	Birinci Fark.	Düzye	Birinci Fark
<u>CHOI</u>	Z-Stat	7.4744	-7.4789	2.8044	-8.5111	3.7009	-8.7139	-0.9928	-9.7743
	Prob	(1.0000)	(0.0000)	(0.9975)	(0.0000)	(0.9999)	(0.0000)	(0.1604)	(0.0000)
<u>IPS</u>	W-Stat	7.4279	-8.2530	2.6295	-9.4220	3.3971	-9.6508	-1.0892	-10.7584
	Prob	(1.0000)	(0.0000)	(0.9957)	(0.0000)	(0.9997)	(0.0000)	(0.1380)	(0.0000)
<u>WU</u>	Chi-Square	10.6875	152.9250	37.2266	172.5200	31.0024	176.7550	55.8438	195.8690
	Prob	(1.0000)	(0.0000)	(0.8697)	(0.0000)	(0.9729)	(0.0000)	(0.2039)	(0.0000)
		<i>LDEM</i>		<i>LCL</i>		<i>LPR</i>		<i>LOPEN</i>	
		Düzye	Birinci Fark	Düzye	Birinci Fark	Düzye	Birinci Fark	Düzye	Birinci Fark
<u>CHOI</u>	Z-Stat	0.1384	-9.3758	0.1243	-8.1570	-1.4326	-8.4166	-1.1451	-10.5799
	Prob	(0.5550)	(0.0000)	(0.5495)	(0.0000)	(0.0760)	(0.0000)	(0.1261)	(0.0000)
<u>IPS</u>	W-Stat	-0.1292	-10.7026	0.0328	-8.7866	-1.6311	-9.4772	-1.1163	-11.5958
	Prob	(0.4486)	(0.0000)	(0.5131)	(0.0000)	(0.0514)	(0.0000)	(0.1321)	(0.0000)
<u>WU</u>	Chi-Square	41.7616	180.9690	25.2576	123.9750	48.9958	150.9970	56.6127	207.680
	Prob	(0.4813)	(0.0000)	(0.7124)	(0.0000)	(0.0728)	(0.0000)	(0.1845)	(0.0000)

Gecikmeler Eviews programında Schwarz bilgi ölçütüne göre otomatik olarak belirlenmiştir. Olasılık değerleri () içerisinde verilmiştir.

Ek 2 - Birim Kök Testlerinin Sonuçları (Sabit +Trend)

		<i>LGDPC</i>		<i>LGFCF</i>		<i>LHC</i>		<i>LEFI</i>	
		Düzye	Birinci Fark	Düzye	Birinci Fark	Düzye	Birinci Fark	Düzye	Birinci Fark
<u>CHOI</u>	Z-Stat	-0.6539	-6.0834	-1.7339	-7.2297	0.9779	-6.4653	0.4046	-8.0121
	Prob	(0.2566)	(0.0000)	(0.0415)	(0.0000)	(0.8359)	(0.0000)	(0.6571)	(0.0000)
<u>IPS</u>	W-Stat	-0.6661	-7.5553	-1.9017	-8.6690	0.9144	-6.9496	0.3411	-8.7011
	Prob	(0.2527)	(0.0000)	(0.0286)	(0.0000)	(0.8197)	(0.0000)	(0.6335)	(0.0000)
<u>WU</u>	Chi-Square	52.1961	135.5510	67.3512	151.8900	43.7886	130.1460	45.3425	153.5620
	Prob	(0.3142)	(0.0000)	(0.0340)	(0.0000)	(0.6460)	(0.0000)	(0.5824)	(0.0000)
		<i>LDEM</i>		<i>LCL</i>		<i>LPR</i>		<i>LNOPEN</i>	
		Düzye	Birinci Fark	Düzye	Birinci Fark	Düzye	Birinci Fark	Düzye	Birinci Fark
<u>CHOI</u>	Z-Stat	-0.1719	-6.6101	0.1150	-6.1647	-0.1338	-7.0728	-1.8555	-8.7164
	Prob	(0.4318)	(0.0000)	(0.5458)	(0.0000)	(0.4468)	(0.0000)	(0.0043)	(0.0000)
<u>IPS</u>	W-Stat	-0.3149	-7.2946	0.1323	-6.3942	-0.1271	-8.4427	-2.4655	-9.2422
	Prob	(0.3764)	(0.0000)	(0.5526)	(0.0000)	(0.4494)	(0.0000)	(0.0068)	(0.0000)
<u>WU</u>	Chi-Square	45.3764	127.1560	22.8406	88.8417	34.0585	128.4810	77.6733	163.849
	Prob	(0.3331)	(0.0000)	(0.8218)	(0.0000)	(0.5612)	(0.0000)	(0.0318)	(0.0000)

Gecikmeler Eviews 9.0 programında Schwarz bilgi ölçütüne göre otomatik olarak belirlenmiştir. Olasılık değerleri () içerisinde verilmiştir.

Ek 3 - Pedroni Eş-bütünleşme Testi Sonuçları (Sabitli ve Sabit +Trend)

	Model 1		Model 2		Model 3		Model 4		
	Sabitli	Sabitli +Trend	Sabitli	Sabitli + Trend	Sabitli	Sabitli + Trend	Sabitli	Sabitli +Trend	
Panel V-istatistiği	0.2010 (0.4203)	8.3024 (0.0000)	-0.1774 (0.5704)	6.9010 (0.0000)	-0.6516 (0.7427)	7.3578 (0.0000)	-0.5251 (0.7002)	8.2457 (0.0000)	
Panel Rho- istatistiği	0.4411 (0.6704)	2.4895 (0.9936)	1.8823 (0.9701)	4.0307 (1.0000)	2.0921 (0.9818)	4.2477 (1.0000)	3.2390 (0.9994)	4.8927 (1.0000)	
Panel PP- istatistiği.	-1.2549 (0.1047)	-1.6754 (0.0469)	-0.5016 (0.3080)	-0.4234 (0.3360)	0.0392 (0.5156)	-0.2580 (0.3982)	-0.6517 (0.2573)	-2.8280 (0.0023)	
Panel ADF- istatistiği	-2.9459 (0.0016)	-3.1087 (0.0009)	-1.1042 (0.1348)	-2.7054 (0.0034)	-1.5898 (0.0559)	-1.5523 (0.0603)	-2.0497 (0.0202)	-4.0373 (0.0000)	
Grup Rho- istatistiği	2.9089 (0.9982)	4.3477 (1.0000)	4.0230 (1.0000)	5.9526 (1.0000)	4.4316 (1.0000)	5.6920 (1.0000)	5.4102 (1.0000)	6.9788 (1.0000)	
Grup PP- istatistiği	-1.0695 (0.1424)	-3.1765 (0.0007)	-4.4515 (0.0000)	-2.7756 (0.0028)	-0.8699 (0.1922)	-6.7452 (0.0000)	-7.0642 (0.0000)	-7.5413 (0.0000)	
Grup ADF-istatistiği	-3.0290 (0.0012)	-4.6044 (0.0000)	-4.8332 (0.0000)	-4.6886 (0.0000)	-2.5734 (0.0050)	-4.9255 (0.0000)	-6.8732 (0.0000)	-4.4456 (0.0000)	
	Model 5		Model 6		Model 7		P-değeri Asimptotik olarak hesaplanmıştır. Maksimum gecikme uzunluğu EvIEWS 9.0 programına göre otomatik olarak alınmış ve en uygun gecikme uzunluğu SIC bilgi ölçütüne göre belirlenmiştir. Parametrik olmayan (PP-tipi) testler için “Bartlett kernel” ve “Newey-West automatic” bant genişliği seçimi kullanılmıştır. Olasılık değerleri parantez içerisinde verilmiştir.		
Panel V-istatistiği	-0.6636 (0.7465)	6.1248 (0.0000)	-0.6487 (0.7417)	6.8457 (0.0000)	-0.9280 (0.8233)	8.8850 (0.0000)			
Panel Rho- istatistiği	2.5761 (0.9950)	3.5900 (0.9998)	3.1521 (0.9992)	4.9410 (1.0000)	3.2590 (0.9994)	4.4128 (1.0000)			
Panel PP- istatistiği	-2.2973 (0.0108)	-4.1316 (0.0000)	0.1944 (0.5771)	-0.3829 (0.3509)	0.5347 (0.7036)	-2.0948 (0.0181)			
Panel ADF-istatistiği	-3.1425 (0.0008)	-5.1146 (0.0000)	-1.0083 (0.1567)	-1.5532 (0.0602)	-1.6411 (0.0504)	-3.7427 (0.0001)			
Grup Rho- istatistiği	4.6884 (1.0000)	5.9456 (1.0000)	5.0512 (1.0000)	6.3868 (1.0000)	5.5459 (1.0000)	6.5064 (1.0000)			
Grup PP- istatistiği	-8.7525 (0.0000)	-7.9064 (0.0000)	-5.9973 (0.0000)	-9.5259 (0.0000)	-1.7804 (0.0375)	-8.9324 (0.0000)			
Grup ADF- istatistiği	-7.9623 (0.0000)	-5.4758 (0.0000)	-6.0411 (0.0000)	-4.9790 (0.0000)	-2.9801 (0.0014)	-5.2934 (0.0000)			

Ek 4 - Kao Eşbütünleşme Test Sonuçları (Sabitli)

	Sabitli	
	t-istatistik	p-değeri
Model 1	-3.9906	(0.0000)
Model 2	-4.0145	(0.0000)
Model 3	-3.9281	(0.0000)
Model 4	-3.9962	(0.0000)
Model 5	-3.8543	(0.0001)
Model 6	-3.8845	(0.0001)
Model 7	-3.6659	(0.0001)

Ho: Eşbütünleşme yoktur. Gecikme uzunluğu Schwarz ölçütüne göre otomatik tercih edilmiştir. "Bartlett kernel" ve "Newey-West otomatik" bant genişliği seçimi kullanılmıştır. Olasılık değerleri parantez içerisinde verilmiştir

Ek 5 - Panel FMOLS Katsayı Tahmin Sonuçları

Bağımlı Değişken: LGDPC

SABITLI

	Model 1	Model 2	Model 3	Model 4	Model 5	Model 6	Model 7
LGFCF	0.310*** (10.120)	0.306*** (9.785)	0.310*** (10.405)	0.308*** (10.122)	0.269*** (6.795)	0.300*** (8.632)	0.299*** (9.856)
LHC	0.392*** (9.870)	0.392*** (9.810)	0.385*** (9.654)	0.385*** (9.609)	0.431*** (8.114)	0.410*** (8.541)	0.354*** (9.025)
LEFI		0.0812 (0.906)		0.071 (0.816)	-0.058 (-0.502)	0.109 (1.118)	
LDEM			0.015 (0.432)	0.011 (0.322)			0.027 (0.801)
LPR					0.020 (0.690)		
LCL						-0.019 (-0.474)	
LOPEN							0.128*** (3.156)
Gözlem Sayısı	360	360	360	360	285	315	360
Uyarlanmış R ²	0.984	0.984	0.984	0.984	0.974	0.984	0.984

Bağımlı Değişken: LGDPC

SABITLI VE TRENDLİ

	Model 1	Model 2	Model 3	Model 4	Model 5	Model 6	Model 7
LGFCF	0.189*** (14.968)	0.182*** (14.314)	0.187*** (15.093)	0.181*** (14.380)	0.166*** (10.835)	0.185*** (13.265)	0.184*** (15.074)
LHC	0.107*** (4.706)	0.104*** (4.546)	0.107*** (4.794)	0.106*** (4.719)	0.150*** (4.910)	0.107*** (4.231)	0.114*** (5.185)
LEFI		0.090** (2.044)		0.101** (2.344)	0.138** (2.504)	0.089* (1.865)	
LDEM			-0.045*** (-2.774)	-0.048*** (-2.937)			-0.043*** (-2.785)
LPR					-0.039*** (-3.224)		
LCL						-0.035* (-1.829)	
LOPEN							0.026 (1.470)
Gözlem Sayısı	360	360	360	360	285	330	360
Uyarlanmış R ²	0.997	0.997	0.997	0.997	0.997	0.997	0.997

“***, **, *” işaretleri sırası ile yüzde 1, yüzde 5 ve yüzde 10 düzeyinde istatistikî anlamlılığı göstermektedir. “Bartlett kernel” ve “Newey-West automatic” bant genişliği metodu kullanılmıştır. T-istatistik değerleri () içerisinde verilmiştir

Ek 6 - Panel DOLS Katsayı Tahmin Sonuçları

Bağımlı Değişken: LGDPC

SABITLI

	Model 1	Model 2	Model 3	Model 4	Model 5	Model 6	Model 7
LGFCF	0.312*** (10.022)	0.331*** (9.956)	0.320*** (9.735)	0.342*** (9.881)	0.310*** (8.779)	0.297*** (7.926)	0.292*** (9.267)
LHC	0.386*** (9.568)	0.360*** (8.594)	0.378*** (8.727)	0.352*** (7.921)	0.356*** (7.642)	0.495*** (8.583)	0.382*** (9.311)
LEFI		0.087 (0.944)		0.110 (1.141)	-0.007 (-0.064)	0.104 (0.987)	
LDEM			-0.001 (-0.042)	-0.006 (-0.171)			0.009 (0.258)
LPR					0.004 (0.181)		
LCL						-0.081* (-1.928)	
LOPEN							0.106** (2.571)
Gözlem Sayısı	360	360	360	360	285	270	360
Uyarlanmış R ²	0.986	0.986	0.986	0.986	0.982	0.987	0.987

Bağımlı Değişken: LGDPC

SABITLI VE TRENDLİ

	Model 1	Model 2	Model 3	Model 4	Model 5	Model 6	Model 7
LGFCF	0.196*** (15.733)	0.191*** (15.390)	0.197*** (15.285)	0.194*** (14.660)	0.172*** (13.459)	0.190*** (13.379)	0.181*** (13.462)
LHC	0.073*** (3.123)	0.062*** (2.687)	0.063** (2.531)	0.058** (2.297)	0.127*** (4.569)	0.020 (0.664)	0.090*** (3.413)
LEFI		0.022 (0.501)		0.039 (0.827)	0.059 (1.234)	-0.050 (-0.944)	
LDEM			-0.038** (-2.169)	-0.034* (-1.917)			-0.035** (-2.057)
LPR					-0.028** (-2.440)		
LCL						-0.014 (-0.757)	
LOPEN							0.028 (1.402)
Gözlem Sayısı	360	360	360	360	285	270	360
Uyarlanmış R ²	0.998	0.998	0.998	0.998	0.998	0.998	0.998

“***, **, *” işaretleri sırası ile yüzde 1, yüzde 5 ve yüzde 10 düzeyinde istatistikî anlamlılığı göstermektedir. Öncül ve gecikmeler için maksimum gecikme sayısı Eviews 9.0 programına göre otomatik alınmış ve en uygun uzunluklar, Schwarz bilgi ölçütüne göre belirlenmiştir. T-istatistik değerleri () içerisinde verilmiştir

Ek 7 - Panel VECM Nedensellik Testi Sonuçları

Bağımsız Değişkenler

<i>Bağımlı Değişkenler</i>	Kısa Dönem Nedensellik					Uzun Dönem Nedensellik
	Δ LGDPPC	Δ LGFCF	Δ LHC	Δ LEFI	Δ LDEM	ECT(-1)
Δ LGDPPC		2.209 (0.530)	1.458 (0.691)	6.162 (0.104)	2.367 (0.499)	-0.096 [-1.215]
Δ LGFCF	8.363 (0.039)		3.225 (0.358)	7.648 (0.053)	1.259 (0.738)	***0.964 [3.596]
Δ LHC	2.243 (0.523)	8.568 (0.035)		2.987 (0.393)	4.754 (0.190)	***0.813 [5.110]
Δ LEFI	3.172 (0.365)	2.945 (0.400)	2.139 (0.544)		0.277 (0.964)	0.059 [0.707]
Δ LDEM	4.597 (0.203)	1.439 (0.696)	3.623 (0.305)	4.992 (0.172)		0.072 [0.304]

H_0 = Nedensellik ilişkisi yoktur.

“***, **, *” işaretleri sırası ile yüzde 1, yüzde 5 ve yüzde 10 düzeyinde istatistiki anlamlılığı göstermektedir. Kısa dönem nedensellik test sonuçları Ki-kare değerlerini göstermektedir. T-istatistik değerleri [] içerisinde ve olasılık değerleri () içerisinde verilmiştir.

Ek 8 - Değişkenler ve Kaynakları

<i>GDP (constant 2005 US\$)</i>	(World Bank, 2016)
<i>Gross fixed capital formation (% GDP)</i>	(World Bank, 2016)
<i>Population</i>	(World Bank, 2016)
<i>Adjusted savings: education expenditure (current US\$)</i>	(World Bank, 2016)
<i>Health Expenditure</i>	(World Bank, 2016)
<i>Trade (% GDP)</i>	(World Bank, 2016)
<i>Index of Economic Freedom</i>	(Heritage Foundation, 2016)
<i>Freedom in The World Index</i>	(Freedom House, 2016)

Sefa ERKUŞ

**DEMOKRASİ, EKONOMİK ÖZGÜRLÜK VE EKONOMİK BÜYÜME
İLİŞKİSİ**

2016